ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XII ■ Nr. 12 (133) ■ Decembrie 2021

Monumentul eroilor din Zalău

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeş, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Poporul are întotdeauna dreptate

Gheorghe PĂUN

Afirmaţia din titlu nu este, pentru cele ce urmează, un slogan, ci o *axiomă.* Nenegociabilă aşadar.

Îmi bazez siguranţa (1) pe etimologia mereu invocatei democraţii, laitmotiv (real sau demagogic) al întregii vieţi politice – *demos kratos,* puterea poporului, (2) pe vorba latină *vox populi, vox dei,* (3) pe recurenta ameninţare a politicienilor, a opoziţiei către putere de obicei, cu „să revenim la popor”, instanţa supremă, la alegeri, anticipate sau nu, (4) etc. etc. Iar regretatul academician Alexandru Surdu afirma tranşant: *A spune despre un popor, chiar şi în glumă, că nu ştie ce face, e o blasfemie, un afront public.*

Adaug precizarea că prin *popor* înţeleg mult mai mult şi altceva decât totalitatea locuitorilor unei ţări, nu suma lor aritmetică, ci o entitate calitativ diferită de *populaţie*, una care are o *cultură de adâncime* (termenul lui Johan Galtung), formată/determinată istoric, o memorie care poate fi considerată de tip genetic, profundă şi neconştientă, dar care determină *feldeinţa* (Cantemir), reacţia la încercări a unui popor, are ceva ce seamănă şi cu *inconştientul colectiv* despre care scria Carl Jung. Cum este de presupus, am încontinuu în minte poporul român, dar ocolesc formularea „etnică” a axiomei, pentru a nu provoca încă din titlu reacţii nepotrivite unei *anumite* categorii de cititori – le voi provoca aşa ceva, cu siguranţă, mai ales celor ce n-au răbdare să parcurgă textul până la capăt, prin adăugirea că afirmaţia mea este legată de… reticenţa la vaccinarea anti-Covid, mai precis, de eşecul, aparent, al „campaniei de vaccinare”!

Pentru că-i dau dreptate poporului…

Atenţie, nu am aici în vedere o *logică medicală,* nu sunt deloc un anti-vaccinist (poreclă modernă, presupusă a fi la fel de letală ca ruda ei „conspiraţionist”). Pur şi simplu, am o axiomă – am convenit că e solidă! – o iau ca punct de plecare şi fac inferenţe în *logica socială* (inevitabil, cu un ochi spre ilogica scenă politică).

O enigmă şi un miracol e poporul român! Francezul Ferdinand Lot întreba, Gheorghe I. Brătianu i-a răspuns cu aceleaşi cuvinte (în 1940).

E o enigmă şi un miracol şi la vreme de pandemie. Sau nu e deloc astfel pentru cine ştie măcar câteva versuri eminesciene, că nu degeaba este Poetul un român arhetipal, *absolut* (Petre Ţuţea), *deplin* (C. Noica) etc. Şi nu versuri mai sofisticate, să zicem, din *Glossa* sau *Scrisori,* ci din cele considerate uşurele de către exegeţii superficiali, cum ar fi din *Revedere* (care, surpriză?, împarte cu *Glossa* constatarea „Vreme trece, vreme vine”). Aş relua ultimele zece versuri din ultima strofă, reţin doar patru, nealăturate: „Ce mi-i vremea, când de veacuri/…/ Şi de-i vremea bună-rea,/…/ Iar noi locului ne ţinem,/ Cum am fost aşa rămânem.”

Nu încerc să „filosofez” pe seama acestor versuri, chiar dacă este tentant (observaţi relativitatea *vremii* şi indiferenţa „codrului” faţă de calitatea ei, bună-rea), sar direct cu tălpile pe pământ: România este cea mai *nevaccinată* ţară a Europei, în ciuda faptului că oficialităţile s-au străduit agresiv-patetic-haotic în favoarea vaccinării. Nu descriu ceea ce toată lumea vede la televizor. Probabil că această agitaţie şi stilul în care a fost „livrată” publicului ar fi fost contraproductive şi pe alte meleaguri, la noi, efectul a fost… vreme trece, vreme vine… Abia de-am trecut de vreo 30% (scriu pe la jumătatea lunii octombrie). Popor needucat, au mormăit un număr de „educaţi” – cam la fel cum politicienii perdanţi, imediat după alegeri, dau vina pe inteligenţa votanţilor… Ba uneori am văzut că se şi caută „vinovaţi” pentru eşecul campaniei de vaccinare, iar formularea este deja frauduloasă, pentru că face din vaccinare scop, nu mijloc – să fi intuit „needucatul” popor român acest tertip retoric? Cine se grăbeşte să susţină că aşa ceva ar fi prea subtil pentru un nespecialist în logică (asertorică) este rugat să murmure: *Iar noi locului ne ţinem…*

Să nu uităm că pe aici pe vremuri se murea râzând, că Dumnezeu-Drăguţul se plimba printre oameni, prin Dacia noastră Edenică (Miron Scorobete), iar la modul „doct”, să ne amintim de nevoia de transcendenţă, pusă de Maslow în vârful piramidei sale, consemnată şi de Solomon Marcus printre cele *Zece nevoi umane* (Spandugino, 2015), chiar dacă doar în treacăt referindu-se la *sacru*. Relaţia poporului român cu eternitatea este una specială şi ea poate explica multe. Neologismul/barbarismul *rezilienţă,* la modă prin UE, nu e invenţie UE, după cum poate părea. Ilustrez cu o glumă recentă, care, la fel ca *Revedere*, este simplă la prima lectură, dar plină de noimă:

– Ai auzit, Ioane?, s-a scumpit benzina!

– Şi ce dacă, eu tot de cincizeci de lei pun…

Aşadar, revenind la (ne)vaccinare, de vreme ce aşa s-a întâmplat, ţinând seama că *poporul (român) are întotdeauna dreptate,* înseamnă că aşa trebuia să se întâmple. Neinspirat e cel ce dă vina pe popor, vinovaţii sunt în altă parte.

Chiar dacă încheiat cu o anecdotă, editorialul acesta este mai serios decât pare. Poporul român nu trebuie subestimat! Nici vânzătorii de benzină nu se pot îmbogăţi pe seama lui, şi nici cei de vaccinuri. (Au grijă politicienii, dar asta e o altă discuţie…) Şi nici vânzătorii de vorbe nu trebuie să fie prea optimişti…

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Nu e vorba de *România irredenta*, care nu există decât în imaginaţia maghiarilor, nu de „Daco-România", o invenţiune austro-rusească, făcută pentru a fi opusă de-o putere celeilalte, ci de-un adevăr, de-o realitate etnologică.

Deşi munţii despart poporul românesc în bucăţi, deşi aceşti munţi, care le-au păstrat naţionalitatea în Evul Mediu, constituie azi o piedică statornică pentru unirea politică a lor, totuşi, din suta a şaptesprezecea începând, a prins a se naşte un contact intelectual între diferitele provincii în care acest popor locuieşte. Faptul cel mai curios şi mai important din toate este unitatea de limbă, de datini juridice, religioase şi de viaţă familială. Miron Costin este cel dintâi care-n suta a şaptesprezecea constată această unitate vrednică a inspira mirare.

El descrie curăţia şi frumuseţea limbii vorbite în Maramureş şi viaţa neatârnată a românilor de acolo, ne dă legenda fondării Moldovei şi a Ţării Româneşti, constată identitatea de origine şi limbă a poporului. În acelaşi timp, cărţile bisericeşti, tipărite în Ardeal, în Moldova, în Ţara Românească, opresc procesul de diversificare şi de dialectizare a graiului viu; acesta primeşte prin cărţi o normă unitară în rostire şi în scriere, căci, printr-un instinct fericit, traducătorii şi scriitorii originali aleg ca model dialectul cel mai arhaic al românilor, cel vorbit în Ţara Românească şi-n o parte a Ardealului, căci la cel mai vechi din toate se puteau reduce, ca la un prototip, dialectele ce încercau a se forma pe atunci. Poate să fi fost un instinct de adevăr, poate c-a fost însă chiar cunoştinţa limbii latine care i-a îndemnat la aceasta. Alături cu limba exista ca element de unitate literatura populară, a cărei răspândire uniformă nu e de tăgăduit. Aceleaşi balade ce s-au cules în munţii Moldovei sau ai Ardealului s-au aflat, în variante, în Dobrogea, încât se constată că piesele nemerite de literatură populară aveau tendinţa de-a se răspândi la toţi românii.

Pe lângă acestea aflăm în decursul Evului Mediu unitatea datinii juridice. În Ungaria, în Banat, în Ardeal, la noi, în Polonia chiar, oriunde românii ar fi fost aşezaţi din vechi sau veniţi din nou, ei cer cu stăruinţă să se judece după dreptul românesc, *jus olachale,* care va fi corespuns pretutindenea cu ceea ce la noi se numea „obiceiul pământului". Dar o trăsură de unitate şi mai caracteristică întâlnim la poporul întreg. În Evul Mediu românii erau în Peninsula Balcanică şi în Ardeal *castrenses*, ziditori şi apărători de cetăţi, sub orice Coroană ar fi trăit. Ei bine, aflăm la domnii din epoca noastră eroică o adevărată manie de-a zidi mănăstiri întărite; numai Ştefan cel Mare a ridicat vro patruzeci. Toate aceste asemănări, anterioare chiar formaţiunii statelor române, am numit-o într-un cuvânt unitatea preexistentă a rasei.

Precum Italia Evului Mediu, cu toată bucătăţirea ei politică, îşi păstrase unitatea intelectuală, precum şi-a păstrat-o Germania după Războiul de Treizeci de Ani, tot astfel ar fi fost bine ca românii să fie pretutindenea atât de conservatori ca să păstreze în viaţa lor publică şi-n cea privată elementele de unitate între ei.

Din nenorocire nu s-a întâmplat astfel.

Orice zgârie-hârtie care n-avea idei noi a crezut că poate înlocui această lipsă prin vorbe noi, de aci în România mania generală a neologismelor.

Deşi rostirea normală a limbii româneşti e indicată fără abatere prin scrierile din veacurile trecute, totuşi românii moderni n-au găsit încă mijlocul de a o scrie în mod unitar. Câte capete, atâtea ortografii. Literatura populară stagnează, căci afară de doi-trei scriitori nimeni din noi nu mai e-n stare a reproduce graiul viu al poporului. Limba săracă a gazetelor a scos din uz miile de locuţiuni frumoase şi caracteristice care formau avuţia lexicală a limbii. Cât despre legi, e aproape de prisos să vorbim. Nimeni nu ştie în ce constă obiceiul pământului. Peste noapte şi prin surprindere s-au introdus codici, traduşi rău din franţuzeşte, o organizare comunală tradusă, regulamente traduse; toate formele exterioare ale unei civilizaţii străine s-au introdus la noi: scumpe, sterpe, ultraliberale, neavând alt rezultat decât favorizarea străinilor în toate afacerile din România. Astfel statul român nu este un produs al geniului rasei române, ci un text franţuzesc aplicat asupra unui popor ce nu-l înţelege şi nu-l va înţelege niciodată. Unitatea ideală ce exista între români se nimiceşte zi cu zi; în loc de-a semăna în toate cele, începem a ne deosebi. Nu mai vorbim de nepăsarea noastră naţională, care-a făcut cu putinţă ca o promiscuitate etnică din cele mai curioase să formeze clasele culte şi consumatoare din România. Destul numai că limba e gonită de păsăreasca gazetelor, muzica de-o admirabilă adâncime e gonită de cântece nemţeşti şi franţuzeşti sau trasă pe calapodul celei străine încât îşi pierde caracterul şi naivitatea; literatura – o reproducere rea a celor străine; legile – o traducere; organizaţia – o maimuţare.

Iată ceea ce înţelegem noi sub tradiţie: păstrarea elementelor caracteristice şi naţionale ale unui popor. Pentru noi nu e îndoială că, dacă s-ar fi putut păstra prerogativele politice ale familiilor noastre vechi, ţara aceasta ar fi fost cu mult mai românească decum e azi – şi că d-nii C.A. Rosetti şi Giani, oameni care, fără vina lor, nu tăgăduim, sunt noi în România, nici au înţeles vreodată importanţa tradiţiei, nici au crezut în necesitatea păstrării ei.

Am spus că, pe când *Românul* era în opoziţie, se ocupa mai des de stările de lucruri de peste munţi. O făcea în modul său superficial, nu pentru că l-ar fi interesat soarta românilor de acolo, ci pentru a câştiga popularitate. E de ex. un fapt constant pentru foile din România că, în descrierile ce le plagiază cine ştie din ce foi străine asupra provinciilor române din Austria, numele de localităţi citate nu sunt cele româneşti, ci cele ungureşti sau nemţeşti. Chiar *Monitorul* scrie Cronstadt şi Hermannstadt, când e vorba de Braşov ori de Sibiu. De când însă roşii au venit la putere, relaţiile lor gingaşe cu Austro-Ungaria îi făceau să nu mai zică o vorbă măcar de câte se petrec dincolo.

Şi-n adevăr curioase lucruri se petrec. Pe când presa germană şi maghiară îi dă zilnic zor cu identitatea de interese între România şi Austro-Ungaria, o jumătate a poporului nostru e supus unui tratament cu totul excepţional. Naţionalităţi egale la număr cu românii au de mult o poziţie politică. Cehii discută în Dieta Boemiei, au şcoli şi o universitate plătită de stat; în Galiţia limba polonă e oficială, atât la autorităţi, cât şi în învăţământ. Croaţii au Dieta proprie şi guvern propriu; românilor, nu numai că n-au o reprezentaţiune politică ori un teren de viaţă publică, dar li se tăgăduieşte până şi dreptul de-a-şi face şcoli cu banii lor proprii.

Ziarele române de peste munţi începuseră a se mira cum *Românul* tace în privirea aceasta. Noi nu ne-am mirat de aceasta. Oamenii politici ai roşilor nu au nicio pricepere pentru cestiuni naţionale, n-au avut-o înlăuntru, n-o au în afară. Fraza au repetat-o pururea: *vorba* naţionalitate au înscris-o pe apelul lor; *esenţa* însă n-au înţeles-o nicicând. De *vorbă* s-au servit gonind popularitate, dar în faptă s-au dovedit a fi intelectual străini, a nu pricepe nimic din tot ce constituie viaţa proprie a unei naţionalităţi. Dispreţuind biserica noastră naţională şi înjosind-o, atei şi francmasoni cum sunt toţi, ei ne-au lipsit de arma cea mai puternică în lupta naţională; dispreţuind limba prin împestriţări şi prin frazeologie străină, au lovit un al doilea element de unitate; dispreţuind datinile drepte şi vechi şi introducând la noi moravurile statelor în decadenţă, ei au modificat toată viaţa noastră publică şi privată în aşa grad încât românul ajunge a se simţi străin în ţara sa proprie.

Ne temem deci că interesul pe care din nou şi pe neaşteptate îl arată *Românul* pentru stările de lucruri de dincolo de munţi va avea un caracter cu totul platonic, de vreme ce toată viaţa politică a roşilor ne dovedeşte incapacitatea lor înnăscută de-a înţelege ideea naţionalităţii şi lipsa de pietate pentru toate elementele câte-o constituie.

(*Timpul*, 14 august 1882)

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Cei patru cavaleri ai Apocalipsei (I)

Cancel culture

Horia BĂDESCU

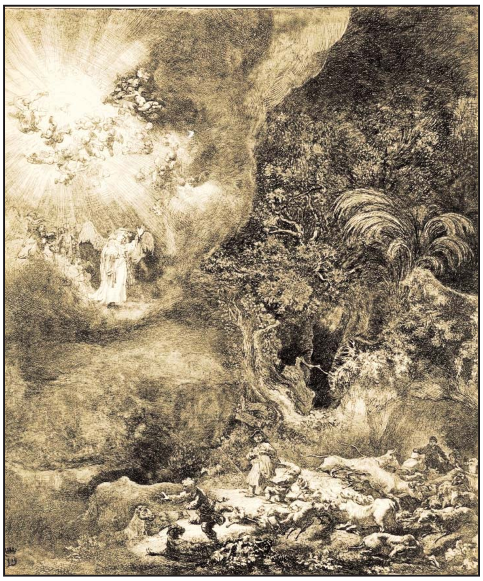
Am scris, în aceste vremuri bolnave, pornite razna şi răznite de oameni mai puţin bolnavi la trup, cât mai ales la minte, despre schimbarea la faţă a Europei sinucigaşe, despre nebunia lui *Homo Deus,* despre întoarcerea lui Caliban şi despre atâtea alte „aventuri" ale umanităţii contemporane de care „se sparie gândul şi se bolnăveşte sufletul", vorba bătrânului cronicar. Experimentul covidic şi câteva cărţi ale unor spirite lucide şi conştiinţe responsabile mi-au înlesnit descifrarea motivelor şi resorturilor care au generat derapajele ultimelor decenii, rădăcinile acestora, motivaţiile actorilor contemporani care pun în scenă grandiosul spectacol al *Marii Resetări,* marionetele şi păpuşarii care instrumentează nu amurgul, ci funeraliile speciei. Însă nu-mi închipuiam că bătrâna doamnă, Evropa, e atât de decrepită, atât de lovită de alzheimer, încât să nu-şi mai aducă aminte de sine, să nu se mai recunoască în oglinda pe care ea însăşi a sfărâmat-o, să uite cu totul sau să golească de sens valorile care îi configurau unicitatea.

Această *Stranie sinucidere a Europei,* despre care mi-am mai îngăduit deja o sumă de reflecţii în marginea strălucitei analize făcute de Douglas Murray în volumul cu acelaşi titlu, această „schimbare la faţă" – cum am numit-o în eseul meu şi care nu are nimic de-a face cu spiritualizarea, ci, mai degrabă, cu animalizarea, schimbare pe care o exprimă atât de bine sindromul botniţei covidice, al măştii sub care, într-un consens general, se ascunde nu grija, ci atentatul asupra lui *homo sapiens*, canibalizarea speciei, aflată deja în pragul *inhumanităţii* – n-a început de ieri de azi. Progresismul, alias neomarxismul, ideologia a cărei flamură flutură falnic deasupra Americii de Nord şi a Europei care l-a născut, deasupra Congresului SUA şi al instituţiilor Uniunii Europene, are în spate un veac, dar nu de singurătate, ci de rodnică coabitare cu universităţile şi liberalismul american, pe care le-a parazitat cu un uluitor succes, golindu-le de vlagă, deturnându-le valorile democratice, golindu-le de sens prin înseşi instrumentele liberalismului, cum avertizau cinic corifeii noii religii sociale. Întors biruitor pe pământul natal, neomarxismul marcusian şi adornian – cu întreg arsenalul de noi „valori": „perversitatea polimorfă", concept creat de Freud, care fixa ideea plăcerilor sexuale în afara normelor tradiţionale, considerând moralitatea sexuală drept o prejudecată, fluiditatea de gen, care permite distrugerea sistemului parental, a familiei şi, desigur, arma supremă în lupta cu cei care se opun celei mai draconice şi perverse cenzuri a tuturor timpurilor, mult clamata *corectitudine politică*, „o negare a realităţii", cum o numea filosoful francez Pascal Brukner – dă dreptate prezicerilor bătrânului Marx cum că adevărata revoluţie va avea loc în cele mai înaintate societăţi capitaliste, după cum remarca distinsul intelectual Radu Boroianu.

Derapajele morale şi sociale ale acestei ideologii, pe care structurile de putere actuale încearcă să le impună, cu forţa dacă trebuie, par izvorâte din minţi tulburate şi din cecităţi interesate, menite să distrugă toate acele valori pe care umanitatea s-a clădit de milenii, toate legăturile naturale, fireşti, prin care specia şi-a asigurat dăinuirea şi devenirea în istoria planetei. La începuturile Şcolii de la Frankfurt, unul dintre părinţii acesteia, esteticianul maghiar Georg Lucacs, se întreba „Oare cine ne va scăpa de cultura occidentală?" Istoria avea să-i dea răspunsul: Însăşi cultura occidentală! După un veac de la întrebarea tovarăşului Lucacs, strigătul de luptă al urmaşilor săi este: „*Cancel culture* / Distrugeţi cultura!"

Ne aflăm aici în paradigma raportului dintre cultura germană şi nazism, sesizată de Douglas Murray, despre care am mai vorbit. „Cum a fost posibil ca o asemenea cultură, cea mai sofisticată din punct de vedere artistic din întreaga lume, să devină cea mai barbară"? se întreba Murray. Explicaţia pe care o avansa britanicul mi se pare demnă de luat în seamă. „Întrebarea (zice el) este cu dus şi întors. Asta pentru că imediat apare posibilitatea ca tocmai cultura şi gradul de sofisticare să fi permis barbaria: nu cultura şi filosofia germane fuseseră contaminate de nazism, ci fuseseră tocmai cele care-l alimentaseră. Izvorul fusese dintotdeauna contaminat." Explicaţie gravă şi cu bătaie pe termen lung! Subiectul analizei lui Murray i-a abătut însă atenţia de la evidenţa că şi „aberaţiile endemice" ale bolşevismului originar, ca şi cele ale neomarxismului contemporan îşi au originea în acelaşi izvor contaminat. Şi e de luat în seamă, în contextul în care Marea Britanie a părăsit Uniunea Europeană, şi nu cred că a făcut-o doar din raţiuni economice, ci şi pentru că naivitatea şi amatorismul politicii franceze actuale a împins continentul în braţele celor care i-au dat foc în două rânduri! Englezii au o mai bună memorie.

Uniunea Europeană nu doar că n-a reuşit să răspundă retoricii aurorale a Tratatului de la Maastricht, dar se îndreaptă cu paşi repezi exact către polul opus. Fiindcă acest construct continental n-a putut să iasă niciodată din logica

negustorească a Pieţei Comune Europene pe scheletul căreia a fost fondat. Nu trebuie să fii mare politolog ca să observi această realitate şi nu-mi asum rolul de Casandră, dar în chiar perioada constituirii UE, după primii ani ai contactului cu realitatea mirajului vestic, avertizam că e de domeniul evidenţei faptul că „nicio construcţie politică nu are sens fără conştiinţa apartenenţei la ceva profund, la ceva ce aparţine fiecăruia şi tuturor. Iar fără o comuniune spirituală, nicio uniune politică nu are şanse reale. Fără a găsi acele valori de civilizaţie, acele valori culturale care constituie fondul comun şi care pot estompa tensiunile născute de alteritate, orice proiect de integrare riscă să explodeze sub presiunea acestora, mentalul dovedindu-şi totdeauna predominanţa asupra factorului politic şi chiar al celui economic. Orice ordine socială, spuneam pe atunci, orice sistem sau construcţie politică se bazează în realitate pe argumente de morală socială, pe valori care aparţin unui mod de a fi, rod al unei culturi, al unei spiritualităţi, al unei civilizaţii. Construcţia noii Europe nu face excepţie de la aceasta. Dacă vrea să supravieţuiască, Uniunea Europeană este obligată să pună accentul pe matricea sa culturală şi spirituală, din care se poate constitui suportul său real: conştiinţa europenismului, identitatea sa în bogăţia diferenţelor. Căci ştim unde suntem doar atunci când ştim ceea ce suntem."

A ţinut cineva cont de acest adevăr atunci când Uniunea Europeană a refuzat înscrierea între valorile sale constitutive a credinţei creştine şi a valorilor ei, care au forjat identitatea şi au ţinut laolaltă, în ciuda tuturor convulsiilor istorice, continentul? Secularizarea occidentală şi adierile furtunii neomarxiste, care îşi făcuse prezenţa în instrumentarea „revoluţiei" sexuale din anul 1968, marcau deja mentalul lumii politice şi inteligheţiei vestice. Numai că, prea cunoscuta lozincă a acelui an, „Este interzis să interzici!", anticameră, dincolo de fractura de logică pe care o conţine, a corectitudinii politice, a devenit astăzi „Poţi interzice orice!" În numele unei *corectitudini politice* pe care nimeni nu se grăbeşte să o explice ce este şi cine o defineşte ca atare. Noi, esticii, am trecut pe sub furcile caudine ale ei, chiar dacă se numea altfel.

Sunt european prin naştere, istorie, cultură şi conştiinţă, de aceea am respins dintotdeauna sloganul imbecil şi interesat al „intrării în Europa" care a făcut epocă în România anilor '90. Aveam însă să aflăm curând, pe pielea noastră, noi, esticii, că, pe de o parte, precum sublinia Edward Said, încă din 1978, în cartea sa *Orientalism:* „În mentalul colectiv al Vestului, nu doar politic, intelectual ori chiar cultural, Europa era (şi din păcate continuă să fie, n.n.) Occidentul şi valorile sale". Atât! Iar pe de altă parte să constatăm că, spre nenorocirea noastră, descoperind un concept de vieţuire fundamental, *egalitatea,* gândirea occidentală l-a însoţit de un altul, mult mai vechi şi se pare de neînlocuit, acela care afirmă că *unii sunt mai egali.* Bomboana de pe tort a fost considerarea egalităţii, în plan politic şi nu doar, într-o matematică prost înţeleasă, drept congruenţă. Ne sunteţi egali doar dacă deveniţi asemeni nouă, cu bunele şi relele noastre. Ale voastre nu ne interesează, nu sunt europene. Basta! Exact ceea ce aflu, dintr-un articol al doamnei Magda Ursache din revista *Contemporanul,* cum că recent, la Bruxelles, domnul Macron declara că: „Valorile ţărilor din Est «nu sunt ale noastre», cu referire la cele creştine, şi că va intra în «bătălia culturală a civilizaţiilor»".

Mă aflam scriind aceste lucruri, ca şi acum, în postura copilului căruia i s-a luat acadeaua. Imaginea Occidentului practicând înaltele valori democratice în relaţiile intercomunitare s-a dovedit până la urmă un miraj. Trăisem în idealitatea ei propagandistică, ancorată puternic pe frustrările celor care veneam din orizontul Estului totalitar, şi eram dezamăgit, deşi spirite lucide ale acelui Occident visat mă avertizaseră asupra stării de fapt a lucrurilor. Nu pot să nu-l citez din nou pe marele jurnalist belgian Gérard de Selys care-mi spunea tranşant, într-un interviu din 1992: „Temeţi-vă de felul nostru de a lucra! Aţi crezut mult timp că paradisul se află la noi, ei bine, nu-i paradis aici! Dumneavoastră înşivă aţi fost uimit când eu v-am relatat despre unele aspecte ale organizării noastre şi mi-aţi spus că seamănă a epocă Ceauşescu. E adevărat. Există şi aici lucruri oribile. Şi care nu se spun niciodată la dumneavoastră. (...) Va exista o presiune teribilă din partea ţărilor bogate din Europa asupra ţărilor din Est, a ţărilor ex-socialiste, ca să le transforme în pseudo-colonii. Asta e! Dar chiar dacă ar fi aşa, eu cred în puterea de reflecţie a popoarelor care vor spune: Gata! Ajunge! Aşa ceva nu se mai poate!" Şi care avea să precizeze un an mai târziu în lucrarea sa *Alinéa 3, l'Europe telle qu'elle / Alineatul 3, Europa aşa cum e ea:* „Orice analiză sau critică aprofundată ar conduce inevitabil la concluzia că instituţiile europene nu numai că nu funcţionează după normele democraţiei, ci după acelea ale dictaturii. De conjunctură cu o dictatură oligarhică a bogătaşilor şi multinaţionalelor."

Ceva mai târziu, poetul Jean-Luc Wauthier avea să scrie: „Am să mă repet: a da totul economicului înseamnă mizeria culturii. Aşa încât, în momentul în care ţările din Est s-au eliberat, în loc să fi venit să le colonizăm cu aroganta noastră tehnică occidentală, ar fi trebuit să înţelegem că, prizonieri ai unui univers alienant, fraţii noştri din Est dezvoltaseră, prin carte, prin poezie, un spirit de rezistenţă spirituală faţă de tiranii lor. Am fi avut tot atâta de învăţat de la ei, cât ei de la noi. E o şansă pe care n-am sesizat-o!"

→

Ioan-Aurel Pop: *Veghea asupra limbii române (II)*

Mihai NEAGU BASARAB

Urmează capitolul „Ciobanul este păcurar toată ziua". Este o replică a bunicii autorului atunci când acesta, ajungând cu abecedarul la litera „C", i-a arătat bunicii desenat în abecedar ciobanul. Fără să-mi amintesc că m-ar fi învăţat cineva, am considerat întotdeauna cuvântul nobil pentru profesia respectivă „păstor" şi am avut convingerea permanentă că vorba „cioban" are ceva peiorativ în ea, într-un mod spontan, inexplicabil altfel decât prin apartenenţa mea la amestecul etnic daco-roman plus aluviuni migratoare anonime asimilate înainte de anul 1122 sau altul de primprejur. (A nega ce nu-ţi aduci aminte, fără să fii vinovat, e o dovadă de prostie, chiar dacă din asta s-a născut relativizarea care o să distrugă cinstea pe pământ.) Este prezentată aici, mai sumar decât a făcut-o Dimitrie Găzdaru într-un studiu de mari dimensiuni, problema istroromânilor. Profesorul Pop aminteşte urmaşi celebri de păcurari aromâni: baronii Sina, avocatul Emanoil Gojdu, mitropolitul Andrei Şaguna şi citează un medievist franţuz care consideră brânza de importanţă capitală.

Urmează un nou capitol, care urmăreşte alfabetizarea politicienilor români, intitulat „A treia cea mai mare locaţie din lume în anul douăzeci-douăzeci". După ce lămureşte etimologia cuvintelor *loc* şi *locaţie,* autorul defineşte *locaţia*, conform dicţionarului, dare sau luare în folosinţă temporară a unui bun mobil sau imobil în schimbul unei plăţi; arendare; închiriere a unui loc; taxă care se plăteşte pentru depăşirea termenului de descărcare sau încărcare a vagoanelor, TIR-urilor sau vapoarelor de marfă; concesiune; determinarea poziţiei unei nave în larg etc. Termenul a fost re-preluat prin engleză şi s-a răspândit fulgerător prin toate gurile care vorbesc aiurea. N-ar fi exclus ca, profitând de tranziţie, locaţia să devină loc get-beget, cu ajutorul limbii franceze, când traduce din engleză. Nici douăzeci-douăzeci în loc de două mii douăzeci nu este în spiritul limbii române. Autorul e de părere că fandoseala nu poate fi o sursă de îmbogăţire a limbii. Ca să se impună aşa ceva ar trebui fie ca un nou Alecsandri să batjocorească Chiriţele contemporane, fie ca, după model francez, să-nceapă să curgă amenzile pentru orice tentativă de violare a limbii române. Important mi se pare şi faptul că autorul dă soluţii pentru evitarea formulelor care ilustrează incultura celor care le folosesc.

Urmează capitolul „Manager, director, rector, şef, ranking". Până nu demult, managerul era de fapt un impresar. Azi, orice şef e considerat manager, pentru că trebuie să alcătuiască periodic un plan *managerial.* Dicţionarele în vigoare au cam extins sfera de influenţă a managerului în mai toate unităţile economice. Şi pentru că în socialismul lui Ceauşescu şi muzeele, şi editurile, şi orchestrele simfonice, şi universităţile cu studenţi străini trebuiau să fie rentabile, n-au mai fost socotite cultură şi artă, ci unităţi de producţie. Şi atunci, pentru că ne-am blocat în tranziţie, toţi rectorii sunt manageri, inclusiv preşedintele Academiei Române. În fond, un titlu care n-are nimic peiorativ în el, în plus nu strică, dacă n-ar strica limba. Aici e buba! Alunecăm în limba de lemn care ne poate demasca nouă înşine c-am rămas comunişti fără să ne dăm seama. Autorul observă corect că „Magnificenţă" la catalog e înainte de „Manager". Autorului nu-i vine să creadă că moştenirea comunistă e chiar atât de apăsătoare până şi-n limbă. E adevărat că prin limbă se pierde-n vânt, dar tot prin limbă se instalează definitiv în memorie. E aici ceva ce trebuie lămurit: eşecul perechii tovarăş-tovarăşă în favoarea vechii denumiri domn-doamnă. În limbajul oral, nu era nicio problemă. Dar în publicaţii nu mergea aşa, trebuia scris „tovarăş-tovarăşă". Evitarea acestui apelativ crea impresia de nepoliteţe. Dar eu însumi, astăzi, nu pot să scriu domnul Ion Popescu, ci scriu, ca acum 40 de ani, Ion Popescu, ceea ce era permis atunci pentru cei nedispuşi să utilizeze termenul „tovarăş". Şi astfel, par uneori nepoliticos, când scriu. Deci e greu de luptat cu racilele vechiului regim, chiar atunci când dispui de suficientă energie şi n-ai de luptat decât contra inerţiei.

Urmează capitolul „Cuvinte vechi, accente, semne diacritice şi roni". Autorul constată că majoritatea cuvintelor noi nu sunt necesare. De pildă, roni în loc de lei este un nonsens. Şi faptul că mulţi mai socotesc preţurile la chibrituri în milioane este iar un nonsens. Mintea trebuie să rămână vie, să revină la ceea ce era bun în trecut şi să renunţe la denumirile tranziţiei trecătoare până când nu ne anchilozează limba.

În capitolul „Limba veche şi-nţeleaptă…" autorul semnalează o serie de pleonasme foarte răspândite, ca, de pildă „topografia locului" sau „etnogeneza poporului român". Aflăm aici că limba română, fiind o limbă romanică, primeşte uşor cuvinte din alte limbi. Când vine o avalanşă de neologisme se ivesc probleme. De exemplu, sunt tot pleonasme: „întâmplare fortuită", „panaceu universal", „a aduce aportul", „mai optim", „mai superior".

Urmează capitolul „Erori curente de pronunţie şi scriere" care începe prin a semnala o serie de organe cu sens în diferite domenii: banul e ochiul dracului, vasul de lut ars are buză, *Mioriţa* începe cu versurile: „Pe-un picior de plai,/ Pe-o gură de rai". Aflăm de aici că nu se dă „sfoară în ţară", ci „sfară în ţară". Pentru evitarea cacofoniilor se folosesc formule incorecte gramatical: „Eu, ca şi cadru didactic…", Maria, ca şi cumnată…" în loc de „Eu, în calitate de cadru didactic…", „Maria, drept cumnată…" Au apărut însă abuzuri aberante: „Eu, ca şi prieten…", Eu, ca şi om…" La fel de supărătoare este suprimarea prepoziţiei „pe": „muzeul care mi l-ai lăudat", „omul care l-ai pomenit". Alte formule greşite gramatical: „I-am urat la Maria…", „Le-am spus la prietenii mei…" Pluralul articulat din trei de –iii, ca la copiii, se mai întâlneşte la multe substantive care se termină în –iu: fiu – fiii, boiangiu – boiangiii, sacagiu – sacagiii.

Următorul capitol e intitulat „Din nou despre accent şi pronunţie". Deja autorul nu mai este preocupat decât de corectarea greşelilor. Contactul cu diferite limbi, chiar dacă nu le cunoaştem, poate să ne strice punerea accentului. La cătină, accentul se pune pe i şi nu pe primul ă, ca în pronunţia maghiară. Apoi se militează pentru pronunţia în limba ţării care găzduieşte firma sau produsul respectiv. Într-un fel, acest capitol face introducerea la cel următor intitulat „Limba şi bunul simţ lingvistic". Din dorinţa de a epata, mai ales unii politicieni şi crainici de radio şi televiziune traduc eronat anumite cuvinte englezeşti realizând propoziţii ininteligibile.

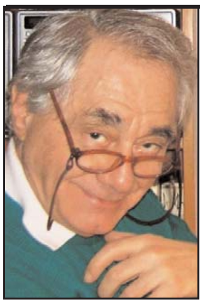
În capitolul „Tot latina, bat-o vina!", profesorul Pop atrage atenţia că o bună cunoaştere a limbilor clasice ajută considerabil la înţelegerea majorităţii termenilor ştiinţifici din orice disciplină. Şi apoi ni se prezintă aberaţiile de înţelegere ale unor formulări, preponderent latine, în ziua de azi. Şi pentru că tot ajunsesem la formulări latine, capitolul următor e intitulat „Latina şi dreptul sau *honeste vivere*". Ca rector al unei importante universităţi româneşti, profesorul Ioan-Aurel Pop a suferit mult când importanţa dreptului roman ca disciplină de învăţământ s-a tot restrâns până când s-a reuşit ca disciplina respectivă să nici nu se mai predea la facultăţile de drept din România. Romanii spuneau *Vox populi, vox Dei!,* iar autorul constată că „Dacă nu ne raportăm la trecut, riscăm să credem că noi am inventat totul şi este păcat, inexact şi nedrept."

Capitolul „Limbajul teologic şi bisericesc" este deosebit de important pentru o reapropiere competentă de creştinism, după comunism şi o tranziţie în care mai multe voci decât pe vremea comunismului s-au ridicat, în condiţiile actuale de deplină libertate, împotriva religiei. Pentru că am ajuns la acest capitol, am impresia că este cazul să semnalez că este strigător la Cer felul în care vechii comunişti înţeleg să profite de pe urma democraţiei pentru a-şi continua discursul, mai ales sub influenţa vecinilor noştri care susţin că românii care-şi iubesc ţara păcătuiesc, nu sunt corecţi politic, jignesc toate minorităţile şi atunci când cred în Dumnezeu, şi atunci când consideră că familia trebuie să fie formată din bărbat şi femeie, şi atunci când consideră că renaţionalizarea după deznaţionalizare este instigaţie la genocid. Preşedintele Academiei Române, cu înţelepciunea lui de cărturar, ne învaţă că, „indiferent ce atitudine avem faţă de credinţă şi de Biserică, se cuvine să folosim în legătură cu acestea un limbaj decent şi adecvat. Mulţi oameni nu ştiu ce deosebire este între religie şi confesiune, între catolici şi ortodocşi, aceştia separându-se şi constituindu-se astfel, începând de la Marea Schismă din 1054, deci cu fix 400 de ani înainte ca turcii să cucerească Constantinopolul (în 1453). Am aflat multe lucruri neştiute de mine în prealabil, ca, de pildă, faptul că după Cruciada a IV-a (1204) a început o ură înverşunată între latini (papistaşi), respectiv catolici, şi greci (schismatici), adică ortodocşi. Nu e vorba de o desprindere a unora din ceilalţi, ci de o neînţelegere pornind de la un sinod în care ierarhii nu s-au mai înţeles între ei pe probleme de doctrină şi s-au excomunicat reciproc. Acum scriu din aduceri aminte şi fac precizarea pentru ca, dacă folosesc greşit vreun termen să nu se creadă c-am preluat vreo greşeală de la autor, care, am impresia că în cartea asta cel puţin, n-are nicio greşeală. În continuare, fac numai precizări preluate din acest capitol: papa este episcopul Romei, după ce Benedict al XVI-lea a renunţat la titlul de „Patriarh al Occidentului". Există în cadrul bisericii catolice două scaune patriarhale care, de fapt, sunt arhiepiscopii, la Veneţia şi la Lisabona. Ierarhia catolică a prelaţilor este: episcop, arhiepiscop, cardinal, papă. Formulele de adresare sunt: „Excelenţă" pentru episcop şi arhiepiscop, „Eminenţă", pentru cardinal şi „Sanctitate", pentru papă. Ierarhia ortodoxă a ierarhilor sau arhiereilor este: episcop, arhiepiscop, mitropolit şi patriarh. Formulele de adresare sunt: pentru episcop, „Preasfinţia Voastră", pentru arhiepiscop şi mitropolit „Înalt Preasfinţia Voastră" şi pentru patriarh „Preafericirea Voastră". Preoţilor ne vom adresa cu „Preacucernice Părinte", iar călugărilor cu „Preacuvioase (Părinte)".

→

Nu doar că aceste lucruri au fost ignorate, dar birocraţia bruxelleză a deturnat cu bună ştiinţă statutul coparticipării egale la gestionarea treburilor Uniunii. Condiţionările proceselor de aderare, ingerinţele în desfăşurarea preşedinţiei rotative, folosirea presiunilor economice pentru impunerea unor standarde de convieţuire socială şi morală îndoielnice, uneori aberante, în neconcordanţă totală cu valorile tradiţionale şi cu istoria, mai ales a naţiunilor estice, standarde ieşite de sub pulpana roşie a progresismului şi neomarxismului (cazul presiunilor asupra Poloniei şi Ungariei, astăzi), ideea de cedare a unei părţi din suveranitatea statelor aflate în dificultate economică către UE, aşa cum s-a întâmplat în criza Greciei (într-un interviu din revista *Stern,* ministrul de Finanţe de atunci (2011) al Germaniei declara cu seninătate: „O ţară cu probleme care trebuie ajutată, ar trebui să cedeze UE, la schimb, o parte din drepturile sale de suveranitate"!), ideea unei Europe cu două viteze, propusă de nucleul dur al Uniunii (în fapt, la această oră UE e o elipsă cu două centre de putere aparent egale în definirea arhitecturii ei, tandemul franco-german, dar care poate oricând deveni un cerc, având în centrul lui numai Reich-ul), prefigurând diferenţierea dintre marii actori politici ai constructului, alias marile puteri, şi poziţiile subalterne ale periferícilor, încercarea de a înlocui principiul unanimităţii deciziilor cu acela al majorităţii, menit să uşureze impunerea voinţei celor mari şi a clientelei acestora, obrăznicia unor funcţionari bruxellezi, parlamentari strassburghezi sau diplomaţi, moştenire a aroganţei coloniale (avea dreptate deputatul euro-britanic Nigel Farage să-şi întrebe colegii parlamentari, acuzând birocraţia bruxelleză că distruge orice urmă de democraţie rămasă în sistem: „Păi cine dracu' vă credeţi voi?"), toate aceste derapaje majore, toate aceste pusee dictatoriale, nu fac decât să-i dea dreptate lui Gerard de Selys şi atâtor altora. (Va urma.)

Homo sapiens

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Linda! Apariţie surprinzătoare: frumoasă, dar nu „păpuşă” (ca Marie şi celelalte), deşteaptă foc, deschisă şi sensibilă, cu ochi verzi-cenuşii de pisică norvegiană de pădure.

V. a simţit un şoc electric, ca la o întâlnire cu o vrăjitoare sau ca la un contact între două medii, căci şocul a fost reciproc, din câte am putut să-mi dau seama.

Ieşiseră toţi prietenii lui din casă, doar ea rămăsese în uşa bucătăriei, spunând: „Îmi pare bine că v-am cunoscut, bla-bla...”, iar V., întrebând, nitamnisam: „De ce…?” Doar atât. Dar fata a înţeles într-o fracţiune de secundă, a dat din umeri şi a oftat.

După ce-a ieşit pe uşă, V. mi-a arătat braţul: i se făcuse pielea găinii. Se înţelesese cu ea cum te înţelegi cu o soră sau cu propriul tău copil. Doar din priviri! Dar, din păcate, n-a fost să fie…

(Duminică, iulie 2002)

Cumpăr cărţi de la Gibert Jeune. Apoi, cu vreo cinci-şase kile în spinare, iau la rând străduţele din jurul Pieţei St. Michel, intru în Cité, trec în insula St. Louis şi încerc să identific, pe Quai de Béthune, casa locuită de doamna Hélène T. O casă veche, care a aparţinut lui Charles Perrault, sau în care a locuit scriitorul, din câte ne-a spus gazda. Din păcate, nu-mi amintesc numărul casei şi, deşi mă întorc pe acelaşi drum, nu reuşesc s-o descopăr. De fapt, toate clădirile se aseamănă, sunt sau par a fi la fel de vechi şi construite după aceleaşi planuri. Casa nu avea lift, desigur, dar, surpriză!, între bucătăria aflată la un etaj mai jos şi sufragerie exista un soi de ascensor primitiv acţionat de un fel de scripeţi. (Memorabilă a fost acea vizită şi din alt motiv: amfitrioana ne-a oferit la cină o budincă alsaciană, de ceapă, după care am fost bolnav o săptămână.)

Doamna Hélène T. era scriitoare şi publicistă. Mi-amintesc foarte vag de un roman, dar şi de un amplu reportaj de călătorie din Indochina, apărut în „livre de poche” sub titlul *Piper Roşu,* nu lipsit de nerv şi de scene tari. Pe soţul său, masiv şi cu mustaţa pe oală, îl alinta numindu-l „mon haïdouk”, reminiscenţă, probabil, din cărţile lui Panait Istrati, pe care îl admira.

(Paris, 11 august 1990)

Îmi vine greu să cred că au trecut 38 de ani de la eclipsa de soare pe care am văzut-o din acel avion militar fără scaune, doar cu nişte banchete, fără centuri de siguranţă, avion pentru paraşutişti (dar noi, ziariştii, n-aveam paraşute), avion care a zburat vreo jumătate de oră deasupra Dobrogei, unde banda întunericului era cea mai largă. Seara, în ajun, mă dusesem la G. care mi-a dat două tablete de Nozinan, fiindcă eram foarte excitat şi convins că nu voi putea dormi. Trebuia să mă scol la 5 dimineaţa (sau chiar la 4?), când venea maşina să mă ducă la aeroport. De sculat, m-am sculat, dar de trezit m-am trezit abia după-amiază, după câteva stacane de cafea neagră băute la bufetul ziarului şi abia atunci am reuşit să scriu reportajul despre eclipsa care durase, la Bucureşti, 2 minute 26”.

(11 august 1999)

Am sosit la casa din pădure pe o caniculă de zile mari, neobişnuită aici: 30 de grade la umbră, iar higrometrul arată doar 50% umiditate – e pentru prima oară atât de jos –, dar mă bucur că barometrul scade spre ploaie. Mă culc aproape gol, doar în chiloţi, dezvelit, cu fereastra larg deschisă şi mă trezesc în zori din cauza aerului închis şi greu, sufocant. La liziera pădurii de brazi şi mesteceni se înaltă o uşoară ceaţă, dar mai sus cerul e încărcat de nori negri. E apăsarea dinaintea furtunii. Simt o adiere doar la gândul că vine ploaia anunţată aseară de barometru şi aud, parcă, un tunet îndepărtat. Mă întind din nou în pat, învelit cu un cearşaf, şi aştept izbucnirea furtunii, ropotul ploii pe acoperişuri şi în burlane, dezlănţuirea potopului. Dar... Câţiva stropi mărunţi cad pe pervazul ferestrei şi, ca de obicei aici, furtuna mult aşteptată se transformă într-o ploiţă intermitentă, care linişteşte încet-încet atmosfera şi îndepărtează furtuna. Şi mă simt din nou înşelat de această natură care evită orice violenţă, e reţinută, tăcută, inhibată, timidă. La fel ca oamenii care trăiesc pe acest pământ. Născut pe un ţărm însorit, unde furtunile de vară erau furtuni şi vijeliile vijelii, unde cerul se spărgea cu furie, în trăsnete şi fulgere, această neîntreruptă linişte mă nelinişteşte...

(Intrânget, iulie 1988)

În Transilvania se poate spune oricărui preot „Domnule Părinte” sau la protestanţi „Domnule Pastor”. Şi episcopului i se poate spune „Domnule Episcop”. Adunarea ierarhilor dintr-o mitropolie se numeşte sinod, „Sfânt Sinod”, sau, dacă se adună toţi arhiereii din lume, sinod ecumenic. Protopopul ortodox nu are echivalent la catolici. Greco-catolicii din Ardeal recunosc autoritatea papală, dar serbează Învierea odată cu ortodocşii. Mai sunt şi alte deosebiri minore. Greco-catolicii spun: „În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Spirit” în loc de „Sfântului Duh”, cum spun ortodocşii şi romano-catolicii români. „Doamne, miluieşte!” al ortodocşilor a devenit la greco-catolici „Doamne, îndură-te spre noi!” Ortodocşii spun Hristos şi catolicii şi greco-catolicii Cristos. Părerea mea sinceră este că pentru români cel puţin, denumirea de Hristos face să se evite o cacofonie care ar putea fi considerată blasfemie intervenind în legătură cu numele Domnului. În orice caz, acesta şi nu altul este motivul pentru care eu spun şi scriu Hristos şi nu Cristos. Credincioşii greco-catolici spun „mărire” în loc de „slavă”, „mântuire” în loc de „izbăvire”, „păcate” în loc de „greşeli”, „rău”, în loc de „viclean”, „serv” în loc de „rob”, Catedrală nu înseamnă „biserică mare”, ci biserica în care slujeşte, sau a slujit de regulă, un ierarh sau un prelat. Secta este o erezie organizată. Cultele sunt religii şi confesiuni. Cultul baptist este o confesiune neoprotestantă, în cadrul religiei creştine. Misionarul răspândeşte religia creştină într-o ţară în care predomină o altă religie. În România nu pot să apară misionari, ci numai indivizi care fac prozelitism, smulgând din religia creştină persoane slabe de înger pentru diferite erezii ajunse eventual la o organizare de sectă. Din experienţa mea de medic primar psihiatru, pot raporta că marea majoritate a ereticilor sunt bolnavi din punct de vedere psihiatric.

Urmează capitolul „Limba şi geografia: nume proprii buclucaşe”. Aici este vorba despre ţări şi ţinuturi care au dobândit anumite nume în anumite intervale de timp, dar şi asupra felului în care cad accentele când numim anumite localităţi. De pildă, Móldova Nouă este o localitate aproape de intrarea Dunării în România, care are la rostire accentul pe primul „o” şi nu pe al doilea, cum este cazul când discutăm despre ţara lui Ştefan cel Mare. Comentează autorul: „Meseria de crainic de televiziune presupune nu numai o dicţie impecabilă, ci şi o cultură generală foarte bogată, lecturi permanente, informare continuă.”

Alt capitol important este „Limba şi aritmetica” din care aflăm că cifre sunt numai numerele arabe de la 0 la 9, un procent e 1%, procentajul putând fi variabil; conform ultimelor reguli ortografice, nu se mai scrie 2.234.976, ci 2 234 976. Apoi, în textele englezeşti, acelaşi număr se scrie: 2,234,976. La noi, şi mai nou în întreaga lume, doar zecimalele se despart prin virgulă: 3,15. „Prepoziţia *de* se pune după numerele mai mari de 19. Spunem: 19 oameni, dar 20 de oameni. După numărul 100, avem 119 oameni, apoi 120 de oameni. Astea sunt regulile. Dacă le respectăm, suntem culţi, dacă nu le respectăm suntem proşti şi prost crescuţi, pentru cei care le cunosc şi le respectă. Era normal ca-n comunism, toţi oamenii culţi să fie daţi afară din Academia Română şi exterminaţi în închisori, pentru că erau singurii care-şi dădeau seama că ăilalţi erau proşti şi prost crescuţi. Acum, în democraţie, ar trebui să învăţăm toţi gramatica limbii române, deşi ar fi mult mai simplu să ne-ntoarcem la comunism. Numărul victimelor ar fi cu mult mai mic şi-am putea vorbi fără ipocrizie de comunismul cu faţă umană, cum voia tovarăşu‘.” Autorul are soluţii mai bune, dar am impresia că sunt mai utopice, prin optimismul lor oarecum excesiv, corespunzător pentru perioada interbelică.

Capitolul „Computerul şi limba lui Cicero” începe cu un elogiu meritat adus lui Solomon Marcus, care era atât de deştept încât nu putea să se supere. El considera că poporul român trebuie să studieze limba latină, întrucât suntem un popor latin. Apoi, cine ştie latina învaţă mai uşor orice limbă străină. Gramatica limbii latine disciplinează mintea la fel ca geometria. Deci, învăţând latina adunăm în traistă fel de fel de avantaje. La replica autorului, că generaţia tânără n-ar avea timp de latină, Solomon Marcus a replicat că „generaţia tânără nu este cum vrea ea, ci cum o formăm noi”. Profesorul Pop a constatat că pe prima pagină la intrarea în Word, 76,66% din cuvintele de acolo sunt de origine latină. Solomon Marcus credea în nevoia minţii omeneşti de „geometrie gramaticală”, aceasta fiind latina. Îmi permit să menţionez propoziţia ascunsă de autor aici: „Se poate mai mult, pentru un randament mai bun.”

Penultimul capitol este „Limba şi pandemia”. După evocarea latinei ca necesitate actuală, se ia în discuţie cel mai recent flagel şi se constată destul de repede că formula „a izola în carantină” este pleonastică. Cuvântul *pandemie* este nou, ca şi verbul a carantina, ca şi substantivul *izoletă. Coronavirus* este un cuvânt mustang, care nu-i învăţat la hamul gramaticii. Poate fi scris încă oricum: despărţit, într-un cuvânt, cu majuscule sau cu minuscule. Ne putem face de cap cu el: Corona Virus, corona virus, Corona-virus. Poliţia ortografiei încă nu cunoaşte acest cuvânt sau acest grup de cuvinte intrat în uzul graiului. Au apărut cuvinte noi, dar sunt şi cuvinte vechi folosite acum mult mai des, cum ar veni – intrate în prim-plan: viral, contact, asimptomatic, termometrizare, tromboză. Deci, o grămadă de termeni medicali, vechi şi noi, dau năvală în limbajul comun. Civilii devin medici aproape fără să-şi dea seama. Şi eu mă simt ceva mai tânăr, aproape că nu mă mai simt pensionar. Năvala asta de neologisme medicale în vorbirea curentă mă-ntinereşte.

Urmează o foarte înţeleaptă „Încheiere”, din care aflăm că „O carte despre cuvinte nu se termină niciodată, fiindcă limbile sunt creaţii fără de sfârşit, în veşnică schimbare, în primenire continuă, în transformări abia perceptibile petrecute chiar sub ochii noştri… Regulile ortografice, ortoepice şi de punctuaţie ale limbii române se stabilesc de către Academia Română şi devin obligatorii prin lege.” Dacă parlamentarii români ar stăpâni limba română, ar exista şi sancţiuni pentru cei care nu cunosc gramatica românească, aşa cum se întâmplă în Franţa, unde limba franceză este apărată de-adevăratelea. Legea care nu include pedepse în caz de nerespectare a ei este o lege morală rătăcită în justiţie, pentru amuzamentul cinicilor. Autorul mai inventariază aici odată pericolele care pândesc limba română, de la preluarea abuzivă de cuvinte noi, la uitarea nejustificată a unor frumoase şi încă necesare arhaisme.

Preşedintele Academiei Române se bucură că Shakespeare a rămas în manualele şcolare britanice, e drept – cosmetizat ca limbă, ajustat conform exigenţelor secolului XXI. Îmi pare rău că trebuie să-i comunic că, de decenii, în cele 13 clase de liceu teoretic din Germania nu se mai studiază Goethe, dar faptul mi se pare cu totul neglijabil, dacă-l comparăm cu distrugerea tuturor celor 151 de statui ale lui Bismarck care împodobeau, până anul trecut, diferite oraşe germane...

Despre amneziile istoriei şi întoarcerea din exil

Narcis ZĂRNESCU

Uneori, întoarcerea din exil este imaginară. Atunci, exilatul se îmbarcă pe o amintire, o rememorare, o comemorare, un parastas sau un ritual păgân şi se întoarce în Ţară. Recursul la memorie devine singura „cale de atac" în vremuri apocaliptice. Astfel că şi acest articol ascunde, în fond, un ritual de exorcizare a amneziei. A istoriei ca amnezie repetabilă.

E bine cunoscut faptul că istoria exilului nu începe nici la Roma, nici la Tomis sau Paris, şi nici în Ţările române, ci *ab illo tempore,* în Grădina Edenului. Ne-am putea imagina, cu voia celor prezenţi în orizonturile noastre virtuale, cum un şir nesfârşit de oameni pleacă în pribegie de milioane de ani, urmând pilda genitorilor primordiali, alungaţi din Paradis, purtând pecetea pedepsei divine în cuget, blestemaţi sau binecuvântaţi [blestemul şi binecuvântarea devin sinonime undeva, la o cotitură a destinului fiecăruia!] să ducă mesajul imprescriptibil şi incomprehensibil al lui Elohim Sabaoth peste mări şi ţări, peste istorii, peste timp şi peste moarte… Este visul oricărui exilat din lumea mea imaginară. Din lumea transformată pe nesimţite în poveste.

Avem înscrisă pribegia în fibrele cele mai profunde ale destinului nostru ca neam. Dacă Dumnezeu s-a născut în exil, românul s-a născut cu nostalgia nemărginirii, dar poate şi cu spaima exilului. De aceea, poate, pribegia avea să fie o constantă atât în istoria elitelor boiereşti, cât şi în aceea a domnitorilor. „Drumul exilului" devine o expresie frecventă în cronici. Când o „partidă boierească era nemulţumită sau învinsă, scria Iorga – şi nemulţumiţi sau învinşi erau totdeauna în caleidoscopica schimbare a Domniilor, – ea lua drumul exilului". (2) În secolul al XVI-lea sau al XVII-lea, muntenii treceau în Ardeal, la Braşov şi la Sibiu, până la Bistriţa. „Dacă nemulţumiţii din Ţara Românească treceau peste munţi, cei din Moldova apucau în cele mai multe cazuri drumul Poloniei." (*Ibidem,* p. 20)

Boierii mai mereu sunt în pribegie, Voievozii noştri fug în exil, când la Ţarigrad ori la Constantinopol, când la Paris ori la Londra. Când în Rusia lui Petru cel Mare, precum Cantemir. Când spre alte orizonturi, ca Petru Rareş, Radu Mihnea, Petru Cercel, Alexandru Ioan Cuza. Cronicarii noştri aveau învăţătura şi cultura pribegiei. La fel, exilaţii Revoluţiei de la 1848: Ion Ghica, C.A. Rosetti, Dumitru Brătianu, Nicolae Bălcescu, Ion Bălăceanu, Ştefan Golescu, Gheorghe Magheru, Costache Negri, Christian Tell, Cezar Bolliac, Dimitrie Bolintineanu, Alexandru G. Golescu.

Din aceeaşi stirpe a marilor exilaţi, figuri tragice ale istoriei noastre identitare şi culturale, fac parte şi cei trei „crai de Curte Veche", care nu au nimic din Craii lui Mateiu Caragiale: Aron Cotruş (1891-1961), Alexandru Busuioceanu (1896–1961) şi Nicolae I. Herescu (1903-1961). De fapt, ei sunt trei Crai din Răsăritul României, care vor „descălica" în Apusul Europei. Mediul în care se mişcă este universitar, diplomatic, artistic, scriitoricesc. O lume informală, aproape lichidă. O lume a aparenţelor şi a umbrelor. A fantasmelor. O lume a misiunilor misterioase şi a viselor utopice.

Cel mai în vârstă este Aron Cotruş, născut la 2 ianuarie 1891, în satul Năşag sau Haşag (Hoisoyen, Hôŝôzn, în dialect săsesc; Haschagen, Hassagh, în germană; Hásság, în maghiară), din comuna Loamneş, din Ţara Secaşelor sau Ţinutul Secaşelor, judeţul Sibiu [Transilvania]. La fel ca George Coşbuc, Octavian Goga sau Lucian Blaga, poeţi ai Ardealului, şi Aron Cotruş este fiu de preot. Urmează clasele gimnaziale la Blaj, liceul la Braşov; Facultatea de Litere la Viena. Face parte din redacţia mai multor ziare: *Românul* (Arad) şi *Gazeta Transilvaniei* (Braşov). Colaborează la revistele de cultură *Gândirea, Vremea, Libertatea* (Orăştie), *Iconar* (Cernăuţi) etc. În timpul Primului Război Mondial, lucrează pe lângă Legaţia României din Roma. La terminarea războiului (1919), revine în ţară. Este ziarist şi director la Biblioteca Sămănătorul. Apoi, va lucra ca ataşat de presă la Roma şi Varşovia. Al Doilea Război Mondial îl 'prinde' ca secretar de presă la Madrid şi Lisabona. Este şi directorul publicaţiei *Frăţia de cruce* (1940-1941). După prăbuşirea regimului antonescian se exilează ca refugiat politic în Spania şi devine preşedintele Comunităţii Românilor, apoi director al revistei prolegionare *Carpaţii,* care apare la Madrid. Este singurul din cei trei 'Crai' care părăseşte şi Europa, după România, într-un exil de gradul doi, transatlantic. Fiind considerat o personalitate a exilului românesc şi un mare luptător anticomunist, Aron Cotruş este invitat în anul 1956 de Liga Societăţii Româno-Americane în USA. Se stabileşte în localitatea Long-Beach din California, unde va trăi până la sfârşitul vieţii (1 noiembrie 1961). Osemintele i-au fost depuse la Cimitirul Sfintei Cruci din Cleveland, localitate în care, iniţial, se stabiliseră majoritatea românilor emigranţi din Ardeal, înainte de 1 Decembrie 1918. Istoria noastră de peste Atlantic menţionează că, în anul 1904, românii stabiliţi la Cleveland au construit prima biserică ortodoxă românească din USA, cu hramul *Sfânta Maria.*

Deşi a scris foarte mult, a rămas practic necunoscut de generaţiile comuniste, postcomuniste sau neomarxiste, care se perindă prin spaţiul mioritic sau prin spaţiul global şi digitalizat. Se pare că a fost un mare poet, încurcat printre intrigile politice şi fisurile istoriei. Nu a mai fost editat, nici citit, nici comentat. Nu este nici măcar cenzurat. Nimeni nu-i mai aprinde o lumânare simbolică. Nu a avut o viaţă martirică. A fost doar un aventurier fascinant, poate, care a făcut parte, ca mulţi alţii, dintr-o *generaţie pierdută.* Dar a scris mult. Enorm. A avut succes. A fost un mare poet şi un mare patriot. Şi dintr-o dată nu a mai rămas decât un nume pe o placă tombală, care sună pentru unii ameninţător.

În loc de parastas, să aruncăm o privire smerită asupra cărţilor sale, până în ziua când va apărea un alt „critic nepereche", care să facă din Aron Cotruş un Eminescu în exil: *Poezii* (Orăştie, 1911); *Sărbătoarea morţii* (Arad, 1915); *Neguri albe* (Alba Iulia, 1920); *România – poemă* (Braşov, 1920); *Versuri* (Arad, 1925); *În robia lor* (Arad, 1926); *Mâine* (Craiova, 1928); *Strigăt pentru depărtări* (Timişoara, 1927); *Printre oameni în mers* (Sosnowiec, Polonia, 1933; ediţie în limba spaniolă de Gaetano Aparicio, Madrid, 1945); *Horia* (Ediţia I, Varşovia, Polonia, 1935; Ediţia II, Brad, 1936) (3); *Versek* (Cluj, 1935) (4); *Culegere de versuri* (Lwow, 1936); *Ţara* (Bucureşti, 1937; Ediţia II, Lisabona, 1940); *Minerii* (Bucureşti, 1937); *Peste prăpastii de potrivnicie* (Bucureşti, 1938; traducere în limba spaniolă de Gaetano Aparicio, Madrid, 1941); *Maria Doamna* (Bucureşti, 1938); *Rapsodie Valahă* (Madrid, 1940); *Rapsodie Dacă* (Bucureşti, 1942); *Poema de Montserrat* (Spania, 1949); *Poemas* (Madrid, 1951); *Drumuri prin furtună* (Madrid, 1951); *Canto a Ramon Llull* (Mallorca, 1952); *Rapsodia Ibericá* (Madrid, 1954); *Între Volga şi Mississippi* (Madrid, 1956); *Opere complete* (Madrid, 1978).

Alexandru Busuioceanu se naşte la Slatina, în 1896. Este anul ales pentru 'reîncarnare' – desigur, doar o ipoteză metaforică! – şi de viitorul filosof Nicolae Bagdasar sau de viitorul poet dadaist Tristan Tzara. Pe alte meridiane, se mai nasc câţiva prunci care le vor fi contemporani celebri: fondatorul suprarealismului, André Breton; Francis Scott Key Fitzgerald, romancier american, unul din cei mai fascinanţi reprezentanţi ai *Generaţiei pierdute* din anii '20; Eugenio Montale, creator al poeziei ermetice italiene. 1896 este anul în care Paul Verlaine, uriaşul poet simbolist „blestemat", va pleca într-un exil etern. 1896 este un an remarcabil pentru istoria României, căci împăratul Franz Joseph al Austriei inaugurează la Orşova, împreună cu regii Carol I al României şi Alexandru I al Serbiei, canalul navigabil de la Porţile de Fier, după care începe o vizită oficială de trei zile în Regatul României.

În coşmarurile supravieţuitorilor încă se mai auzeau exploziile războiului şi gemetele răniţilor în agonie. Alexandru Busuioceanu participase voluntar pe front, cu speranţa că avea să lupte pentru Unirea tuturor provinciilor româneşti. Nu s-a întors la vatră, ci, în 1921, se angajează într-o nouă luptă, o luptă literară de data asta: alături de Nichifor Crainic, Cezar Petrescu, Lucian Blaga şi alţii participă la fondarea revistei *Gândirea*. Îşi ia doctoratul în 1925, îşi continuă studiile la Viena, Roma şi Berlin. În 1942 devine ataşat cultural al României la Madrid. Aceasta este, pe scurt, istoria factuală în care a fost implicat Alexandru Busuioceanu.

Scriitor, traducător, critic de artă, critic literar, eseist, istoric, pedagog, diplomat, Alexandru Busuioceanu a debutat cu poezii în limba română şi a continuat să scrie poezii în română şi spaniolă: *Poemas patéticos* (1948), *Innominada luz* (1949) şi *Proporción de vivir,* ultimul volum, care apare în 1954, cu 7 ani înainte de moartea sa (1961). Scrie despre arte şi artişti plastici, români şi spanioli, contemporani şi clasici, în limbile română, franceză, italiană (5) şi spaniolă: *Une miniature inédite du XIIIe siècle reproduisant une œuvre de Pietro Cavallini* (1928); *Iser* (1930); *Daniel Da Volterra e la storia di un motivo pittorico* (1932); *Intorno a Franco-Bolognese* (1934); *Les Tableaux au Greco dans la collection royale de Roumanie* (1934); *Preziosi* (1935); *Domenico Theotocopuli, El Greco. Exposition organisée par la Gazette des Beaux-arts* (1937); *La Peinture espagnole: De Velasquez à Picasso.* (1952); *Georges Cioranescu. Un poète roumain en Espagne* (1962); *Compendiu de istoria literaturii române* (1998); *Caietele de miezul nopţii, jurnal* [1937-1957] (2001); *Un roman epistolar* în 4 volume (2003-2004).

Construieşte o cultură a corespondenţei, o lume românească virtuală, dar dinamică, prin corespondenţa sa cu intelectualii români din exil: Mircea Eliade, Emil Cioran, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Vintilă Horia, Al. şi Gr. Ciorănescu, Pamfil Şeicaru, N. Herescu, Grigore Nandriş. Cu scriitorii spanioli: Vicente Aleixandre, Eugenio D' Ors. Studiază arhivele medievale şi pe cronicarii spanioli; descoperă numele zeilor cultici ai daco-geţilor în legendele şi tradiţiile spaniole: Zamolxis, Deceneu etc.

Postmortem, după 20 de ani de uitare, doi editori români – Theodor Enescu şi Oana Busuioceanu, fiica scriitorului – îi vor aduna parte din studii într-un volum de 444 de pagini, prefaţat de Ion Frunzetti. (6) Comentariile vor fi semnate de o tânără speranţă a criticii plastice, Victor Ieronim Stoichiţă, discipol pe atunci al lui Constantin Noica şi coleg de Şcoală Păltinişană cu Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu. Cinci ani mai târziu, în 1985, strălucitul indo-europenist Dan Sluşanschi, unul dintre proeminenţii clasicişti şi filologi români, va edita şi prefaţa o lucrare inedită a istoricului Alexandru Busuioceanu: *Zamolxis sau mitul dacic în istoria şi legendele spaniole.* (7)

Homo sapiens

Ataşat cultural al României în Spania, Alexandru Busuioceanu nu a fost un martir schingiuit, ci un lucrător, un militant, care şi-a asumat o misiune sacră, aceea de a promova cultura şi valorile româneşti în Spania: „Misiunea mea e limitată, dar nu uşoară: să le vorbesc studenţilor spanioli despre limba patriei mele, despre istoria, cultura şi monumentele ei; să le arăt legăturile pe care originea şi spiritualitatea noastră le au cu nobilul popor spaniol şi să încerc să-i fac să înţeleagă şi să iubească acea altă lume latină, situată în partea opusă a Europei şi fecundată, în înseşi izvoarele ei, de sângele şi spiritul hispanice." (*Dacios y romanos en los Cárpatos,* Madrid, Stylos, 1943, p. 14)

Să nu-l uităm, aşadar, pe ctitorul Alexandru Busuioceanu, care a întemeiat Institutul Român de Cultură din Madrid şi a înfiinţat o Catedră de limbă şi literatură română la Universitatea din Madrid. În conferinţa pe care o ţine cu prilejul inaugurării catedrei de română (17 decembrie 1942), cu titlul *Dacios y romanos en los Cárpatos* [*Daci şi romani în Carpaţi*], Alexandru Busuioceanu afirma limpede un crez spiritual: crearea acestei catedre are un singur scop, acela de a „pregăti drumul cel mai scurt de la inima românească la cea spaniolă şi de a face posibilă recunoaşterea unei fraternităţi de rasă, de spirit, de ideale, de destin". (p. 17)

Îmi place să cred că în tradiţia lui Dosoftei şi a lui Antim Ivireanu, Alexandru Busuioceanu a obţinut introducerea obligatorie a studierii limbii şi literaturii române în şapte universităţi spaniole; a publicat traduceri din marii scriitori români Liviu Rebreanu sau Lucian Blaga; şi a visat că se va întoarce într-o zi în Ţara lui.

Niculae I. Herescu, născut în 1903, la Turnu Severin, era descendentul unei familii boiereşti din Oltenia, de la care moştenise, poate, ambiţia şi talentul politic, remarcate admirativ de Mircea Eliade (8), dar ironizate de George Călinescu şi Al. Rosetti în corespondenţa lor, invidioşi pe susţinerea regală a viitorului exilat.

A fost afiliat Partidului Popular al lui Alexandru Averescu, care în 1939 a fuzionat sub conducerea Frontului Renaşterii Naţionale, singurul partid acceptat sub noua structură corporativă şi dictatorială a statului propus de regele Carol II al României. (9) Latinist, poet, prozator, eseist, traducător, fondator şi director al Institutului Român de Studii Latine din Bucureşti (1937-1945), N.I. Herescu devine preşedintele Societăţii Scriitorilor Români, după moartea lui Nicolae M. Condiescu. Între timp, regele îl numise Secretar general al Fundaţiilor Culturale Regale Carol II (1940). Acum, la ceas comemorativ, poate că e timpul să reamintim câteva repere definitorii pentru personalitatea lui. A fost membru al Academiei de Ştiinţe Morale şi Politice, precum şi al celebrei Société des Études Latines din Paris.

Primul poem, *Sonet,* apare în revista *Năzuinţa* din Craiova (1922). Vor urma alte poezii originale, idile rustice, în stilul horaţian, similar oarecum cu stilul lui Pillat: *Basmul celor patru zodii* (1926), *Cartea cu lumină* (1926). Traducerile sale din Eschil, Catul, Horaţiu, Plaut, Tibul sau Virgiliu, adevărate rescrieri exemplare, greu de egalat, încă răspândite prin reviste, exilate, ca şi autorul lor, prin colecţii şi arhive prăfuite, au apărut în *Adevărul literar şi artistic, Cele trei Crişuri, Cuget clar, Familia, Flamura, Gândirea, Galeria artei, Năzuinţa, Orpheus, Ramuri, Revista Fundaţiilor Regale* şi *Universul literar*, precum şi în reviste de specialitate din străinătate (*Acta Philologica, Orphaeus, Revue de philologie, Revue des études latines*). Cărţile sale de studii şi eseuri deschideau porţile ferecate ale unor lumi dispărute, aduceau programatic în contemporaneitate valorile clasice: *Pentru clasicism* (1937), *Caiete clasice* (1941), *Milliarium* (1936-1941, vol. I-II). La acestea, se adaugă contribuţiile sale ştiinţifice în domeniul literaturii antice, publicate în Occident: *Catullus* (1943), *Puncte de vedere asupra limbii lui Titus Livius* (1943), *Ovidiana* (1958), *La poésie latine* (1960), *Style et hasard* (1963). Lucrările sale bibliografice sunt considerate de specialişti ca fiind fundamentale în domeniul abordat: *Bibliographie de la littérature latine* (1943), *Bibliografia clasică în România* (în colaborare, 1943). A mai tradus, împreună cu Pillat, o antologie de *Poezii alese din opera lui Francis Jammes* (1927).

A întemeiat şi condus publicaţii: *Favonius* (Craiova, 1926-1928) şi revista de studii clasice *Orpheus Favonius* (Bucureşti, 1929-1943). Împreună cu Ion Pillat şi Vasile Voiculescu, a publicat singurul număr al revistei de poezie *Pleiada* (1934).

Din 1944, avea să îşi asume însă Golgota exilului, mai întâi, în Portugalia, unde se bucură de ospitalitatea lui Mircea Eliade. Din 1947 până în 1948, va preda la Universitatea din Lisabona. Apoi, îşi va căuta norocul în Franţa, unde devine sufletul mişcării literare româneşti în exil. (10) Se mută la Paris, unde lucrează la Radio France, secţia românească. Continuă să publice în domeniul studiilor clasice, dar nu reuşeşte să acceadă la o carieră universitară. Ales, în 1959, preşedinte al congresului anual al Societăţii Academice Române de la Strasbourg, susţine eficient crearea *Revistei Scriitorilor Români,* care va fi condusă de Vintilă Horia, Virgil Ierunca şi Mircea Popescu, editată, apoi, anual, în *Germania Ovest* sau *Westdeutschland,* până în 1990.

Dar parcă pentru a-i confirma şi sigila definitiv destinul de pribeag, o pronie ironică şi, uneori, nemiloasă îi hărăzeşte şansa de a coordona un volum, Ovidiana (Paris, 1958), dedicat aniversării a 2000 de ani de la naşterea unui alt mare exilat, poetul tomitan, prin adopţiune, Publius Ovidius Naso.

În 1961, sub pseudonimul Charles Séverin (nume inspirat de oraşul natal, Turnu Severin), va publica în limba franceză romanul autobiografic *L'agonie sans mort,* un roman cu cheie despre experienţa exilului, care îl aşază printre marii scriitori ai exilului şi ai dramei identitare, de la Vintilă Horia şi Aleksandr Isaievici Soljeniţîn (Premiul Nobel, 1970) până la Andrei Makine (membru al Academiei Franceze, 2016) sau Abdulrazak Gurnah (Premiul Nobel pentru literatură, 2021). Romanul va fi tradus în limba română după aproape o jumătate de secol (1998). Se pare că şi cărţile trebuie să-şi ispăşească exilul lor. Marele latinist N.I. Herescu va muri pe neaşteptate, în 1961, la Zürich, în vârsta de 54 de ani. Cred că numai în ultimele clipe a înţeles că acela era singurul drum spre Ţară.

Aceştia sunt cei trei Crai de Curte Veche Românească, plecaţi din Răsăritul Ţării lor, alungaţi şi hăituiţi de neştiutele mecanisme ale istoriei, exilaţi în Apusul unei Europe care i-a primit fără prea mult entuziasm, cu o curiozitate iniţială, apoi cu indiferenţă şi ironie. Pe ei îi comemorăm, cât mai suntem prin preajmă. Fac parte din martirii noştri păgâni, alături de sfinţii puşcăriilor, nerecunoscuţi şi necanonizaţi; alături de chinuiţii şi înfometaţii de la canal şi din lagăre; alături de sfinţii decoloraţi şi străvezii de prin bisericile neamului.

Să îngenunchem, aşadar, o clipă în pridvorul unei catedrale imaginare, Catedrala neamului românesc în exil, şi să-i plângem pe cei aflaţi încă în pribegie prin lumile de dincolo. Şi să le cântam lor şoptit, cum ne-au învăţat strămoşii noştri şi Psalmistul: „La apa Babilonului,/ Jelind de ţara Domnului/ *Acolo şezum şi plânsem/ La vorbă de ne strânsem/ Şi cu inimă amară/ Prin Sion şi pentru ţară,/ Aducându-ne aminte/ Plângeam cu lacrimi fierbinte.*/ Şi harfele ferecate/ Lăsam prin sălcii aninate,/ *Că acolo ne-ntrebară/ Aceia ce ne prădară/ Să le zicem viers de carte/ Într-acea străinătate,*/ Ca-n sfânt muntele Sionul/ Cântări ce cântam la Domnul…"

Poate că ritualul nostru de exorcizare a amneziilor istoriei va continua, cu poticneli, dar şi cu lumină din Înalturi. Sau poate că nu?

Note

1. O variantă mai amplă a acestui studiu va fi publicată în *Buletinul Institutului Român şi al Bibliotecii Române* [*Rumänisches Institut – Rumänische Bibliothek*] din Freiburg im Breisgau.
2. Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (l688-1821)*, Bucureşti, Institutul de arte grafice şi Editura „Minerva". 1901, p. 19.
3. De reţinut pentru o sociologie a succesului că în numai doi ani apar 18 ediţii ale cărţii. La Bucureşti, în cursul anului 1938, se publică ediţiile III, IV, V, VI. În acelaşi an, apare şi traducerea maghiară a volumului de A. Kibedi (Cluj, 1938).
4. Multe din versurile poetului sunt publicate şi în revista săsească *Klingsor* din Braşov, în traducerea lui Alfred Margul-Sperber. Zoltàn Frányo traduce unele versuri în limba germană, pe care le publică în revistele literare ale comunităţii germane din România.
5. Ca bursier al Şcolii Române din Roma, la recomandarea lui Vasile Pârvan (1923-1925), Alexandru Busuioceanu va avea prilejul să studieze cu profesorii Adolfo Venturi (Istoria artei italiene), Antonio Muñoz (Istoria artei bizantine), Orazio Marucchi (Arheologie creştină), Federico Hermanin (Artă medievală).
6. Alexandru Busuioceanu, *Scrieri despre artă,* Bucureşti, Editura Meridiane, 1980, editori Theodor Enescu şi Oana Busuioceanu, prefaţă Ion Frunzetti, comentarii Victor Ieronim Stoichiţă.
7. Alexandru Busuioceanu, *Zamolxis sau mitul dacic în istoria şi legendele spaniole,* Bucureşti, Editura Meridiane, 1985, editor, prefaţator şi îngrijitor Dan Sluşanschi, cu o evocare de Eugenio Battisti.
8. Mircea Eliade, *Diario portoghese,* Editoriale Jaca Book, 2009, p. 52.
9. Lucian Boia, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 şi 1950,* Bucureşti, Humanitas, 2012. Vezi, mai ales paginile: 102, 134, 156-7, 181, 251-2, 264.
10. Associazione Giuseppe Acerbi (a cura di), „L'esilio letterario romeno. Il primo esilio", în *Letteratura della Romania,* Il Segno Gabrielli Editori, 2005.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Am cules trandafirul
Irwan Abu Bakar (Malaezia)

Pe când culegeam trandafirul,
parfum şi spini s-au însoţit cu floarea-i
şi m-am trezit iubindu-i nu doar parfumul, ci şi spinii:
întâi sorbeam mireasma îmbătătoare,
apoi simţeam durerea săgetândă;
eram deopotrivă robit şi înnebunit,
pătruns de patimi pământeşti.

Rezidual
Ida Vitale (Uruguay)

Scurtă sau lungă viaţa, tot
ce trăim, se condensează
în griul rezidual al amintirii.

Din vechi călătorii ne alegem
cu enigmatice monede
de valori presupuse.

Din amintiri se înalţă numai
un praf difuz şi un parfum:
Să fie oare aceasta poezia?

Căutare
Olly Komenda-Soentgerath (Cehia)

Cu bastonul alb, de orb,
am tot lovit pământul în căutarea unui om.
Din el n-a ieşit decât pleavă,
iar astăzi,
astăzi,
am ajuns la o stâncă,
ce din adânc
m-a întâmpinat
cu ecoul
vocii tale.

...în numele celor „proscrişi”, în numele Adevărului

Mihaela ALBU

Iată o carte (Nicolae Florescu, *…în numele celor „proscrişi”,* Ed. Jurnalul literar, 2021; a nu se uita volumul N. Florescu, *Întoarcerea proscrişilor – reevaluări critice ale literaturii exilului,* Ed. Jurnalul literar, 1998) cu un titlu care „vorbeşte” de la sine, prin titlul ales de redactorul ei, Ileana Corbea-Florescu, dar, desigur, mai ales prin conţinut, „în numele” celor care, astăzi, sunt tot mai des contestaţi, denigraţi tocmai de către *„şmecherii* conjuncturii”.

Autorul, un scriitor care îmbrăcase adesea şi haina jurnalistului (conştient că „gazetăria nu constituie pentru un critic şi istoric literar o activitate colaterală sau secundară”), îşi asumase sarcina şi dreptul (conferit de activitatea de o viaţă!) de a vorbi/scrie „în numele” celor *proscrişi.* Cine sunt aceştia? Cititorul află parcurgând cartea alcătuită dintr-un summum de articole (din *Jurnalul literar*), interviuri la radio ori şi din (pentru) alte reviste, unele interviuri nepublicate, iar altele apărute, dar cenzurate de către redactorii cu teama de *adevăr.*

De fapt, volumul este structurat de redactor în patru capitole: I: *Publicistica* (deschis cu editorialul din primul număr al *Jurnalului literar,* 8 ianuarie 1990) şi încheiat cu un articol din octombrie-decembrie 2012); II: *Anchete şi interviuri;* III: *Dialoguri esenţiale*; IV: *Schiţe de portret* (în care sunt puse împreună cuvinte de firească apreciere pentru cel care a fost – şi a rămas în istoria literaturii/culturii noastre – Nicolae Florescu), semnate, printre alţii, de Gh. Grigurcu, Virgil Ierunca, Barbu Cioculescu, Bujor Nedelcovici. „Deschiderea” (Prefaţa) îi aparţine unei foste doctorande – şi apoi colaboratoare, Dana Dad, după cum Ruxandra Mihăilă, „colega de *Manuscriptum* mai bine de două decenii”, lasă, simbolic, o uşă deschisă (chiar dacă aparent scrie numai o Postfaţă!) „Întoarcerii lui Aristarc”.

Şi astfel, Nicolae Florescu, scriitorul care se revendica din Aristarc, criticul literar al Greciei antice, s-a „întors” pentru cititori cu pertinente analize asupra literaturii noastre, asupra unor scriitori români, deopotrivă din ţară sau din exil, dar şi asupra societăţii în care a trăit. Din capul locului, de la primul titlu al *introducerii* în articolele de publicistică, cel ales deschide perspectiva asupra stilului scrisului său, asupra „intervenţiilor de *atitudine* intelectuală” din revista pe care a înfiinţat-o, *Jurnalul literar,* continuatoare declarată a celei fondate de G. Călinescu, nu numai prin nume, cât mai ales prin deziderate şi rol (readuse în atenţie în interviul „cenzurat de Augustin Buzura la *Curierul românesc*”): „revenirea la tradiţie, recursul la formele stabile ale spiritualităţii româneşti, regăsirea în deschiderea europeană spre valorile umaniste, pledoaria pentru o nouă renaştere culturală bazată pe dialogul inter-cultural, dar şi pe schimbul de idei între culturile modernităţii.” (p. 205) Iată, pe scurt, dar extrem de clar conturat, însuşi crezul sub care N. Florescu şi-a pus nu numai noua serie a *Jurnalului,* dar şi întregul său scris, publicistic ori de critică şi istorie literară, ideile cu care înţelegea să abordeze arena literară!

Atitudinea sa a fost totodată aceea a luptei împotriva imposturii, a „profitorilor de situaţii politice”, a „vorbelor goale”, a „filosofilor fără operă”, a „academicienilor analfabeţi”, a „canaliilor” care îşi ascund propriul comportament ticălos prin atac. De altfel, Georgeta Drăghici, autoarea unui interviu radio (din 8 ianuarie 2011), îi defineşte perfect personalitatea prin „nevoia de a spune *adevărul* în care crede” (p. 253, s.n.) Un crez străbate astfel întregul volum, indiferent de forma pe care o iau textele (articole – nu de puţine ori de analiză a situaţiei politice din acel moment, politicul având, firesc, repercusiuni asupra culturii! – ori răspunsuri directe la întrebări ale unor reporteri) – exprimarea *adevărului* prin cuvânt, în condiţiile *fricii de adevăr!*

Un capitol aparte, nu atât în structura volumului, cât mai ales în activitatea scriitorului şi jurnalistului Nicolae Florescu, l-a constituit *recuperarea literaturii exilului.* O va afirma direct în dialogul cu Pavel Chihaia, el însuşi un reprezentant important al exilului anticomunist: „Unul dintre scopurile noastre esenţiale, în momentul apariţiei revistei (*Jurnalul literar*, n.n.) a fost tocmai ideea recuperării masive şi a reintegrării literaturii şi culturii exilului în contextul mai larg şi mai generos naţional românesc.” (p. 187) Şi astfel, printre „dezideratele”–replică (şi continuatoare ale *Jurnalului* călinescian), N. Florescu enumeră în amintitul dialog „conectarea proble-maticii teoretice şi metodologice a istoriei literare româneşti în stadiul actual al cercetării europene, rescriere adevărată şi inte-grală a literaturii şi a tradiţiilor culturale religioase, dezba-terea motivelor care au determinat exila-rea unor importanţi scriitori, fie în afara hotarelor ţării, fie în interior prin reducerea la tăcere. *Reintegrarea urgentă a literaturii exilului în cultura română.”*

În completare, el arată că aceste deziderate aveau scopul de a umple golul creat de comunism, pentru că „ruptura petrecută vreme de o jumătate de secol nu a făcut altceva decât să blocheze posibilităţile noastre de înţelegere integrală a evoluţiei literaturii române”, iar „scara de valori în felul acesta s-a modificat”. În plus, pe lângă modificarea canonului, reintegrarea literaturii/culturii exilului „umple golul /.../ cu o serie întreagă de personalităţi care nu numai că nu şi-au uitat ţara, dar au restituit acestei ţări în perioada grea de dominaţie comunistă *adevăratul sens estetic”.* (p. 188, s.n.) Prin „reintegrarea prin „grila conştiinţei patriotice”, prin readucerea „acasă” a operei lor s-ar ajunge astfel la o „reintrare în normalitate a vieţii culturale româneşti”. (p. 22)

Citatele de mai sus sunt dintr-un articol din *Jurnal,* dar mai ales din interviul cu Pavel Chihaia. O parte însemnată din volum o formează chiar interviurile. Rolul acestora este de a lumina nu numai personalitatea/experienţa de viaţă/atitudinea în faţa vieţii şi a întâmplărilor trăite ori cunoscute ale celui invitat să răspundă, dar luminează, mai presus de toate, timpul în care a trăit. Nu de puţine ori acest timp este (re)descoperit din unghiuri necunoscute (ori extrem de puţin ştiute) chiar de către contemporani. Una dintre aceste discuţii (purtate succesiv în timp) sunt şi cele cu jurnalista de la postul de radio „Europa liberă” Crisula Ştefănescu.

Adevărul despre scriitori ori despre „actorii” politici, despre un anume moment al vieţii lor, dar, mai cu deosebire, explicând cu argumente unele aspecte şi atitudini blamate astăzi. Sunt de citat (şi citit!) astfel fragmentele despre Sadoveanu şi Călinescu, cărora li se contestă în prezent comportamentul, „pactizarea” cu regimul comunist, fără a li se pune însă viaţa şi atitudinea în contextul istoric. Citind acest interviu se va înţelege pe deplin că cei care se cuvine a fi acuzaţi nu sunt decât victime. „Se trece cu vederea peste condiţia, în fond esenţială, a diferenţierii obligatorii dintre profitori, deci aderenţii la teroare, prin cedare liber consimţită, şi victimele unui regim inuman, cărora colaborarea li s-a impus silnic, ca formă de supravieţuire”, argumentează N. Florescu, autocitându-se chiar din cartea pe care i-a dedicat-o lui Sadoveanu. (*Mihail Sadoveanu – între realitate şi mit*) Referindu-se şi la atacurile concertate asupra lui Eliade, în articolul cu un titlu transparent, „Respon-sabilitatea cuvântului tipărit”, autorul se întreabă, generalizând (şi aparent retoric!) „Cui foloseşte denigrarea valorilor culturii româneşti?” Răspunsul poate fi aflat citindu-i articolele de atitudine civică, dar chiar şi cele cu temă strict literară ori răspunsurile directe din interviuri.

S-a scris adesea nu numai despre profesionalismul lui N. Florescu, dar şi despre verticalitatea sa – ca om şi ca istoric şi critic literar. Barbu Cioculescu vorbea chiar despre „doi bărbaţi care conlocuiesc în Nicolae Florescu”, dar faptul că sunt „reuniţi într-o singură fiinţă este un simplu detaliu într-o existenţă în care, unul dintre ei a trăit tot timpul sub *estetic,* iar celălalt sub aspec-tul *etic*, ambele existenţe intersectându-se într-o remarcabilă personalitate.” (s.n.) Şi tot despre „etică şi estetică” „intim înlănţuite” va scrie şi unul dintre reprezentanţii exilului, Alexandru Herlea, constant colaborator al *Jurnalului literar.*

Între înţelegerea fenomenului literar (inclus totdeauna în contextul istoric) şi valorile morale de la care el însuşi nu s-a abătut nici ca om, nici ca scriitor, a fost în cazul său o armonie perfectă. „Eu mi-am respectat întotdeauna condiţia. /…/ Am spus întotdeauna ceea ce aveam de spus. /…/ Mă întreb de ce fac toate eforturile astea? De ce facem efor-turile astea?” Iar răspunsul pe care singur îl dă îi subliniază responsabilitatea asumată: „Să mai recuperăm ceva, să mai aducem ceva la lumină.”

„Salvarea valorilor naţionale” a fost de altfel crezul profund după care şi-a călăuzit existenţa şi, implicit, scrisul, Nicolae Florescu. Şi, din nou, relaţia între istoria propriu-zisă şi istoria literaturii într-un timp în care sunt ignoraţi sau desconsideraţi mari scriitori ori sunt acuzaţi de… naţionalism. Şi aceasta deoarece, în prezent, „Nu se mai aduce în discuţie, cum ar fi fost normal, ideea naţională, ci se vorbeşte de naţionalism, de naţionalismul românesc. Se face adică o trecere de la ceea ce ar fi fost normal să luăm în discuţie pentru definirea spiritualităţii noastre etnice, a specificităţii noastre, adică de la ideea naţională, la naţionalism. Şi asta este o gravă abatere de la adevărul istoric. Prin aceste etichetări cominterniste se produce o manipulare politicianistă foarte gravă a istoriei. Foarte gravă! Până şi patrio-tismul, un sentiment firesc, ajunge să fie etichetat ca extremism de dreapta, naţionalism.”

Nicolae Florescu a fost un mare patriot! O dovedeşte întreaga sa atitudine, verticalitatea şi curajul de a spune adevărul, deopotrivă în viaţă, în răspunsurile tranşante la întrebările reporterului; o dovedesc toate studiile şi cărţile sale (de mare valoare ştiinţifică).

Cu toată dezamăgirea celui care trăieşte în lumea contemporană, mărturiseşte că el crede în *cuvânt,* căci cuvântul „poate învinge”. Cărţile în care intelectualul de mare clasă, om de ştiinţă şi martor lucid (şi implicat totodată), alături de mărturisirile sale din dialogurile spontane întreţinute cu jurnalişti, demonstrează *puterea cuvântului de a învinge timpul,* de a se constitui în necesară depoziţie asupra unor oameni şi eveni-mente. De aceea, nu o dată va afirma tranşant: *„vreau ca să rămână consemnat. /…/ Trebuie să spun* toate lucrurile astea.” (s.n.)

„Martorul” lucid a înregistrat şi *spune*. În propriile cărţi sau în răspunsurile directe, concrete şi cu o mare bogăţie de informaţie, fie Crisulei Ştefănescu, fie lui Pavel Chihaia, Georgetei Drăghici, lui Marin Diaconu sau reporterului de la *Curierul românesc* (care nu a mai publicat interviul pretextând că în paginile *Jurnalului* era acceptată colaborarea lui Paul Goma!).

Şi astfel, *martorul* timpului prezent devine nu numai analist (pe toate planurile, inclusiv cel politic), dar şi *acuzator*, luptător cu ajutorul cuvântului împo-triva falsurilor, a imposturii, a oportunismului în viaţă şi în literatură, în cultură în general. Scopul: „Să nu-i lăsăm numai pe ticăloşi să vorbească.”

→

Istoria de lângă noi

Istoria Daciei, în cinci romane

Florin HORVATH

Această introducere ar putea avea ca motto îndemnul, recunosc, uşor tendenţios, „cine are ochi de citit, să citească!" – mai ales printre rânduri şi dincolo de rânduri. Să citească şi (să încerce) *să creadă*, credinţa fiind aducătoare de lumină şi de speranţă. Nu detaliez, rostul acestui „şapou" fiind doar de a semnala că Florin Horvath, senior al culturii „consacrat" ca atare în numărul din iunie 2021 (pot fi găsite acolo detalii biobibliografice relevante despre „scriitorul-ezoterist" din Zalău), a completat pentada de volume dedicate istoriei Daciei, din străvechime până la înfiriparea poporului român.

Recentul titlu, *Răpuşi la porţile nemuririi,* se referă la perioada dintre anii 500 î.Hr. şi 44 î.Hr. (Succesiunea completă de titluri şi perioade este indicată în textul de mai jos, la pagina următoare.) La începutul cărţii, autorul are un „Precuvânt" în care precizează multe lucruri, despre ţelurile întreprinderii sale, despre nevoia de a prezenta, mai ales tinerilor, istoria „văzută de aproape", eliberată de poncifele oficiale, şi, cu precădere, sursa informaţii-lor, Muntele şi *tainele* pe care acesta le păstrează şi, deocamdată, le ascunde. Până când? – aflăm spre finalul cărţii. Din prefaţa care urmează aflăm doar… că multe mai avem de aflat… Ochi în ochi cu cititorul, premisă a sincerităţii, autorul ne asigură că „totul este" şi că, dincolo de „imensitatea de albastru pe care a risipit-o pentru că nu se cade, încă, să-l vedem" (ultimele cuvinte ale cărţii), Domnul veghează asupra Poporului Român! (Gh. Păun)

S-a tot vorbit în *piaţa ideilor mari* despre patriotism, dragoste de neam şi tradiţii, iar în planul manifestărilor „naţionale", aproape negreşit, s-au invocat înaintaşii, corifeii neamului, în fraze măgulitoare, şi, nu o dată, s-au depus jerbe de „florile mărului", fără ca, după un prim ceas, să mai cugete cineva la creşterea adevărată a naţiei, la binele general sau la menirea românilor în ideea continuităţii de neam. Numai astfel s-a putut ajunge ca, încetul cu încetul, să nu mai fim stăpâni în ţara noastră, să fim obligaţi ca în tăcere şi „cu răbdare" să dăm ospeţie oricui ne scuipă credinţa, să constatăm „cu emoţie şi recunoştinţă" cum se înstrăinează pe nimic toată avuţia „ce-am avut", ba chiar şi pământul cel din veci al nostru, palmă cu palmă, odată cu ciudata supunere în faţa UE, cu totul alta decât bravura nesupunerii şi măreţia faptelor prin care sumedenie de înaintaşi ne-au construit o istorie de la bun început, demnă şi de invidiat de către mulţi dintre cei ce-şi reclamă devenirea din neamul maimuţei, sau chiar de mai jos din ierarhia impusă de teoria evoluţiei, printr-o autoperfecţionare realizată prin biomutaţii produse în milioane de ani.

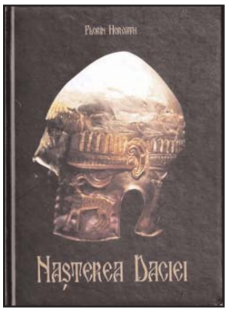
Am putea spune că, dacă naţiunea română ar fi destinată să piardă o bătălie, o va pierde, dar fără ca cineva să ne poată arăta cu degetul că am pierdut prin suferinţă şi oarbă supunere, fără pic de demnitate!

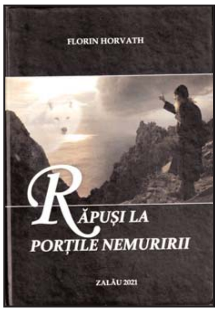
Pare că toate câte se-ntâmplă azi mă obligă să constat că nici vorbă de vreo tuşă de demnitate sau bărbăţie! Că generaţiile se succed şi cresc, dar fără vreo dezvoltare morală, că împrejurările istorice nu se cântăresc şi nu se negociază diplomatic, ci se cumpără sau, şi mai rău, se „adoptă" tacit „binele naţional" gândit şi lustruit cu falsuri sforăitoare într-un parlament al unei Europe care a devenit oarbă la evoluţia realităţii şi imună la a observa propria-i pierzanie, trăgând după sine „naţiunile" deloc uimite în prăpastia creată de teocraţia neomarxistă care ajunge să legifereze renunţarea la cuvintele sacre *mamă* şi *tată,* propunându-ni-se indigestele lor găselniţe de „părinte unu" şi „părinte doi"... Parcă anume vorbă să demonstreze că umanitatea e pe cale să se auto-persifleze de bunăvoie, „înţelepciu-nea de jalnică pomenire" ne propune şi definiţii în stare a ne crucifica pe propria uimire: cuvântul *pedofil* a ajuns a fi înlocuit cu „persoană atrasă de minori", iar cuvântul *femeie* este înlocuit cu „persoană care are menstruaţie"... Nici nu ne imaginăm cât de mulţi pot fi căzuţi în asemenea păguboasă fascinaţie înaintea diavolului... A aceluia care se trudeşte a ne convinge că monstruozitatea nu există, ci doar „oameni liberi să gândească"...

În aceste condiţii, în care aroganţa „noii avangarde" e pregătită să bulverseze pe deplin bucăţica de lume pe care Domnul ne-a pus-o cu dărnicie la îndemână, încercând chiar a-şi proiecta umbra trufiei pe întregul Univers, nu ne rămâne decât obligaţia de a ne ascuţi condeiul, nu spre a greşi, dorind să-i tragem într-o posibilă ţeapă, ci pentru a le deschide ochii asupra minciunilor şi a le aduce aminte că neamul dacilor încă n-a pierit!

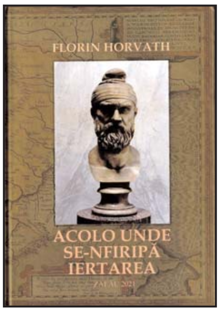
Fără să mă mai întreb până când istoria noastră va fi ascunsă şi scuipată, m-am hotărât ca, după puterile mele şi ale celor ce încă „sunt în taina munţilor noştri", să îndrept lucrurile în forma şi cuprinderea unor cărţi, cărora ştiu că voi izbuti să le dau chip şi înspre care cei tineri să se poată îndrepta, fără teama că cineva îi va certa sau le va indica ostentativ, cu degetul infatuării neomarxiste, un loc umil de cerşetori în bătrâna Europă...

Pentru ca dorinţa să devină faptă, am încercat să înţeleg în ce „cheie" trebuia gândită această întreprindere, dibuind ce anume şi-a dorit dintot-deauna omul. Mai iute decât mă aşteptam, răspunsul a venit, acelaşi, din mai multe direcţii: în nebunia cotidiană, de negare a apartenenţelor statale, de negare a tradiţiilor şi de oarbă demenţă spre egalizare şi anulare a specificităţilor fiecărui neam,

omul tinde, real şi în taină, către sacru! Către con-vingerea că miracolul există, că o taină din Lumea cea Nevăzută este prevestită în toate basmele şi poveştile, cât şi de obiceiurile din bătrâni, că limba în care ne-am născut este averea cea aleasă în care ne oglindim în fiecare clipă, în care ne cufundăm ca într-un repetabil şi benefic botez, care ne obligă a nu ne pierde pe cale!

Odată înţeleasă nevoia clară de miracol, nevoie pe care am dezvăluit-o cu delicateţe şi în taina sufletului meu, mi-am amintit întreaga poveste a existenţei mele, ca pe o „la îndemână dovadă" că nimic nu este întâmplător.

În fond, revoltat sau nerevoltat, bine intenţionat sau nu, cine eram eu de cutezam a socoti că pot să-mi iau, fără trufie, ostenitorul ham al unei astfel de împliniri? Cineva de *deasupra mea* hotărâse că e musai să trec prin şirul de întâmplări şi experienţe care aveau să motiveze, toate, laolaltă, că nimic nu este întâmplător!

Atunci, le-am reunit în paginile pe care le-am botezat *Eşafodul cu fantome.* Cartea venea după o serie de altele, scrise pe diverse teme, după cum cântase acel „ecou al inspiraţiei" la urechea mea. Între acele pagini am cuibărit şi povestea prin care paşii mi-au fost îndreptaţi de acolo, „de sus", spre ciudata „oră astrală" de întâlnire cu păstrătorii *Miracolului,* cu neştiuţii Magi din Munte. Cât şi cum am fost „programat" a beneficia de bună-învoirea lor, în a mă primi şi de a-mi re-modela „zestrea cunoaşterii", este chiar un lucru de taină, dar această experienţă nu mă înalţă sau mă aşază în vreun fel deasupra lumescului. Din contră, am învăţat a preţui acea smerenie izvorâtă din conştiinţa că voi fi înţeles ce am de făcut, cu modestele mele dăruiri, pentru semenii şi neamul meu... Nimic nu mă îndrituieşte să cred că aş putea fi „unicul", acceptatul şi învoitul de a scrie cu voia şi prin filtrul poveţei lor, a acelora ce trăiesc departe de orice sentiment de trufie, cu toate că ei au fost dăruiţi a păstra şi înţelege semnele Creatorului încă de la FACERE, toată zestrea de înţelepciune şi sacră dăruire pentru seminţia dacilor, lăsată în buna lor păstrare, de la Orfeu încoace, de către acei Veghetori trimişi de Tatăl pe Pământ spre a spori şi a lumina cunoaşterea oamenilor. Oricât aş încerca eu să conving „lumea" că acea zestre inegalabilă se află depozitată în Grota Tradiţiei, sau stocată şi păstrată în celelalte grote ale acestui uriaş tezaur, mereu mă voi izbi de zidul imens al preca-uţiei născute din neîncredere, din perpetua rătăcire a celor mulţi printr-un veac al străbunului Toma necredinciosul! Spun al lui Toma biblicul, şi nu al altora, care se declară „urmaşi demni" ai unei viziuni materialiste, bizuită pe tot ce se poate „pipăi" şi afirma în consecinţă că există ignorând deplin tot ce se află dincolo de lumeasca lor vedere, în taina universală a Creaţiei. Doar el, Toma, a propus pru-denţa care poate ocoli necredinţa, doar el a avut cuvioşia şi bunul simţ de a recunoaşte că a greşit, smerindu-se în faţa „Soarelui" ce se desfăşura dinainte-i cu neegalata sa iubire, cu bunătatea de a-l scoate pe om din inerţia de a bântui doar pe „plaiurile văzutului".

Asigur pe fiecare curios cititor că toţi suntem, din născare, urmaşi ai lui Toma, tocmai pentru că suntem doar „proiecţie" şi nu „pecete" a sacrului. Nefiind decât proiecţie, nu suntem beneficiari ai întregului TAINEI, ci doar dăruiţi a cutreiera lumescul, purtând în buzunarul de la piept dorul de reapropiere de Sacru, de refacere a întâilor legături, cele de dinaintea Marii Căderi; de *re-ligare* cu tărâmul Raiului, cu speranţa de a ni-l apropia pe Domnul prin puterea credinţei, prin botez; în nădejdea pe care ne-o oferă religia, credinţa în ceasul în care vom binemerita vecinătatea Luminii Dumnezeirii...

→

În întreg scrisul său, aşa cum făcuse în volumul *Înapoi la Aristarc,* de pildă, Nicolae Florescu cerea „o întoarcere la considerentul moral al criticii", noi subînţelegând totodată, prin întreaga sa conduită umană şi literară, aşa cum direct, de altfel cerea, o întoarcere la „considerentul moral" al atitudinii intelectualului, al intelectualului intransigent, care nu accepta „istoria falsificată" (fie ea istoria propriu-zisă, fie cea literară).

De aici misiunea asumată pentru recuperarea/restituirea literaturii exilului, a valorilor „călcate în picioare şi batjocorite de comunişti în ţară", crez pentru care a militat şi acţionat concret prin cărţile sale, dar şi prin revista *Jurnalul literar* ori editura cu acelaşi nume.

Un *Om între oameni,* un *cărturar* şi o *conştiinţă*, l-aş numi pe Nicolae Florescu, iar cei care vor citi ceea ce el a scris „…în numele celor *proscrişi*" îl vor cunoaşte pe acest Om, pe acest scriitor lucid, ferm şi drept, intelectual desăvârşit, având cunoştinţe vaste şi în varii domenii, preocupat de a dezvălui cititorilor *adevărul* şi numai *Adevărul.*

Istoria de lângă noi

Odată primit acceptul acelor Mari Magi din Munte de a mă întoarce printre oamenii din viaţa socială, fără a-i supăra sau a-i sfida prin nerămânerea mea *dincolo de lume*, era de dorit a mă chema la „propria judecată” şi a înţelege despre *ce?* şi *cum?* voi scrie, în lumina celor aflate în munţi. Nu chiar dintr-o dată, am înţeles răspunsul la cele două întrebări. Dar, după ce am delimitat oarecum perimetrul în care trebuia „săpat”, lucrurile au devenit tot mai clare.

Când Domnul s-a oglindit în memoria lutului, s-a întrezărit pe Sine: închipuire şi făptuire, deopotrivă, hotărând să-l izvodească pe Adam cel armonic, îngemănat a fi jumătate cer, jumătate pământ!

Jumătate, fărâmă din marea taină a Creaţiei şi jumătate, tipar omenesc, din lut însufleţit.

Abia când Domnul a înţeles să-i ofere şi bună-pereche, în alcătuirea Evei, la jumătatea de cer cuvenită a alipit doar un boţ de lut, luat din coasta lui Adam. Restul de până la jumătate din măsura părţii pământeşti l-a împlinit din miracolul naşterii şi al pătimirii, din dorul iubirii şi din taina vieţuirii.

Ei bine, câtă vreme ea, Cartea, se dezvăluie ca o veritabilă Evă, păstrând, pe cât se poate, bunul simţ al proporţiilor, pentru autorul de roman este musai să încerce a potrivi profunzimea de oglinzi care să reflecte închipuirea Evei, aşa cum nădăjduieşte oricine în taina speranţei sale. O Evă care să fie departe de orice blasfemie izvodită fals, magnifică în ridicolul magnificenţei sale, aşa cum transpare din cărţile comerciale, în care nefericita narcisistă de bâlci se-nchină sieşi, ca şi cum ar fi menită a se instăpâni peste viaţă, peste conştiinţa cititorilor...

E drept că, oricum ar fi ea, cartea rămâne Eva noastră cea de toate zilele, femeia la-ndemâna oricui este dispus de a se smulge din vâltorile cotidianului. Şi ce ar „trebui” să-i ofere sufletului obsedat, ofensat de nesfârşita superficialitate siropoasă sau de chipurile neghiobiei violente?

Răspuns simplu: exact de ce are omenirea nevoie, azi, mai mult ca oricând – de Credinţa în Miracol! De certitudinea că, dincolo de aroganţa impostorilor, gata să terfelească pământul din care au fost însufleţiţi, există, totuşi, Speranţă!

Că există salvare, care chiar poate veni, fie şi cu preţul unor pătimiri, reale şi multe, pentru un păcat atât de mic: dorul de a ne aduce pace în suflete, de a-l regăsi pe Domnul, eternul rost al vieţuirii întregii omeniri.

Cine va avea vreme să înţeleagă adevărul că aceste cinci cărţi au fost scrise şi pentru că oamenii mai sunt relativ liberi? Au putut fi scrise pentru că revolta sau insatisfacţia unor „instituţii” încă nu s-a manifestat „la vedere”... Câtă vreme cei chemaţi „a îndrepta” cum se cuvine zbuciumata noastră istorie persistă, încă, în a oblădui, călduţ, ideile impuse de Vatican prin „Şcoala Ardeleană” sau de ambiţiile moscovite de repartiţie a „întâietăţilor”, vom avea parte de cărţile şi, mai cu seamă, de manualele de istorie pe care le „merităm”! La cum evoluează lucrurile, ne îndreptăm spre a lepăda istoria din programele şcolare ca pe un făt nedorit şi vom ajunge la a pune clasică temelie pe importanţa educaţiei sexuale sau pe dreptul de opţiune al micilor şcolari de a fi „în afara istoriei”, dar înăuntrul libertăţii de a alege să fie fetiţe sau băieţi, sfidând realităţile vădite ale biologicului.

Tocmai de aceea, pentru toţi cei care încă mai vibrează la cuvântul DACIA ca în faţa unei binecuvântate Patrii, am ales a suporta sumedenia de invective înşirate în graţioasa ghirlandă „de mulţumire” a acelora în locul cărora am adus către sufletul minunaţilor tineri ce încă mai citesc amănuntele din uitata şi plina de nobleţe istorie a Daciei străvechi. Este lesne de înţeles că a sta împotriva valurilor nu-i o îndeletnicire nici plăcută, nici aducătoare de vreun beneficiu.

Sufletele tinerilor despre care pomeneam, imaculate la naştere, sunt programate în mod diabolic a fi pătate sistematic şi coerent de „priorităţile” sexualităţii precoce şi, doar arareori, de unele elemente de „istorie ştiinţifică”, desprinsă din rapoartele încărcate de plictis şi dispreţ faţă de tot ce nu-i adeverit prin ostenelile unor arheologi şcoliţi la „academiile” de sistematizare a miracolului vieţii, marcat în ere şi epoci, savant delimitate după spărtura şi existenţa unor cioburi şi firimituri căzute de la festinul Fiinţei.

Din această încrâncenare în a omite, a lăsa pe dinafara verbului A FI orice nu le sună bine în ureche, au „uitat” să pomenească de viaţa care s-a scurs pe acest pământ al Daciei în timp real, şi la 12.000 î.Hr., şi la 550 î.Hr., precum şi în perioada destul de hulită, cu entuziastul concurs al istoricilor maghiari, de la 270 d.Hr. la 1.000 d.Hr.

Generalităţile aşezate în cuprinderea acestor perioade ar face să roşească orice obraz cu bun simţ, luând în calcul toate câte s-au fost aşezate şi neluate în seamă de niciun manual de istorie!

De aceea mi-am propus a veni într-o formulă uşor de abordat, „istoria în haină de roman istoric”, spre sufletul tineretului, ce pare că mai caută şi, pe măsura anilor, va tânji tot mai tare spre bucuria de a descoperi că există miracol, că nimic nu este întâmplător şi, prin urmare, având destulă informaţie din zestrea adunată în taina Muntelui, el, tineretul, poate avea şansa de a cunoaşte ce încă nu a cunoscut, de a cuprinde în suflet şi speranţa într-o izbăvire neaşteptată, aşa cum se va vedea din paginile volumului *Răpuşi la poarta nemuririi.*

Putând fi lecturată şi separat, cartea de faţă este parte din întregul închinat Daciei străvechi, structurat pe cele cinci volume distincte, astfel:

1) *Naşterea Daciei,* volum ce acoperă un ecart de vreme dintre 12.000 î.Hr. şi 600 î.Hr.

2) *Răpuşi la poarta nemuririi,* ce înfăţişează era dintre anii 500 î.Hr. şi 44 î.Hr.

3) *Testament din ţara lucrurilor ascunse*, roman care cuprinde perioada dintre 20 î.Hr. şi 70 d.Hr.

4) *Acolo unde se-nfiripă iertarea,* relatând intervalul istoric 80 d.Hr. – 150 d.Hr.

5) *Vlaherne, mica Dacie din inima Byzanţului,* descriind epoca dintre 270 d.Hr. şi 500 d.Hr.

Neştiind cât îmi va mai permite sănătatea să continui, mi-am îngăduit să pun în loc de prolog această „clarificare”, prin care sper să fi lămurit, măcar în parte, *cum* şi *de unde* şi *de ce* toată această osteneală, pentru care îi mulţumesc Celui Nevăzut pentru răbdarea şi bunăvoinţa Sa, pentru tainicul îndemn prin care m-a ţinut neabătut pe calea împlinirii acestui amplu proiect, de care mă despart încredinţat că n-am greşit defel. Reîntărind cele afirmate, anume că toate cele cuprinse în suita celor cinci romane au bun şi real temei, regret că, în faţa celor ce ar dori să le aduc Muntele şi pe Marii Magi dinaintea ochilor, rămân acelaşi învins de componenta grosieră a acestui început de mileniu patronat de neîncredere, bântuit şi crucificat pe Golgota îndoielilor de toate felurile.

Românii pe timp de molimă

Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG

Constat că România e campioană europeană negativă la rata vaccinării populaţiei împotriva virusului SARS-Cov 2. De ce nu mă mir? Avem o populaţie răbdătoare, se ştie asta de multă vreme. Românii sunt experţi în „şazut blând” până trece valul, iar încrederea în vrerea Domnului a fost dintotdeauna la rang de lege pe la noi. Tace deci fiecare şi face tot ce vrea el, dar singur, la casa lui. Consecinţele se suportă cu stoicism, ca o soartă implacabilă, aşa cum suporţi o soacră duşmănoasă, neavând de ales. Altfel spus, în ce priveşte lupta împotriva pandemiei Covid, România e încununarea europeană a retragerii întru pasivitate.

Paradoxal, în Germania, unde procentajul nevaccinaţilor se ridică la doar 20% (nu peste 60% ca pe la noi), protestul public e mult mai virulent. Acolo, mii de cetăţeni furioşi ies frecvent în stradă, strigând şi vandalizând, luând atitudine împotriva politicii discriminatorii practicate faţă de cetăţenii nevaccinaţi. Românii nesupuşi, în schimb, se rezumă să-şi reprime nemulţumirea, înghiţind în sec, deşi, judecând după cifra lor ascunsă, sunt mult mai numeroşi.

S-a dovedit între timp că injecţia funcţionează, dar, pentru toţi cei care vor să o evite, tactica protestului surd e de preferat celei cu demonstraţiile făţişe, de stradă, poate şi pentru că tăcerea e mai „fotogenică”, neîntrerupând liniştea aparentă. De ce avem o deosebire aşa de mare între modelul vestic şi cel estic de rezistenţă la măsurile dictate „de sus”?

Occidentalii sunt obişnuiţi să-şi asume activ libertatea şi să îşi proclame drepturile. În schimb, unui European din Est, atare încredere în posibilitatea unei „rânduieli” ordonate i se pare mişcător de naivă. Dincolo de abolita Cortină de Fier, nimeni nu mai crede în respectarea unanimă a unei soluţii unice, oricare ar fi aceea, iar importanţa pe care şi-o acordă fiecare, ca individ, e mult mai modestă. Cât despre schimbarea „regilor”... ei bine, ea rămâne bucuria nebunilor, cum bine zicea cândva Platon.

Protestul activ al vesticilor şi răbdarea pasivă a esticilor sunt două feţe ale uneia şi aceleiaşi medalii: negarea autorităţii conducătorilor. Ambele sunt capabile să răstoarne guverne, aşa cum bine se poate observa chiar la acest moment, când în România avem iarăşi un gol de putere, iar în Germania se încheie éra Merkel cu un stânga-mprejur fără precedent.

Caut cauza acestei polarizări est/vest şi mi se pare că întrevăd o explicaţie în fundamentul însuşi al societăţilor noastre, atât de diferit construite: întreg edificiul societăţilor occidentale se sprijină pe sfinţenia proprietăţii private, în timp ce în Est, „sfânt” e sinonim cu tot ce e spiritual, având adesea chiar conotaţii religioase, eterice.

Altfel spus, în vest se pune accent pe „a avea” (*am* drept la ceva), în timp ce în est se preferă „a fi” (*sunt* liber să fac ceva). Prima variantă aşteaptă a fi concedată de cineva din exterior, în timp ce a doua se dă din oficiu, originând în noi înşine. Este aici o deosebire de nuanţă demnă de mai multă atenţie, îndrăznesc eu să spun.

Dar, ca să ai, trebuie mai întâi să fii. Occidentalii consideră condiţiile lor de existenţă ca fiind un bun de la sine înţeles. De aceea au timp şi energie disponibile pentru a lupta pentru ce le lipseşte. Popoarele din est nu sunt aşa de sigure... Potrivit „axiomei lui Galtung”, prioritate maximă se cuvine acelor nevoi care au fost lezate cel mai tare. De unde trag concluzia că, în România, oamenii încă mai sunt ocupaţi cu lupta pentru subzistenţa proprie, nerămânându-le resurse pentru a se dedica altor idealuri adiacente.

Şi mai este ceva, ancorat la nivel mai profund în matricea culturală a naţiunilor: capitaliştii sunt experţi în calculul costuri-beneficii, ei îşi cuantifică inclusiv drepturile cetăţeneşti. Răsăritenii, în schimb, se privesc pe sine ca pe nişte entităţi expuse unor forţe mai puţin palpabile, de aceea îşi fixează instinctiv repere intangibile, reducându-şi astfel suprafaţa vulnerabilă vizibilă.

Ce să mai vorbim în teorie?! Adevărul este că momentan, în practică, mariajul est-vest şchiopătează considerabil. Şi nu mă refer aici la situaţia vizavi de Covid; ea este doar una dintre laturile vizibile ale tensiunii acumulate în timp.

La nivelul Uniuni Europene, se înmulţesc tacticile de fugă. Nu se fuge doar de virus, se fuge de răspunderi, de cheltuieli, de obligaţii, de promisiuni. „Nepotrivirile de caracter” dintre statele membre ale Uniunii Europene se adună.

Palpitantă e căutarea unui *modus vivendi* comun est-vest! Ei bine, tocmai aici, cred eu, ar merita reluată o idee vehiculată în urmă cu câteva decenii de sociologul norvegian Johan Galtung. În cuvintele sale: „Şi ţările bogate au probleme – creşterea violenţei, intoleranţa faţă de ceilalţi, acea senzaţie de gol, vidul creat de lipsa normelor morale. Şi ele întreabă restul lumii cum le poate veni în ajutor.” (Johan Galtung, *Johan fără ţară. Străbătând lumea pe drumul păcii,* Ed Tiparg, Piteşti, 2015, pag. 160)

Sintagmele „creşterea violenţei” şi „intoleranţa” mi-au atras atenţia în acest pasaj, pentru că mi se pare că şi-au schimbat locul, ajungând la modă acolo unde până nu demult erau considerate ceva depăşit. Le ştiam „parcate” cumva în Lumea a Treia, cea privită ca „pepinieră a terorismului”, nu în Occidentul nostru civilizat şi progresist, nu în inima democraţiei.

→

Istoria de lângă noi

Intrarea lui Mihai Viteazul în Bucureşti

Andrei BREABĂN

Dacă ne aplecăm cu atenţie gândurile asupra marilor personalităţi ale istoriei, vom constata că multe din ele sunt şi rodul vremurilor în care au trăit. Aşa a fost şi Mihai Viteazul, rod al poporului în care s-a născut, dar şi al împrejurărilor care i-au schimbat viaţa şi aveau să-l conducă pe traiectorii de nebănuit.

Din multe puncte de vedere, destinul său seamănă cu cel al lui Tudor Vladimirescu, un alt deschizător de drumuri în istoria noastră milenară, şi el fruct al vremurilor în care a trăit. De altfel, în anumite privinţe, îi va continua opera, unindu-şi definitiv destinul cu cel al marilor martiri ai neamului românesc. Putem afirma pe bună dreptate că prin ideile şi faptele lor, cei doi mari eroi au deschis zorii făuririi României moderne prin devenirea ei ca stat unitar şi independent.

Amândoi au fost olteni şi s-au format în Craiova, unde au trăit cea mai mare parte a tinereţii. Amândoi au crescut doar cu mamă; tatăl lui Tudor a murit pe când acesta era mic, cel al lui Mihai nu este cunoscut. Unii îl socotesc nejustificat drept tată al său pe fostul voievod al Ţării Româneşti Pătraşcu cel Bun, care a murit cu un an înainte de a se naşte Mihai Viteazul.

Pentru ca lucrurile să nu se oprească aici, în tinereţe, amândoi au luat-o pe drumul negustoriei, îndeletnicire care cerea iscusinţă, şi i-a ajutat să străbată drumuri şi să cunoască oameni, să afle astfel umilinţele pe care le îndura poporul. Realităţile crude prin care trecea ţara i-au făcut să se revolte şi să înţeleagă că trebuie schimbat ceva, căutând prilejul să se implice ei înşişi în fruntea luptei pentru libertate, pentru mântuirea neamului românesc. Tudor l-a găsit atunci când a fost însărcinat de boieri să adune oaste pentru a-i ajuta pe eterişti să treacă Dunărea şi să ajungă în Grecia. Odată ce a avut poporul de partea lui, Marele Pandur a înţeles că acesta este momentul aşteptat pentru a-şi împlini fatumul pentru care se simţi chemat. Asemenea lui, tânărul Mihai, care a dus o viaţă obişnuită, ajungând ca şi Tudor la vârsta maturităţii, va fi propulsat de un complot al unor mari boieri din Ţara Românească urzit împotriva voievodului Alexandru cel Rău, cunoscut pentru cruzimea sa şi birurile de nesuportat pe care le-a pus pe popor. Că a fost sau nu implicat şi el în acea conspiraţie nu se ştie, cert este că s-a aflat printre cei arestaţi. O frumoasă legendă populară vorbeşte de momentul când a fost dus la eşafod, fiind condamnat la moarte pentru că ar fi luat parte la conjuraţie. Înspăimântat de privirile de arhanghel ale celui ce avea să devină izbăvitorul neamului românesc, gâdele scapă din mână barda cu care voia să-i despice capul şi o ia la fugă. Socotind întâmplarea un semn divin, poporul îl ia pe condamnat în braţe şi merge cu el înaintea voievodului, care se vede nevoit să-l ierte. Mihai se întoarce la Craiova, unde, la insistenţele fratelui mamei sale, începe a se îndeletnici cu politica, ajungând ban al Olteniei, dar la scurt timp află că se pune din nou problema să fie aruncat în temniţă; nemilosul voievod visa în fiecare noapte intrigi şi uneltiri. Lăsându-se condus de soartă, Mihai trece în Transilvania unde va sta două săptămâni la curtea voievodului Sigismund Bathory.

Acela a fost momentul care l-a convins că a venit vremea să o ia pe un alt drum. Pentru Mihai a început urcuşul propriei Golgote, ziua în care a ales să se ofere pe sine jertfă pentru mântuirea neamului în care s-a născut. Atât Tudor cât şi Mihai ştiau înlăuntrul lor încă din tinereţe că au fost hărăziţi de Dumnezeu pentru o altă treabă în această lume, iar odată ce au pornit pe acea cale au înţeles că au îmbrăcat cămaşa morţii. Dar acest lucru nu i-a descurajat, ci, din contra, i-a îndemnat să meargă până la capăt pentru a-şi împlini menirea pentru care s-au născut.

Înarmat cu scrisori de recomandare către marele vizir Sinan Paşa şi către Eduard Barton, trimisul reginei Elisabeta a Angliei la Istanbul, care se bucura de mare influenţă la Poarta Otomană, fostul ban al Craiovei ia drumul pribegiei, oprindu-se la Istanbul la fratele mamei sale, care era capuchehaia Ţării Româneşti pe lângă sultan.

Demersurile susţinătorilor săi se bucură de succes. Împărţind daruri şi sume mari de bani, Mihai primeşte firman de domnie. A fost nevoie de 400.000 de galbeni, pe care i-a împrumutat prin mijlocirea unchiului Iane. O sumă enormă, la care se adăugau dobânzile uriaşe puse de cămătari. Banii erau recuperaţi tot pe seama norodului împovărat prin nenumărate biruri adăugate de voievozi, care altfel nu aveau cu ce satisface pretenţiile tot mai mari pe zi ce trece ale înalţilor demnitari otomani. Numai haraciul datorat sultanului a fost crescut de la 8.000 la 150.000 de galbeni în mai puţin de un veac. Pe lângă dările obişnuite se adunau cele pentru bir şi plocon, grâne şi animale care se duceau la Istanbul, cât şi altele cerute în plus de sultan pentru susţinerea unor campanii militare. Tot mai agresivi pe zi ce trece, turcii nu mai respectau drepturile străvechi ale românilor şi începeau să se stabilească pe pământurile lor, construind case, geamii sau meceturi, iar paşalele de la Dunăre făceau dese incursiuni prădând şi dând foc satelor, fără să le pese de suferinţele poporului. Lor li se adăugau tătarii din Crimeea, supuşi şi ei Porţii otomane.

Mihai avea 35 de ani când a luat în mâini sabia dreptăţii. Tudor tocmai trecuse de 40 de ani. Ambii se aflau la anii maturităţii, o vârstă a chibzuinţei şi a experienţei, care avea să-i ajute în acţiunile pe care le-au întreprins.

În data de 15 octombrie 1593 Mihai îşi face intrarea în Bucureşti şi urcă pe tronul Ţării Româneşti. Potrivit regulilor otomane, a fost adus de la Istanbul de un capugiu numit de vizir în ziua când a primit, în cadrul unei ceremonii făcute cu mare pompă, firmanul şi semnele domniei, două cozi de cal numite de turci tuiuri, sabia şi un steag. În acelaşi timp, fostului domnitor i s-a trimis firmanul prin care a fost mazilit, acesta fiind luat de trimişii sultanului şi dus la Istanbul, unde aştepta hotărârea acestuia.

După învestire, Mihai este miruit ca domn de Patriarhul de Constantinopol, apoi se porneşte spre Ţara Românească însoţit de mai mulţi călăreţi moldoveni care duc steagul şi cele două tuiuri. Voievodul refuză să primească o oaste, după cum se obişnuia, spunând că merge între prieteni şi nu la duşmani. La fel ca Tudor, îşi face o intrare discretă în Bucureşti, mulţumindu-se să intre în cetate unde era aşteptat de dregători.

A doua zi, Divanul se adună din nou, moment în care Mihai îi întăreşte sau îi scoate pe boieri din dregătorii. Pentru a nu fi bănuit de turci de trădare, păstrează în Divan pe dregătorii care aveau opţiuni pro-otomane. 15 octombrie 1593 este ziua când Mihai porneşte efectiv pe drumul destinului său.

Prin Mihai Viteazul s-a împlinit visul milenar al tuturor românilor. Pe bună dreptate Nicolae Iorga avea să scrie în *Istoria lui Mihai Viteazul pentru poporul românesc:* „Aşa a fost acest Mesia războinic al neamului românesc, acest frumos şi înfricoşat arhanghel, a cărui sabie străluceşte încă viu din adâncul veacurilor trecute”.

După ce a urcat pe tron, şansa i-a surâs datorită convocării la Ratisbona, în anul următor, a unei adunări a principilor Europei de către regele Rudolf al II-lea al Imperiului Roman de Naţiune Germană, ca urmare a demersurilor întreprinse de noul papă, Clement al VIII-lea, în vederea organizării unei cruciade antiotomane. La întâlnire iau parte regele Spaniei, Filip al II-lea, regele Franţei, Henric al IV-lea, ducii de Toscana, Mantova şi Ferrara, fiind puse bazele unei ligi sfinte care urma să fie condusă de Rudolf al II-lea.

Ştiind pesemne că şi la expediţiile antiotomane din trecut greul l-au dus tot ţările române, cruciaţii au vrut să le atragă şi în noile acţiuni pe care şi-au propus să le întreprindă, scop în care trimişii lor au mers la Sigismund Bathory din Transilvania şi la Aron-Vodă în Moldova. Pe Mihai, care avea să ducă greu bătăliilor viitoare cu turcii, l-au evitat, trimisul papei susţinând că acesta nu va fi dispus să-i ajute pentru că este înconjurat mai mult de păgâni decât de creştini. O greşeală care ar fi putut avea urmări dacă nu ar fi fost mintea înţeleaptă a Voievodului.

Fiind informat cu ce s-a discutat la această întâlnire, Mihai a luat iniţiativa şi l-a trimis la Sigismund pe clucerul Radu Buzescu, iar în Moldova pe stolnicul Stroe Buzescu, ca să perfecteze o înţelegere cu domnitorul ţării. Între primele măsuri pe care le va întreprinde va fi schimbarea vechilor dregători cu boieri care îi erau credincioşi şi îi ştiau adevăratele opţiuni. Cei trei voievozi stabilesc să treacă la acţiune în 13 noiembrie, aceasta fiind declanşată simultan atât în Moldova, cât şi în Ţara Românească.

În ziua stabilită sunt invitaţi la vistierie toţi cămătarii care îşi cereau zilnic banii şi dobânzile uriaşe puse pe sumele împrumutate de voievod pentru a plăti darurile la turci. Odată adunaţi laolaltă, oamenii voievodului pun foc clădirii, iar tunurile lovesc până ce cămătarii sunt ucişi până la unul. În acelaşi timp, detaşamentul de 2.000 de husari trimişi în ajutor de Sigismund se ocupă de cei peste 2.000 de ieniceri aflaţi în Bucureşti pentru ca sultanul să se asigure de credinţa voievodului; au pierit cu toţii, împreună cu emirul lor, urmaţi şi de alţi turci ce se aflau în capitală.

Odată ce au scăpat de turcii din Bucureşti, oştenii, în frunte cu Mihai Viteazul, pornesc spre oraşele turceşti de la Dunăre pe care le pradă şi le dau foc. Îmbărbătaţi de victoriile obţinute, trec Dunărea şi fac incursiuni până în munţii Balcani, apropiindu-se de Istanbul, provocând spaima păgânilor. Încurajaţi de exemplul lor, se ridică la luptă şi alte popoare oprimate. O ceată formată din sârbi şi bulgari atacă garnizoana otomană din Sofia, acţiunile continuând şi în prima parte a anului următor.

→

Se conturează la un pol geografic opus paralizanta imobilitate inerţială a Asiei şi, în măsură mai mică, a ţărilor de tranzit spre Răsărit. Supunerea asiaticilor, în special a chinezilor, se înscrie pe aceeaşi linie a imobilităţii în expectativă, deşi merge mult mai departe decât a românilor (ei chiar nu *au* drepturi cetăţeneşti, în sensul democraţiei pe care noi o considerăm un dat de la Dumnezeu; noi, cel puţin, *suntem* liberi...).

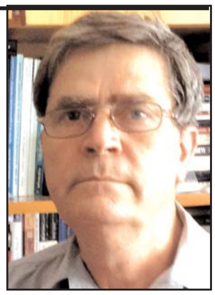
Se profilează cumva o mutare de accent? Merită încurajat un „schimb de experienţă”? Să-i „contagiem” pe occidentali cu calmul nostru secular? Oare le-ar face bine? În vremuri pandemice, când molipsirile sunt frecvente, ar fi cel puţin o inversare de sens. Să ne pască oare mai mult decât doar SARS/Cov 2 dinspre est?

Îndrăznesc aici să formulez o prognoză: opoziţia surdă a românilor are mai multe şanse să răzbată spre viitorul incert decât agitaţia zurbagiilor germani, adunaţi prin pieţele publice, cu feţele lor schimonosite de ură.

Reorientare? (Re-)Orient-are. Poate că nu e singura, dar momentan aceasta pare să fie soluţia pe care *Orient*-ul susţine că o *are*. (Spania, octombrie 2021)

Istoria de lângă noi

Comandor aviator Ioan Dicescu, martir al regimului comunist (II)

Ilie POPA

După dezastrul de la Cotul Donului, Escadrila 112 Legătură, împreună cu comandantul ei, căpitanul av. Ioan Dicescu a rămas pe front la dispoziţia Armatei a 3-a, revenind în ţară pentru refacere numai după 16 aprilie 1943. Odihna a fost scurtă deoarece, la 21 iunie 1943, lui Ioan Dicescu i s-a încredinţat comanda Escadrilei 14 Observare, cu care s-a deplasat la Turda pentru efectuarea zborurilor de noapte împreună cu personalul navigant al Flotilei 2 Informare. A dovedit un dezvoltat spirit de observare şi utilizare a metodelor de instruire, fiind citat de mai multe ori pe corpul aeronautic, pentru succesele sale.

De altfel, datorită calităţilor sale de bun pilot şi comandant în acţiunile pentru eliberarea Basarabiei şi în special în luptele din toamna anului 1942 de la cotul Donului, precum şi în dificilele misiuni de recunoaştere, reluând legăturile cu trupele încercuite de armata sovietică, căpitanul Ioan Dicescu a fost decorat cu Virtutea Aeronautică, Ordinul Coroana României clasa Crucea de Aur în grad de cavaler, „pentru modul elogios cum a condus Escadrila de legătură a Armatei IV satisfăcând cu prisosinţă toate nevoile de legătură între armată şi P.O. ale marilor unităţi. A executat numeroase misiuni sub ameninţarea aeriană terestră a inamicului.” (*Monitorul Oficial* nr. 126/ iunie 1943)

După actul de la 23 august 1944, la 6 septembrie a fost detaşat la Corpul Aerian Român care a operat pe Frontul de Vest, ca ofiţer de legătură pe lângă Corpul Aerian al Armatei a 40-a Sovietică. Fiind vorbitor şi de limba rusă, de la punctul de comandă al acestei mari unităţi, a condus activitatea Aviaţiei Române de luptă şi a creat o atmosferă de încredere între cele două comandamente.

Revenit în ţară după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial, a fost numit comandantul grupului de antrenament al Flotilei a 6-a Informaţii, dovedind că este un foarte bun instructor de zbor.

Dar, cum trupele sovietice erau în România şi începuse procesul de comunizare a ţării, sub presiunea ocupantului, în 1946 a început procesul de epurare a Armatei Regale. Toţi ofiţerii, începând cu generalii, trebuiau să îşi exprime adeziunea la guvernarea Groza, adică să adere la ideologia comunistă şi să se înscrie în Partidul Comunist. Cine nu se declara de acord era scos imediat din rândurile armatei (epurat). C-dor av. Ioan Dicescu a refuzat să adere la ideologia comunistă. Imediat a fost scos din armată şi trecut în rezervă. Civil fiind, s-a angajat ca funcţionar la Fabrica de Ciment din Turda, unde era domiciliat cu familia. Aceeaşi soartă a avut şi fratele său Scarlat, aviator în Escadrila nr. 117 a Poştei Aeriene conduse de Irina Burnaia. (3)

În martie 1948 începe calvarul lui Ioan Dicescu şi al familiei sale. (4) Sub pretextul că ar fi ascuns o armă de vânătoare, la 24 martie 1948 este arestat (mandat 106071/1948 emis de Procuratura Bucureşti), anchetat dur, judecat şi condamnat de Tribunalul Militar Bucureşti la 10 ani temniţă grea, sentinţa 2159/1948, pentru infracţiunea de *complot în scop de răzvrătire.* La descrierea pe scurt a faptei comise se precizează că „a făcut parte dintr-o organizaţie subversivă şi a recrutat şi membri”. I se imputa atât lui, cât şi maiorului Mircea Dabija, fratele maiorului Nicolae Dabija, că au fost implicaţi într-o organizaţie de rezistenţă anticomunistă, concret, într-un lot numit „de rezistenţă spirituală” de la Turda, având legături şi cu grupul lui Diamandi Ionescu din Munţii Apuseni.

Este încarcerat şi îşi execută pedeapsa la Jilava, colonia Valea Neagră, Văcăreşti Spital, Aiud, Lugoj, Gherla, din nou Aiud.

În 1955, Tribunalul Militar Bucureşti, prin sentinţa 1168/17.XII.1955, îi reduce pedeapsa la 8 ani şi este eliberat la 21 martie 1956 de la închisoarea Aiud, la expirarea pedepsei, dar i se fixează domiciliu forţat într-un sat de lângă Vişeul de Sus, Maramureş.

În (5) se mai scrie: „Întors acasă după război, a fost, în mod ironic, retrogradat, după care, pentru că a organizat sub numele de Vania, o celulă anticomunistă civilă cunoscută ca *Rezistenţa Spirituală din Turda*, în 1948, în urma trădării unor agenţi infiltraţi în organizaţie, a fost arestat şi condamnat la 10 ani temniţă grea.”

În fişele sale penale întocmite la Poarta Albă, la 18 mai 1950, se menţionează că Tribunalul Militar Bucureşti îl acuză pe fostul ofiţer Ioan Dicescu de „complot în scop de răzvrătire”, conform art. 228 şi 209 C.P., condamnându-l prin Hotărârea nr. 2159/1948 la 10 ani temniţă grea, redusă ulterior la 8 ani, pedeapsa începând din momentul reţinerii, la 24.03.1948, cu motivaţia: „a făcut parte dintr-o organizaţie subversivă şi a recrutat şi membri”.

Sunt specificate în ordine cronologică şi locurile de detenţie şi lagărele de muncă prin care a trecut, şi anume: Poarta Albă, Colonia Valea Neagră, spitalul Văcăreşti, Jilava, Aiud, Lugoj, din nou Aiud şi Gherla. Se precizează ieşirea definitivă, la data de 21.03.1956, la expirarea pedepsei.

De asemenea, sora sa, Eugenia, are aceeaşi soartă, fiind condamnată pentru „omisiune de denunţ” la 5 ani închisoare corecţională, plus încă trei ani internare, începând din 6.10.1953, trecând prin cele mai cumplite penitenciare pentru femei: Jilava, Mislea, Miercurea Ciuc, Mislea, Jilava, Botoşani, Jilava, Arad.

După eliberare, în documentele consultate nu se mai precizează nimic. Ar fi ca şi cum viaţa lui Ioan Dicescu şi a familiei sale ar fi decurs normal, ca a unei familii obişnuite din acea vreme. Şi totuşi nu a fost aşa. După cum se prezintă în continuare, Ioan Dicescu a avut un sfârşit tragic.

Fratele său, aviatorul Scarlat Dicescu, a fost permanent urmărit de Securitate şi a murit în împrejurări misterioase în 1961. (6) Sora sa, Eugenia a fost, de asemenea, permanent urmărită de Securitate până la evenimentele din decembrie 1989.

Graţie fiicei lui Ioan Dicescu, Mircela Niţă din New York, Statele Unite ale Americii, care, citind articolul (7) despre viaţa tatălui său, ne-a contactat şi ne-a transmis următorul text, avem completări esenţiale legate de viaţa familiei şi mai ales despre sfârşitul tragic al tatălui său.

„Ioan Dicescu nu a avut legături cu grupul lui Nicolae Dabija deoarece Nicolae Dabija şi-a început organizarea grupului lui după ce Ioan Dicescu şi fratele lui Nicolae Dabija, Mircea Dabija, erau deja arestaţi în martie 1948. Tot ce am găsit eu e că vestea arestării lui Mircea Dabija primită de Nicolae Dabija în mai 1948 a fost un impuls pentru acesta să-şi înceapă organizaţia. Cronologic vorbind, mai întâi a existat grupul *Rezistenta Spirituală* al lui Ioan Dicescu şi după aceea grupul lui Nicolae Dabija, *Frontul Apărării Naţionale – corpul de Haiduci.* După Dicescu, pe când el deja era după gratii, s-au înfiripat zeci (sute?) de alte grupări de opoziţie anticomunistă în România. Pe undeva am impresia că meritele lui Dicescu de pionierat anticomunist sunt obscurate de istorie.

Amintirile mele despre tata cuprind un perimetru limitat în timp, dar înfipt adânc în jurul memoriei mele. Imaginile reţinute de copilul care eram când a fost ucis sunt cutremurătoare. În ataşament primiţi va rog articolul meu şi o fotografie de a lui tata pe care mama o ascunsese în scutecele mele când au venit securiştii să-l aresteze şi pe care am păstrat-o ca pe o icoană toţi aceşti ani. Din păcate, toate fotografiile lui în uniforma cu epoleţi şi decoraţii şi sabie regală au fost distruse de securişti când ne-au vandalizat casa cu topoare şi ciocane în martie 1948.”

Urmează apoi mărturia fiicei sale privind, *Povestea tragicului sfârşit al tatălui meu Ioan Dicescu imediat după „eliberarea” lui din 21 martie 1956, la care am fost martoră oculară pe când aveam nouă ani.*

→

Aşteptându-se la o replică în forţă, Mihai a înţeles că are nevoie de ajutorul lui Sigismund, mai ales că acesta l-a înlocuit de pe tronul Moldovei pe fiul lui Alexandru Lăpuşneanu, Aron-Vodă, punând în loc pe comandantul gărzii sale, hatmanul Ştefan Răzvan, ţigan după tată, care nu îi ieşea din cuvânt. În acest scop, Mihai a trimis la Alba Iulia o delegaţie de 12 boieri condusă de mitropolitul Eftimie care, în urma negocierilor, a semnat tratatul de alianţă din 20 mai 1595, în temeiul căruia voievodul Transilvaniei era intitulat: *Prea luminatul domn Sigismund din mila lui Dumnezeu, principele Transilvaniei, Moldovei şi Valahiei transalpine şi al sacrului Imperiu roman, domnul părţilor regatului unguresc şi comitele secuilor, domnul nostru preamilostiv.*

Indiferent de interpretările unora sau altora, alianţa domnilor celor trei ţări române sub conducerea voievodului Transilvaniei a fost prima acţiune *de jure* de refacere a vechii Dacii în vatra ei milenară, chiar dacă a fost de scurtă durată. În decembrie 1595 polonii au invadat Moldova şi l-au înlocuit pe omul lui Sigismund cu Ieremia Movilă. La destrămarea alianţei a contribuit în mare măsură firea nestatornică a lui Sigismund, care, în martie 1599, se retrage pentru a doua oară din poziţia de voievod al Transilvaniei, de astă dată lăsându-l în loc pe vărul său, cardinalul Andrei Bathory, loial mai degrabă Poloniei decât aliaţilor antiotomani, care voia să-l schimbe pe Mihai cu Simion Movilă, fratele domnului Moldovei.

Ideea de unire a lui Sigismund avea să fie reluată de Mihai Viteazul, care, pentru a reface alianţa, a cucerit Transilvania şi Moldova, aducându-le din nou laolaltă, de astă dată sub stindardul său. În 21 octombrie 1599 Mihai intră triumfal în Alba Iulia după ce a învins oştile lui Andrei Bathory, fiind recunoscut şi de Poartă ca voievod al Transilvaniei, primind steag de domnie de la sultan. În primăvara anului următor, trece Carpaţii şi intră în Moldova. Aici a învins oştile lui Ieremia Movilă, care se refugiază în Polonia. La 1 iunie 1600 a intrat în Iaşi, unde a primit jurământul de credinţă al boierilor moldoveni. Din această zi până în 9 august 1601, când cade în capcana întinsă de generalul Basta, Mihai a condus *de facto* toate cele trei ţări româneşti intitulându-se în hrisoavele întocmite *Io Mihail Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Ţării Româneşti, al Ardealului şi a toată ţara Moldovei.*

De aceea azi suntem chemaţi să-i păstrăm vie amintirea şi să ne plecăm smeriţi fruntea pe mormântul de la Mănăstirea Dealu, pentru a-i aduce un pios omagiu şi a-i promite că nu îl vom uita. Pe lespedea de piatră sub care se odihneşte capul său cel sfânt s-au scris cuvinte sacre pentru întreaga românime: *Aici zace cinstitul şi răposatul capu al creştinului Mihail, Marele Voievod, ce a fost domn al Ţării Româneşti şi Ardealului şi Moldovei; cinstitul trupul zace în Câmpia Tordei. Şi când l-au ucis nemţii anii au fost 7109, în luna lui august 8 zile. Această piatră o-u pus jupan Radu Buzescu şi jupâniţa ego Preda.*

Îndemnându-ne să-i respectăm memoria, Nicolae Iorga, şi el victimă a răuvoitorilor pe altarul jertfelor neamului românesc, ne povăţuieşte cu multă înţelepciune: *A-l uita pe dânsul, acum şi întotdeauna, ar fi să ne uităm pe noi înşine, să părăsim menirea noastră. Să-l avem înainte de câte ori gândul ni se înalţă mai sus de nevoile mici ale zilei ce trece şi caută să sădească în depărtările viitorului. Să aducem însă sufletului său darul muncii noastre cinstite şi folositoare. Căci pe aceste două temelii se sprijină mărirea tainică a unui popor: amintirea întotdeauna vie a trecutului şi conştiinţa datoriei, îndeplinite de toţi şi în fiecare clipă.*

Bibliografie

1. Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul,* Editura Minerva, Bucureşti, 1970.
2. Nicolae Iorga, *Evocări istorice,* Editura Minerva, Bucureşti, 1983.
3. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976.

Istoria de lângă noi

În 1956, tocmai trecuseră trei ani de când mergeam deja la şcoală, mereu la alte şi alte şcoli din care eram exmatriculată, regulat, fără excepţie, în fiecare an, pe motive de „origine nesănătoasă”, mutându-mă cu mama, cu bocceluţa din loc în loc de-a lungul şi de-a latul Ardealului. De tata nu ştiam decât că odată fusese un comandor aviator de escadrilă, ciudate şi misterioase descrieri pe care nu le înţelegeam, mai ales că nu înţelegeam „di ce” nu mai venea acasă odată cu escadrila aia a lui. Nimeni nu-mi răspundea la întrebări, mulţumindu-se să-şi pună degetul la gură „ca să nu audă pereţii”, iar o mătuşă chiar făcea glume că de aia mă şi chema „Dicescu”, pentru că mereu întrebam „Di ce? Di ce?” Aşa că în ziua când, pe neaşteptate, după ce abia împlinisem nouă ani, m-am trezit cu el faţă în faţă, l-am privit ca pe un străin. „E tata”, mi-a zis cu lacrimi în ochi mama şi eu am fugit să iau fotografia de la capătul patului meu, care ştiam că e tata, dar străinul acela nu semăna cu el pentru că era tare slab şi avea ochii duşi în fundul capului.

În faţa casei îl aşteptau nişte miliţieni care-i făceau semne să se grăbească. Tata m-a întrebat dacă vreau să viu cu el. Unde? Nu stătea acasă cu noi? Din nefericire, tata nu venise acasă să stea. „Trebuie să plec într-o vacanţă la munte, vrei să vii cu mine?” Nu fusesem niciodată în vacanţă la munte, şi cu tata, de fapt, nicăieri. Aşa că, fericită, am răspuns că da. Şi eram gata să preţuiesc fiecare moment din acel început de convieţuire cu el în vacanţa aceea la munte, explicată de mama mai târziu ca domiciliu obligatoriu, pentru toată viaţa. Convieţuire care a fost atât de repede secerată până la rădăcini care, însă, au rămas înfipte dureros adânc în fundul memoriei mele, într-adevăr pentru toată viaţa.

Odată ajunşi în casa de la munte, am putut să-l cercetez mai bine. Ce m-a şocat de la prima vedere era că tata nu avea unghii la degetele mâinilor şi se vedea clar că mâinile îl dureau când îmi făcea de mâncare amestecând o conservă de fasole cu o oală de apă sau mai ales când voia să scrie ceva. Dar nu l-am întrebat nimic pentru că bănuiam că s-ar fi jenat să-mi răspundă. Am mâncat zilnic supa aia fără gust şi după masă ne duceam la un pârâu din apropiere având foarte mare grijă să nu călcăm din greşeală vreun gândăcel de pe jos care îmi spunea el cât de important era pentru că avea aripi. Când am vrut să facem prima dată plajă, a ezitat foarte mult până ce s-a dezbrăcat dezgolindu-şi cu ruşine picioarele din care lipseau bucăţi de carne pe care, probabil, nu voise să le văd, aşa că nu l-am întrebat nimic.

Copiii din sat erau prietenoşi şi mă învăţaseră să prind mormoloci din bălţile de pe lângă pârâu, iar când mă întorceam, îl găseam pe tata cântând cu lacrimi în ochi, *Pe umeri pletele-i curg râu,* cu o poză îngălbenită de-a mamei în mână. Apoi, la culcare, îmi spunea poveşti despre fetiţa cu un bunic stăpân peste grădini însorite cu struguri de aur.

Nu era rău în vacanţa aia, până când, într-o seară, când tocmai mă despărţeam de ceilalţi copii cu care fusesem la pescuit de mormoloci la capătul uliţei noastre, am văzut în faţa casei unde locuiam cu tata un grup de miliţieni înconjurându-l şi lovindu-l în burtă cu picioarele în timp ce el era chircit la pământ. Am alergat spre el din umbra în care eram, ţipând speriată, şi miliţienii s-au întors spre mine vrând să mă despartă de tata, dar eu m-am zbătut şi am alergat printre picioarele lor spre el şi atunci ei s-au îndepărtat spunându-mi că pe tata îl durea burta şi că trebuie să se odihnească. Părinţii copiilor cu care fusesem la pescuit de mormoloci i-au strigat în case şi eu am rămas singură cu tata. Doi săteni l-au ridicat de pe jos şi l-au întins pe o masă lungă de lemn din curtea bisericii şi au adus o lumânare pe care i-au aşezat-o la căpătâi. Tata abia mai respira şi avea gura murdară de pământ şi sânge. Mi-a şoptit cu greu pentru că abia putea să-şi întredeschidă buzele: *apă… apă…* şi i-am adus un şervet ud cu care i-am şters gura de sânge şi pământ şi cum iar a vrut apă, i-am adus un şervet curat ud şi i l-am pus pe buze. Apoi, după un timp, am văzut că tata nu mai respira.

A doua zi au venit nişte oameni necunoscuţi care mi-au spus că tata a avut o problemă la burtă şi trebuie dus la spital, după care l-au târât şi băgat într-o maşină fără geamuri şi în ziua următoare a venit şi mama şi, după ce a vorbit ceva cu oamenii necunoscuţi, m-a luat acasă. Mai târziu, ni s-a trimis certificatul de deces al lui tata pe care scria că murise de „peritonită”. Tulburată, am încercat să-i povestesc mamei ce văzusem înainte să moară tata, dar, cu lacrimile în ochi, ea doar şi-a pus, ca de obicei, degetul la gură, spunându-mi că o să vorbim mai târziu.

Exmatriculările mele şcolare şi concedierile repetate ale mamei n-au încetat nici după moartea tatălui. Numai după ce mama s-a căsătorit şase ani mai târziu cu un coleg de serviciu care a ajutat-o să-şi schimbe numele, dându-mi şi mie un nou certificat de naştere cu alt nume, am fost lăsate în pace şi am reuşit să-mi termin studiile. Când am plecat în străinătate în 1980, am aflat că atât pentru autorităţile de la OFRPA din Paris, cât şi pentru INS-ul din New York, numele lui era cunoscut, nu doar ca „un basarabean” care a luptat, ci şi ca unul dintre ultimii descendenţi din faimoasa familie de nobili basarabeni, Dicescu. (8) Dar, din toate blazoanele de obârşie nobilă şi decoraţiile lui regale şi din toate descrierile lui mai simple, „tatăl dumitale Ioan Dicescu” a fost un erou, cum a fost cea a Monicăi Lovinescu, pe care am întâlnit-o la Paris la acea vreme, pentru mine, Ioan Dicescu rămâne acel tată pe care securiştii nu m-au lăsat să-l am mai mult de două săptămâni într-un sat maramureşean pe când aveam nouă ani, înainte să-i spargă abdomenul în bătăi cu picioarele.

Prezenta este o încercare modestă de a completa unele lacune din datele lui biografice apărând în arhivele dosarelor securităţii deschise recent de IICCMER, care n-au, probabil, de unde să ştie că, aşa cum mi-a spus mama mai târziu, arestul, condamnarea şi aşa-zisa eliberare a comandorului aviator Ioan Dicescu, nu s-au datorat doar pentru că a organizat odată o celulă de *Rezistenţă Spirituală anti-comunistă,* ci pentru că a refuzat să o convertească într-o celulă politică comunistă, ca o condiţie pentru eliberare, aşa cum i-a cerut-o sub tortură, Securitatea.

În final, doamna Mircela Niţă ne spune:

„Am descoperit adevăratul mormânt al tatălui meu, Ioan Dicescu, într-un alt loc decât în cimitirul municipal Sibiu unde familia Dicescu (?) i-a pus numele pe crucea mormântului lor, şi anume în Cluj-Napoca. Un reportaj intitulat *Comandorul Ioan Dicescu, un erou pierit în uitare* a fost difuzat la 11 august a.c. (2019, n.e.) la Radio Cluj în cadrul emisiunii *Universul Credinţei.”*

Note

5. https://billiongraves.com/supporting-record/Ioan-Dicescu/99918605, accesat în 06.02.2021.
6. https://billiongraves.com/grave/Ioan-Dicescu/16782523, accesat în 06.02.2021.
7. Vasile Tudor, Ilie Popa, *Comandorul aviator Ioan Dicescu, un basarabean care a luptat şi la Cotul Donului, MEMORIA, revista gândirii arestate,* nr. 100, Bucureşti, 2017, pp. 28-33.
8. Dinu Postărencu, *Nobilii Basarabeni Dicescu, Tyrageţia,* vol. IV (XIX), nr. 2, 2010, pag. 25-35, p. 33.

Semn(al) de carte

Horia Bădescu, *Dinaintea ta merge tăcerea,* Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2021, Colecţia Echinocţiu, Seria de autor Horia Bădescu

Horia Bădescu este ceea ce numim un scriitor complet: poet, înainte de toate, romancier, filosof al culturii şi artei, eseist, publicist, traducător (el însuşi tradus şi comentat, mai ales în spaţiul francofon, scriind despre opera lui nu mai puţin de 46 de personalităţi străine). (…)

Descins din specia rară a poeţilor vizionari, a ultimilor *solomonari,* evocaţi de el însuşi, Horia Bădescu, scriitor „cu certificat european”, cum l-a numit Ioan Holban, se prezintă la Judecata de Apoi a istoriei literare nu doar ca unul dintre iluştrii ei reprezentanţi, dar şi în plan uman ca un exemplar model de înţelepciune şi de omenie românească şi europeană. (Theodor Codreanu, la începutul şi finalul postfeţei intitulate „Vieţuiri în lumina taborică”)

Alexandru Busuioceanu, *Poezie şi Cunoaştere.* Ediţie alcătuită şi îngrijită de Crisula Ştefănescu, Editura Aius, Craiova, 2021

Propunându-şi omagierea uneia dintre cele mai importante personalităţi ale exilului, Alexandru Busuioceanu, scriitoarea Crisula Ştefănescu reuşeşte, direct şi indirect, aducerea în atenţia cititorilor de astăzi, împreună, a trei mari personalităţi româneşti care au trăit şi au scris departe de ţară (Alexandru Busuioceanu de la Madrid, Alexandru Ciorănescu din Tenerife, George Ciorănescu de la München). (Mihaela Albu, pe coperta a patra)

Ion I. Solcanu, *Un erou din Războiul de Întregire a României: Regimentul 9 Vânători,* Editura Junimea, Iaşi, 2018

Cum era şi firesc, volumul de faţă tratează participarea Regimentului 9 Vânători vreme de trei ani şi două luni la luptele de pe frontul din Dobrogea (15 august – 6 noiembrie 1916); din Muntenia (16 noiembrie – 6 decembrie 1916), din Moldova, la Mărăşeşti şi Muncelu – Poienile Popii (iunie-august 1917) şi, apoi, din nord, din judeţele Botoşani şi Dorohoi pentru protejarea populaţiei civile şi dezarmarea trupelor bolşevizate (decembrie 1917 – ianuarie 1918); paza pe Prut şi, apoi, pe Nistru, în Basarabia (februarie-decembrie 1918) şi, în final, pe frontul din Transilvania şi Ungaria (februarie-octombrie 1919) împotriva trupelor ungare de stat, precum şi ale lui Béla Kun.

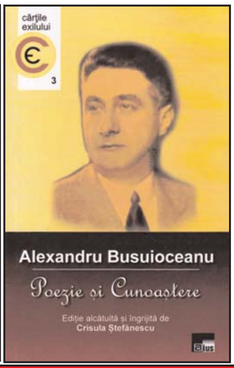
Regimentul 9 Vânători a luptat, deci, pentru Întregirea României, sintagmă care, în viziunea noastră, acoperă mai bine realitatea istorică decât Întregirea Neamului Românesc, ştiut fiind că, chiar şi după 1 decembrie 1918, mase compacte de români au rămas în afara fruntariilor ţării. (Autorul, în prefaţa la carte)

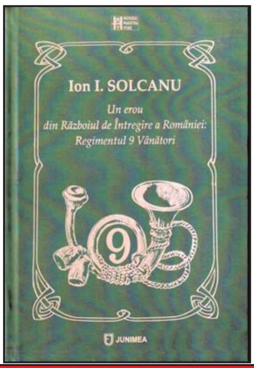
Ion C. Ştefan, *Inscripţii pe pânza vremii,* Editura Arefeana, Bucureşti, 2021, ediţie îngrijită de Cristina Ştefan

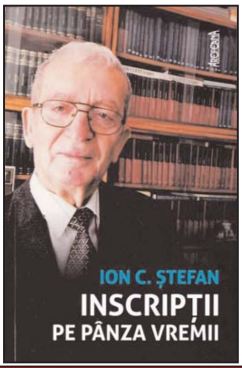
Inscripţii pe pânza vremii este o carte începută de către Ion C. Ştefan când a împlinit vârsta de 80 de ani, iar prietenii au vrut să-l sărbătorească nu doar prin întâlniri festive, ci şi printr-un volum de frumoasă aducere aminte, aşa cum se obişnuia în cercurile literare. Însă el a considerat că este onest să redea câte ceva din considerentele publicate despre scrierile lui de-a lungul timpului. Plusul de autenticitate ar fi rezultat din faptul că erau idei exprimate în momentul real-nemijlocit al apariţiei cărţii, gânduri care pot transmite sugestii referitoare la trăirile şi frământările specifice vieţii cotidiene şi a celei literare din acea vreme.

Cartea de faţă cuprinde extrase din articole de presă literară, paragrafe semnificative din prefeţele volumelor, semnale privind apariţia cărţilor, scurte intervenţii din şedinţele de cenaclu literar. (Cristina Ştefan, în Cuvânt-înainte)

Originea românilor (VII)

Apariţia tracilor

Dan D. FARCAŞ

Indo-europenii care au coborât spre Balcani dinspre nord-estul ţării noastre (la început R1b, mai târziu R1a), începând din 3500-3000 BC, au devenit, în sudul peninsulei, strămoşii grecilor, iar la nord de aceştia, la început ai traco-ilirilor, apoi al ilirilor în nord-vest şi al tracilor în nord-est. De o identitate tracă se poate vorbi abia după anul 2200 BC. Caracterul trac va continua să se diferenţieze în secolele care vor urma, asimilând concomitent resturile culturilor locale, dar confruntându-se totodată şi cu noi influxuri de populaţii, practic din toate direcţiile. În amalgamul etnic, elementul indo-european a fost vizibil până târziu. De pildă, Xenofan din Colofon scria, în jurul anului 500: „Etiopienii spun că zeii lor sunt cârni şi negri; tracii spun că ai lor au ochii albaştri şi sunt roşcaţi”.

La ora actuală, o treime din populaţia masculină a României este formată din urmaşii indo-europenilor, în mod aproximativ egal din cei cu haplogrupurile R1a şi R1b.

Mileniile scurse peste teritoriul ţării noastre după invazia indo-europeană nu a adus schimbări dramatice în traiul oamenilor obişnuiţi. Ocupaţiile populaţiei sedentare au rămas agricultura, creşterea animalelor, meşteşugurile, între care, pe alocuri, mineritul. Dar, spre deosebire de neolitic, atmosfera era mult mai puţin paşnică. Acum exista, în fiecare trib, o clasă de războinici de profesie, având în frunte un regişor, care era menit să asigure ordinea în interiorul teritoriului tribal, pe care să-l şi apere împotriva unei agresiuni, întrucât triburile vecine erau gata să profite de cel mai mic semn de slăbiciune. Pe de altă parte, aceiaşi războinici participau, de regulă în coaliţii implicând mai multe triburi, la expediţii de jaf, menite înainte de toate să mărească averea conducătorilor şi să înlăture potenţiale ameninţări.

Casele, în toată această perioadă, erau preponderent dreptunghiulare şi de mărime mijlocie (cu 1, 2 sau 3 camere), făcute din lemn acoperit cu lut. În localităţile de şes, clădirile erau organizate urbanistic. Pe alocuri (ca în cultura Cucuteni-Tripolie) se pare că existase obiceiul incendierii voluntare a casei, o dată la câteva decenii, şi a reconstruirii ei pe acelaşi loc, pe o movilă care devenea astfel tot mai înaltă. Ceramica a devenit tot mai sofisticată şi rafinată: amfore frumos împodobite, carafe, boluri largi, cupe mici, vase destinate prelucrării laptelui etc., cu ornamente spiralate sau meandrate. Arheologii au mai găsit, între altele, cuptoare transportabile, bogat decorate, posibil folosite şi în activităţi de cult, cum ar fi arderea tămâii. Aceluiaşi scop îi servesc şi statuetele complicate, din ceramică.

Exploataţiile agricole cultivau în epoca bronzului grâu, orz, secară, mei, ca şi cânepă, pentru lenjerie. Recoltele erau păstrate în vase de mari dimensiuni, ca şi în gropi de depozitare. A rămas extrem de importantă creşterea animalelor, mai ales a ovinelor, caprinelor şi a porcinelor, dar şi a vitelor mari şi a cailor pentru transport şi lucrări în câmp. Agricultura şi creşterea animalelor erau practicate concomitent, doar că, spre vestul actualului teritoriu al României, a existat o uşoară predominanţă a agriculturii, iar spre est, a ocupaţiilor pastorale.

Zona ţării noastre fiind predominant muntoasă şi, pe atunci, mult mai împădurită, străbătută de ape mari, cu un debit constant şi abundent, s-au practicat, ca o completare a activităţilor obişnuite, prelucrarea lemnului, culegerea fructelor, dar mai ales vânătoarea (cervide şi porci mistreţi), ca şi pescuitul, peştele de mari dimensiuni figurând frecvent în alimentaţia localnicilor.

Zăcămintele de cupru, argint şi aur, din Munţii Apuseni, ai Maramureşului, Banat, Baia de Aramă etc. erau bogăţii remarcabile ale spaţiului actual al României. La început au fost exploatate minereurile de la suprafaţă, eventual prin spălarea nisipului şi găsirea de pepite, apoi s-au urmărit filoanele prin sfărâmarea stâncilor cu ajutorul focului şi a apei, iar, poate chiar la sfârşitul epocii bronzului, dar în mod sigur încă înaintea erei creştine, s-a ajuns şi la săparea unor galerii în subteran. Cantităţile extrase erau atât de mari încât satisfăceau cererea într-o bună parte a Europei, inclusiv nevoile civilizaţiei miceniene.

Către sfârşitul epocii de bronz, a avut loc o intensificare semnificativă a metalurgiei, mai ales cea a bronzului, bazată pe descoperirea de noi surse de minerale neferoase şi pe adoptarea unor tehnologii modernizate. În această perioadă, Transilvania apare ca cel mai prolific centru al metalurgiei din toată Europa preistorică. Atelierele produc topoare, inclusiv de luptă, seceri şi alte obiecte de uz, dar şi o gamă largă de ornamente: inele, brăţări, inele de picior, ace, coliere şi pandantive care conţin cupru, aur, argint şi, în special, bronz.

Extraordinara bogăţie de minerale neferoase din regiunea intracarpatică este atestată şi prin descoperirile de produse de cupru, bronz, argint şi aur, într-un număr fără egal în Europa. De exemplu, la Şpălnaca s-au găsit, în 1887, mii de articole, cântărind peste 1100 kg, iar la Uioara de Sus s-a găsit accidental, în 1909, un depozit conţinând 5827 de obiecte cântărind tot aproximativ 1100 kg. O ipoteză avansată a fost că depozitele erau un soi de tezaure, obiectele ţinând loc de monedă.

În orice variantă, depozitele sunt dovada unui comerţ intens cu alte culturi, între altele, cu cea miceniană. Ca o divagaţie anecdotică, în cântul I din *Odiseea* există o discuţie între Telemah şi zeiţa Atena; aceasta, luând înfăţişarea regelui Mentes spune: „Mă duc la Temesa să schimb fierul pe aramă”. Unele persoane au încercat să identifice misteriosul loc cu ţinuturile Timişului, mai precis, cu Banatul, unde existau zăcăminte bogate de cupru (la Ocna de Fier, Dognecea, Bocşa etc.) şi unde în perioada 1700-800 BC, deci cea care corespunde epopeilor homerice, a existat o metalurgie înfloritoare a bronzului, atestată de urme de excavaţii, de cuptoare primitive, dar şi de săbii, topoare, târnăcoape, dălţi, seceri, podoabe etc.

Ca un exemplu pentru nivelul de dezvoltare a zonei, ani la rând, chiar şi în vara anului 2020, arheologi din Marea Britanie, Germania şi SUA au lucrat, la nord de Timişoara, pe situl de la Corneşti, unde se află cea mai mare fortăreaţă preistorică din Europa, din perioada 1500–1000 BC, deci contemporană cu civilizaţia miceniană, adică puţin mai veche decât cea a epopeilor homerice. Străinii, şocaţi de măreţia vestigiilor descoperite, au declarat „Este un sit colosal şi monumental”. Fortificaţia de la Corneşti este structurată pe patru inele concentrice (chiar şi în inelul interior ar fi încăput toată vechea cetate a Timişoarei). Fortificaţia în ansamblul ei se întindea pe 1720 de hectare şi, probabil, a găzduit în permanenţă câteva mii de persoane. În plus, în vremuri de restrişte, alte numeroase mici comunităţi din jur se puteau pune la adăpost aici. O astfel de fortificaţie era condusă cu siguranţă de elite sociale şi militare capabile să angreneze la muncă mulţi oameni. Interesant că schelete găsite aici indică o prezenţă sarmată – indo-europeni din ramura iraniană.

Dintre numeroasele culturi amintite în articolele anterioare, unele puteau să se fi stins din cauza unor condiţii naturale (de pildă, schimbări climatice sau epuizarea fertilităţii solului prin exploatare intensivă), altele se pare că au avut un sfârşit violent. Ceea ce este însă remarcabil, arheologii constată că trecerea de la un tip de cultură la altul s-a făcut mereu cu păstrarea unor elemente esenţiale de continuitate: aceleaşi tipuri antropologice, aceleaşi modalităţi de înmormântare, cultivarea aceloraşi soiuri de grâu, cu acelaşi tip de unelte (evoluând desigur, treptat), acelaşi tip de războaie de ţesut, elemente decorative preluate în ceramica noilor culturi, transmiterea unor tehnici de construire a caselor ş.a.m.d. (Anton Moisin, *Tracii din Transilvania*, Ed. Dacica, Bucureşti, 2009)

Epoca de cristalizare a identităţii tracilor a reprezentat, în ansamblu, o evoluţie mai degrabă liniară, în domeniile militare, ale locuirii, economiei şi comerţului, dar într-o măsură mult mai mică pe plan artistic ori intelectual. Presupusa scriere sacră, existentă la Tărtăria şi în zonele din jur, a încetat să mai fie dezvoltată ori folosită. În acest timp, în alte părţi se închegau imperii centralizate, în Egipt se înălţau piramidele, iar între Tigru şi Eufrat apăreau zigurate şi oraşe imense. Pe tăbliţe de lut, pe papirusuri sau pe pereţii templelor găsim texte din care putem reconstitui în detaliu istoria, mitologia şi obiceiurile din acele locuri. În schimb, pe tot teritoriul Europei (exceptând unele zone ale Greciei), deci şi la noi, arheologii găsesc azi doar fortăreţe sau aşezări primitive, ale unor seminţii războinice dezbinate, dar nicio inscripţie cu numele localităţilor, ale triburilor sau ale şefilor acestora, ca să nu mai vorbim de consemnarea unor evenimente. (Va urma.)

Semn(al) de carte

***Experimentul Piteşti. Comunicări prezentate online la Simpozionul PERT'20, Piteşti, 25-26 septembrie 2020. „Reeducările” comuniste, forme şi aspecte de represiune în regimurile dictatoriale comuniste,* Editor şi coordonator Ilie Popa, Fundaţia Culturală Memoria, Filiala Argeş, Piteşti, 2021**

Acest volum, ca şi cele de la ediţiile anterioare, este structurat în patru părţi:

– La începutul volumului, pe 23 de pagini, editorul şi colectivul de redacţie prezintă pe scurt în limbile română şi engleză, Internaţionala terorismului comunist, directivele de bază ale NKVD pentru ţările din orbita comunistă, „Reeducarea prin tortură – Experimentul criminal Piteşti” (scurt istoric, metode, caracteristici, etape, urmări). La sfârşitul acestei părţi se prezintă o lucrare care conţine dialogurile şi înscrisurile unui film documentar intitulat *Drama unei întregi generaţii – Experimentul Piteşti al aşa-numitelor „reeducări”,* realizat la iniţiativa şi cu sprijinul financiar al Fundaţiei Culturale Memoria, Filiala Argeş, de doamna Lucia Hossu Longin împreună cu echipa sa. Această primă parte se întinde pe 80 pagini.

– Partea I, „Forme şi aspecte de represiune din perioada dictaturilor comuniste”, conţine cele 22 lucrări prezentate online şi are 260 de pagini.

– Partea a II-a conţine indexul de autori pentru toate cel 19 ediţii anterioare şi are 22 de pagini.

– Partea a III-a prezintă cuprinsul tuturor lucrărilor prezentate şi apărute în toate cele 20 de volume editate la cele 19 ediţii anterioare în limbile română şi engleză, în limba franceză (PERT'14 – PERT'19) şi în limba germană (PERT'15 – PERT'l9). Se întinde pe 142 de pagini. (Editorul, în Prefaţă)

In memoriam

Alexandru Ghika şi şcoala românească de analiză funcţională

Eufrosina OTLĂCAN

În urmă cu 120 de ani, la 22 iunie 1902, se năştea la Bucureşti Alexandru Ghika; la puţin timp după acest an lua fiinţă în Franţa o nouă ramură a matematicii, Analiza funcţională. În acest nou domeniu, Alexandru Ghika va fi nu doar un creator, dar şi întemeietor de şcoală în matematica românească.

Trecut mult prea devreme dincolo de tărâmul vieţii pământene, la 11 aprilie 1964, opera sa capitală, volumul *Analiza funcţională* (Editura Academiei RSR, 1967, 560 de pagini) apare postum, sub coordonarea matematicienilor Silviu Teleman şi Petre Mocanu, cărora profesorul Alexandru Ghika le-a fost conducător de doctorat. Acad. Miron Nicolescu face o prezentare de suflet în Prefaţa cărţii:

„Academician Alexandru Ghika, prematur dispărut în 1964, a lăsat urme adânci în şcoala matematică română. Din anul 1929, când şi-a susţinut doctoratul în ştiinţe la Sorbona, şi până în ultimele zile ale vieţii sale, Alexandru Ghika a desfăşurat, cu o rară perseverenţă şi cu un deosebit succes, o activitate ştiinţifică bogată, împletită permanent cu o activitate didactică de înaltă calitate. În luptă permanentă cu o afecţiune care îl putea răpune în orice moment, Alexandru Ghika nu a încetinit niciun moment ritmul activităţii sale de creator şi de profesor. (…) După o prelungită incursiune în domeniul funcţiilor complexe, ecou al preocupărilor din anii studenţiei la Paris, Alexandru Ghika s-a statornicit în domeniul topologiei generale şi al analizei funcţionale. Se poate spune că el a fost unul dintre cei care au dirijat gustul şi curiozitatea tinerilor studenţi spre domenii în care matematica românească şi-a câştigat astăzi un loc de cinste pe harta lumii."

Acad. Romulus Cristescu precizează în Prefaţa cărţii sale de *Analiză funcţională* (Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1965): „Multe probleme noi au putut fi puse şi rezolvate în cadrul analizei funcţionale. Trebuie, de asemenea, menţionat că, pe când aparatul matematic al mecanicii clasice aparţinea analizei clasice, aparatul matematic al mecanicii cuantice aparţine analizei funcţionale. (…) Alexandru Ghika a fost acela care a introdus în mod sistematic analiza funcţională în învăţământul universitar din Bucureşti şi care a creat o şcoală românească de analiză funcţională bine reprezentată. Contribuţii remarcabile a adus Al. Ghika în teoria spaţiilor local convexe, în teoria modulelor topologice, în teoria spectrală a operatorilor liniari."

Analiza funcţională îşi face intrarea în lumea de structuri a matematicii prin ceea ce matematicianul italian Vito Volterra (1860-1940) a numit „funcţie de linie", exprimând aria unei porţiuni de suprafaţă plană în funcţie de curba care îi reprezintă frontiera. Lucrarea sa este intitulată *Leçons sur les fonctions de lignes* şi a fost publicată în anul 1910 la Gauthier-Villars, Paris.

Jacques Hadamard (1865-1963) a numit *funcţională* o funcţie cu valori numerice, dar definită pe o mulţime de funcţii. De exemplu, integrala *F* a unei funcţii *f* continue pe un interval închis al dreptei reale depinde de valorile funcţiei *f* şi devine o funcţională pe mulţimea funcţiilor căreia îi aparţine *f*.

Paul Lévy (1886-1971) este cel care a numit *analiză funcţională* noul domeniu, anume studiul funcţiilor a căror variabilă este de natură oarecare. Cartea sa a apărut în 1922, cu titlul *Leçons d'analyse fonctionnelle*.

Acum intervine Maurice Fréchet (1878-1973), care introduce noţiunile de continuitate şi derivabilitate a unei funcţionale; aceste noţiuni sunt legate de o structură a mulţimii de funcţii pe care este definită respectiva funcţională, deci de distanţe, metrică, de normă, într-un cuvânt, de topologie.

Laurent Schwartz (1915-2002) introduce în 1945 noţiunea de „distribuţie", pentru a impune rigoarea matematică în calculele pe care le prezentau fizicienii folosind cu succes în mecanica cuantică „funcţia lui Dirac", o anume entitate care este nulă pe toată axa reală, exceptând originea axei, unde este infinită, iar integrala sa de la minus infinit la plus infinit este egală cu unu. Aceasta, matematic vorbind, nu putea fi o funcţie, L. Schwartz o numeşte *distribuţie*, arătând că este, de fapt, o funcţională, zisă de acum „distribuţia lui Dirac". Este creată astfel o nouă ramură a analizei funcţionale, Teoria distribuţiilor, cu multe şi importante aplicaţii în cele mai diferite domenii ale ştiinţei. O serie largă de lucrări asupra distribuţiilor publică Laurent Schwartz, pentru care în 1950 primeşte Medalia Fields (echivalentul pentru matematică al Premiului Nobel). Integrala lucrărilor sale este cartea *Théorie des distributions,* editată doar în 1966, la Hermann, Paris.

Formarea profesională a lui Alexandru Ghika începe cu studiile la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Bucureşti, continuă la celebrul Liceu „Louis-le-Grand" din Paris, unde îşi trece bacalaureatul pentru

matematici în iulie 1920. Înscris la Facultatea de Ştiinţe a Universităţii Sorbona, îşi ia licenţa în matematici cu certificate pentru calculul diferenţial şi integral, mecanică raţională şi astronomie aprofundată, la numai 20 de ani, în 1922.

Între 1922 şi 1924 Alexandru Ghika se află în ţară, la Buşteni, pentru „reconfortare şi meditaţie" (George Şt. Andonie). Se întoarce la Paris, unde, la Sorbona şi la Collège de France, „audiază toate somităţile din acel timp, pregătindu-şi teza de doctorat", ne spune Andonie. Din subiectul tezei mai publicase, în prealabil, memorii în *Comptes rendus des séances de l'Académie des Sciences de Paris.* Teza, susţinută la 27 februarie 1929, introduce noi noţiuni în teoria funcţiilor sumabile (integrabile în sens Lebesgues) folosind funcţii de variabilă complexă şi ecuaţii integrale, cu rezultate care ies din aria calculului diferenţial şi integral clasic.

După obţinerea doctoratului se întoarce în ţară, dar abia în anul 1932 începe să desfăşoare activitate didactică la Universitatea din Bucureşti; mai întâi asistent, conferenţiar din 1935, profesor din 1961 (după moartea lui Simion Stoilow). De la înfiinţarea Institutului de Matematică al Academiei şi până la deces, Alexandru Ghika a fost şeful secţiei de analiză funcţională din acest institut.

Alexandru Ghika a fost membru corespondent al Academiei din 1955 şi membru titular al Academiei Române din anul 1963.

Înainte de a vorbi despre opera matematică şi a releva calitatea sa de întemeietor al şcolii româneşti de analiză funcţională, ne oprim la câteva date, unele fiind mai deosebite faţă de ale „muritorilor de rând", din viaţa personală a matematicianului român Alexandru Ghika, care era stră-strănepot al lui Grigore Dimitrie Ghika, cunoscut şi ca Grigore IV Ghika (n. 1755 – d. 1834), domnitor al Ţării Româneşti între 1822 şi 1828. Pasionat vânător, cu peste 50 de urşi doborâţi, a păstrat pe viaţă urma nefericitei întâlniri în munţii Argeşului cu un urs rănit care i-a prins şi i-a strivit mâna dreaptă. În amintirea mea de fostă studentă a lui Alexandru Ghika păstrez imaginea majestoasă a profesorului nostru de analiză funcţională, purtând mănuşă pe mâna dreaptă. Povesteşte George Şt. Andonie în cartea sa *Istoria matematicii în România* (vol. 2, p. 123): „Ca să se vadă cât de îndrăgostit era de vânătoare, e destul să amintim faptul că a continuat să vâneze şi după acest accident, construindu-şi o puşcă cu trăgaci special pentru mâna stângă". Cu toată această excentricitate a sa, statornicia pentru practica vânatului mare, şi Alexandru Ghika ilustrează faptul că „şi matematicienii sunt oameni". S-a căsătorit în anul 1934 cu Elisabeta Angelescu (fiica fostului prim-ministru Constantin Angelescu); fiul lor, Grigore Ghika, s-a născut în 7 noiembrie 1936 şi a devenit cercetător la IFA, Măgurele.

Activitatea ştiinţifică a lui Alexandru Ghika este sintetizată în 102 lucrări publicate. Lista completă, cu toate datele exacte, se poate vedea la paginile 131-135 ale volumului istoriografului George Şt. Andonie. Evident, temenii pe care îi întâlnim în cele mai multe titluri de lucrări sunt specifici analizei funcţionale. Pe unii i-am amintit în introducerea acestui articol. Ilustrez, copiind câteva titluri: *Sur la nature fonctionnelle des fonctions quasi-analytiques générales; Sur certains espaces fonctionnels de fonctions analytiques; Asupra spaţiilor Banach reflexive; Prelungirea funcţionalelor generale liniare în module seminormate; Spaţii metrice generale; Module topologice A-local convexe.*

În afara celor 102 lucrări/memorii ştiinţifice, Alexandru Ghika a scris lucrări didactice, articole şi lucrări diverse. Notez câteva dintre cele didactice: *Spaţii abstracte şi operaţii liniare; Curs de teoria funcţiilor; Spaţii Banach; Curs de calcul funcţional (Topologie generală, spaţii vectoriale local convexe şi spaţii vectoriale normate).*

Introducând noi concepte în analiza funcţională, precum inelele F-ordonate, cunoscute acum ca inele Ghika, numele autorului român a intrat în nomenclatorul internaţional al termenilor matematici şi prin teorema de reprezentare Ghika-James pentru spaţii Banach reflexive.

În afara volumului *Analiza funcţională,* deja amintit, Academia Română a publicat integral, în anul 1968, *Opera matematică a lui Alexandru Ghika*.

Despre şcoala românească de analiză funcţională, îl citez mai întâi pe academicianul Romulus Cristescu: „Elevii lui Al. Ghika au îmbogăţit, de asemenea, diferite capitole ale analizei funcţionale cu rezultate importante. Prof. G. Marinescu a introdus operatorii relativ complet continui, spaţiile pseudo-topologice şi polinormate şi a adus contribuţii de seamă în diverse alte domenii. Menţionăm, de asemenea, contribuţiile lui N. Dinculeanu (măsuri vectoriale), C. Foiaş (teoria structurii operatorilor generali în spaţii Hilbert şi alte rezultate), I. Singer (baze în spaţii Banach), S. Vasilache (teoria distribuţiilor). Autorul cărţii de faţă a adus contribuţii mai ales în teoria spaţiilor liniare ordonate şi a operatorilor liniari în astfel de spaţii." (*Analiza funcţională,* 1965, Prefaţă)

Personal mă consider o dublă beneficiară a activităţii academicianului Alexandru Ghika: mai întâi, ca studentă la cursul de analiză funcţională din anul IV de facultate, apoi prin şcoala pe care a întemeiat-o, căci, cucerită de frumuseţea domeniului, mi-am făcut doctoratul şi teza sub conducerea acad. Gheorghe Marinescu. Modul de a vedea în fenomene din fizică, din natură şi societate relaţii funcţionale studiabile cu instrumentele analizei funcţionale (spaţii de funcţii, topologii, derivabilitate) mi-a dat o orientare de durată în cercetarea ştiinţifică.

Sunt departe în timp (în percepţia mea, nu foarte departe…) de anii când pregăteam doctoratul în analiză funcţională, iar multe dintre cărţile care-mi puneau la dispoziţie cunoştinţe din domeniu îmi sunt încă aproape.

→

De vorbă cu Parascovia Onciu

Raia ROGAC

Raia ROGAC: *Nu ştiu alţii, dar eu când intru într-o instituţie care poartă numele unei personalităţi sau are amplasat un basorelief acolo, personalitate care reprezintă o mare valoare pentru Neam, parcă simt prezenţa lui spirituală, gândurile mi se îndreaptă către ceea ce a fost şi continuă să rămână ca un model de urmat. Cât de prezent este Traian Brad, ctitorul Bibliotecii „Transilvania" la evenimentele instituţiei, cât de des îşi amintesc de el cei care au avut onoarea şi plăcerea de a-l cunoaşte? Pentru Parascovia Onciu, directoarea bibliotecii, cum rămâne în memorie acesta, în special faptele lui, care au lăsat urme palpabile în unele biblioteci ale Chişinăului, în special, cea care îşi marchează acum cu fast trei decenii de activitate?*

Parascovia ONCIU: Povestea Bibliotecii „Transilvania" este captivantă, interesantă, istorică. Plăsmuită cu paşi rapizi, îndrăzneţi, nu prin ministere, ci de la Om la Om. În primăvara anului 1991, o delegaţie de patru persoane de la Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga" din Cluj-Napoca a venit în vizită de documentare la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu", a ajuns şi la Filiala nr. 32 de pe bulevardul Mircea cel Bătrân, nr. 7, din sectorul Ciocana al Capitalei. Făceau parte din acea delegaţie bibliotecarii Doina Popa, Ada Kiraly, Mihai-Mircea Zeicu şi Ioan Pop, scriitor-bibliotecar. Ştiu că la acea primă vizită nu s-a discutat despre deschiderea unei eventuale biblioteci de carte românească, dar la TVR Cluj s-a făcut un anunţ cu următorul conţinut: „Fraţii din Basarabia au nevoie de literatură cu caractere latine: donează o carte, care îţi place cel mai mult, fraţilor basarabeni!" Şi chiar în vara aceluiaşi an a sosit un tir cu 10 000 de volume, însoţit de Alin-Mihai Gherman, un mare bibliofil, lector universitar, un cunoscător excelent în domeniul cărţilor vechi, rare, reprezentant al Filialei Academiei Române din Cluj–Napoca. Donaţia a fost repartizată bibliotecii noastre. Mai târziu a sosit la Chişinău şi o echipă de bibliotecari din componenţa căreia făceau parte Ioana Rotund, Doina Banu, Minerva Răchita, Minerva Cişman. Cu drag îmi amintesc despre munca efectuată în comun pentru inaugurarea bibliotecii. A fost o echipă foarte bună, profesionistă, cu oameni deschişi şi comunicabili. Începutul activităţii comune a fost marcat de mult entuziasm. Era în luna august. Când însă a început puciul de la Moscova, colegele de la Cluj au devenit foarte stresate, aveau teama că se vor închide hotarele şi că va fi imposibil să plece acasă, la familiile lor, mai era şi teama de a nu realiza ceea ce se dorea foarte mult – inaugurarea bibliotecii. Nu mai puţin stresate eram şi noi, istoria ne-a oferit practici triste în acest sens. Toate însă se fac cu ajutorul Domnului şi al Omului, am avut noroc şi am trecut cu bine de puci. Pe directorul Bibliotecii Judeţene Cluj „Octavian Goga", Traian Brad, l-am cunoscut mai târziu. La început comunicam doar prin telefon.

La a treia zi după proclamarea Independenţei Republicii Moldova, pe 29 august 1991, în cadru festiv, a fost inaugurată Biblioteca „Transilvania", Filială a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu". Sunt fericită şi mulţumită că am fost implicată cu echipa în miezul pregătirilor pentru reorganizarea instituţiei şi implementarea unui mare proiect în viaţa culturală a Republicii Moldova. Am trăit sentimente de neuitat! Lume multă, lume bună, dornică de schimbare, părea că publicul izvorăşte mereu dintr-un şuvoi cristalin nesecat! Prima bibliotecă de carte românească deschisă în Basarabia de după cel de Al Doilea Război Mondial! În cartea lui Traian Brad *Lectura şi Biblioteca Publică la Cluj,* studiu monografic, la pagina 202, este prezentată ctitoria de suflet şi conştiinţă a Bibliotecii „Transilvania" din partea Bibliotecii Judeţene Cluj „Octavian Goga". Personalităţi marcante au fost prezente la inaugurare, precum prim-ministrul Republicii Moldova – Mircea Druc; ministrul Culturii şi Cultelor – Ion Ungureanu; preşedintele Parlamentului Republicii Moldova – Alexandru Moşanu; parlamentarul Vasile Nedelciuc, mulţi scriitori de pe ambele maluri ale Prutului, directori de biblioteci judeţene, care au pus umărul la constituirea patrimoniului bibliotecii noastre: Teodor Ardelean, directorul BJ „Petru Dulfu", Baia Mare; Dimitrie Poptămaş BJ „Mureş", Târgu-Mureş; Liana Căprineanu, BJ Turda; Gheorghe Toduţ, BJ Satu Mare; Silvia Cosma, BJ Sălaj; Ioan Hentea,

director-adjunct BCU „Lucian Blaga". Societatea Culturală „Pro Basarabia şi Bucovina" a donat fiecărui participant prezent la acest eveniment câte un exemplar al broşurii intitulate *Cântecele care ne-au însoţit istoria*. Ea include cântece patriotice care s-au cântat şi se cântă la toate Zilele Bibliotecii „Transilvania". Directorul BJC „Octavian Goga", Omul Traian Brad, a ştiut să mobilizeze colegii, prietenii, să-i molipsească de „virusul" dăruirii şi dorinţa de a reveni la Chişinău şi a contribui la deschiderea de biblioteci de carte românească. Aşa au apărut filialele „Onisifor Ghibu", „Ovidius", „Târgovişte", „Târgu-Mureş", „Alba Iulia", „Maramureş" ş.a.

R.R.: *Îmi amintesc că şi zilele de naştere Traian Brad şi le sărbătorea aici, cu noi, pentru că am fost nelipsită de la Zilele Bibliotecii „Transilvania", chiar dacă m-am încetăţenit în sectorul Ciocana al Capitalei din 1994… Toată lumea venea la aceste manifestări cu întreaga familie, iar pentru managerul Bibliotecii – soţul şi fiul, care mereu erau alături, constituiau şi un mare ajutor în organizarea şi desfăşurarea manifestărilor omagiale. Participanţi erau mulţi, făcea impresia că sunt de ordinul miilor…*

P.O.: La 31 august în fiecare an se sărbătoreşte „Limba noastră cea română", dată care coincide cu ziua de naştere a ctitorului Traian Brad. Zece ani, neîntrerupt, până la moarte, a fost nelipsit de la sărbătoarea Zilele Bibliotecii „Transilvania", cu donaţii impunătoare de carte, cu personalităţi marcante, oameni care, din respect şi recunoştinţă, susţineau activităţile culturale de la Chişinău. Importante au fost şi sunt în continuare cele mai impunătoare proiecte, create şi derulate de el: Simpozionul „Basarabia şi Transilvania: repere culturale", care se desfăşoară de 20 de ani; Salonul de toamnă al editurilor din Transilvania; Duplexurile profesionale; vernisaje de pictură, lansări de carte ş.a.m.d. Acelaşi Traian Brad a sprijinit bibliotecarii din Republica Moldova prin stagiuni la BJC „Octavian Goga", putem spune, chiar, că ne-a răsfăţat, oferin/du-ne vizite de documentare în judeţele Transilvaniei: Alba, Oradea, Mureş, Baia Mare. În anul 1992, cu susţinerea Ministerul Culturii din România, a organizat pentru zece bibliotecari din Moldova, care au câştigat concursul „Cel mai bun bibliotecar al anului", un sejur în câteva judeţe din Transilvania. Ne-a arătat cât de frumoasă este Ţara! O altă calitate a lui Traian Brad a fost perspicacitatea şi buna organizare de tot ce se apuca să întreprindă. Încă nu era revenit la Cluj din Chişinău, dar deja începea pregătirea pentru vara viitoare, pentru o nouă ediţie a Zilelor Bibliotecii. Era mereu grăbit să facă multe lucruri bune. Nu-i puteam percepe atunci, când era alături de noi, graba cu care voia să cuprindă necuprinsul, însoţind-o cu expresia: *e puţin timp.* De unde era să ştim că la 57 de ani va pleca la cele veşnice?! Urmele lui rămase prin fapte sunt perpetuate de noi. El a ştiut să le aşeze la loc luminat şi prin ctitoria BJC „Octavian Goga", ctitorie continuată mai întâi de directoarea Doina Popa, apoi de actuala directoare Sorina Stanca. Firul relaţiilor noastre profesioniste şi de suflet, ajunse astăzi întru omagiere la jubileul de treizeci de ani, continuă fără întrerupere.

R.R.: *De multe ori se spune că nimic nu este întâmplător, iar naşterea Bibliotecii „Transilvania" este un exemplu concludent în acest sens. Întâlnirea la timpul şi momentul potrivit a directorului general al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu", Lidia Kulikovski, cu Alexe Mare, apoi cu Traian Brad, a fost binecuvântată, decisivă şi durabilă.*

P.O.: Adevărat, nimic nu este întâmplător. Aşa se face că, într-o bună zi, directorul general al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu", Lidia Kulikovski, a mers la Primăria Chişinăului pentru a rezolva unele probleme stringente. Acolo, mai era un domn, înalt de statură, în pantaloni albi care, de asemenea, îl aştepta pe primarul Nicolae Costin. Au făcut cunoştinţă, domnul s-a prezentat ca avocat, spunând că se numeşte Alexe Mare şi trăieşte în Cluj-Napoca, dar este de origine basarabean, fiul lui Gheorghe Mare, membru al „Sfatului Ţării". Din discuţii s-a ajuns la motivaţia vizitei oaspetelui clujean şi anume dorinţa de a organiza şi a aduce la Chişinău o mare donaţie de carte românească. Cu promptitudine, Lidia Kulikovski a invitat avocatul, marele iubitor de carte, la Biblioteca „B.P. Hasdeu", chit că Sediul Central se afla în preajmă. Din acele prime discuţii s-a constituit plămada Bibliotecii „Transilvania".

Eu personal consider că am legături de suflet cu Transilvania. Tatăl meu, Mihail Elisei Onciu (n. 20.05.1909 – d. 27.03.1990) a fost căsătorit cu o femeie pe nume Anica, din Ardeal. Numele de familie al părinţilor ei nu-l cunoaştem, avem doar o poză, unde tinerii sunt mire şi mireasă. Din cele povestite de tata şi după cum se vede din fotografie, Anica era o femeie frumoasă, plină de viaţă, nimic nu prevestea ceva rău în viaţa lor. Vestea că bunelul Elisei este grav bolnav i-a adus la casa părintească a familiei Onciu, în satul Chiperceni, judeţul Orhei.

→

În afară de cartea citată a lui Alexandru Ghika, menţionez aici pe cele cu autori români: *Spaţii Hilbert* de C.T. Ionescu Tulcea (1956), *Spaţii vectoriale normate* de G. Marinescu (1956, unde, în Prefaţă, autorul îi mulţumeşte lui Ionescu Tulcea pentru colaborare), *Espaces vectoriels pseudotopologiques et théorie des distributions* de G. Marinescu (Berlin, 1963), *Analiza funcţională* de R. Cristescu (1965), *Elemente de analiză funcţională şi introducere în teoria distribuţiilor* de R. Cristescu (1966), *Unele aplicaţii ale teoriei distribuţiilor* de R. Cristescu şi G. Marinescu (1966), *Tratat de analiză funcţională*, două volume de G. Marinescu (1970, unde, în Prefaţa volumului II, autorul recomandă şi cărţile apărute în 1968: *Elemente de teoria spectrală* de I. Colojoară şi *Theory of generalized spectral operators* de I. Colojoară şi C. Foiaş, apărută la NY), *Spaţii liniare topologice* de R. Cristescu (1974).

În deceniile 7 şi 8 ale secolului trecut funcţiona la Universitatea din Bucureşti un seminar de spaţii liniare ordonate condus de acad. Romulus Cristescu. Acest seminar şi-a desfăşurat unele sesiuni în alte oraşe (am participat la Craiova şi Braşov). Mai mulţi participanţi la acest seminar l-au avut conducător de doctorat pe Romulus Cristescu, după cum multe lucrări expuse au fost publicate.

Şcoala românească de analiză funcţională îşi continuă şi astăzi cu succes existenţa în multe universităţi din ţară, dar şi departe peste hotare.

În viaţa sa de doar 62 de ani, Alexandru Ghika şi-a construit nemurirea prin valoarea creaţiei sale, recunoscută de marea ştiinţă a lumii, prin şcoala de analiză funcţională creată în România, prin generaţii de matematicieni care au continuat să-şi aducă aportul la dezvoltarea teoretică a domeniului şi descoperirea de noi aplicaţii ale acestei ramuri a matematicii.

Academicianul matematician Alexandru Ghika îşi doarme somnul de veci alături de strămoşii săi, în Biserica „Ghika – Tei".

Nota redacţiei: născut la 4 august 1928, la Ploieşti, profesorul academician Romulus Cristescu a părăsit această lume la 1 septembrie 2021, în Bucureşti.

Podul de reviste

Pe neaşteptate a început cel de-Al Doilea Război Mondial, s-au închis hotarele şi plecarea înapoi în Transilvania a tinerei familii nu a fost posibilă. Tata a fost înrolat în armata rusă şi dus să lupte în Germania, a fost rănit la picior de o schijă, a auzit că s-a încheiat războiul în trenul militar. Venit acasă, a aflat că nu mai are soţie, ea a decedat şi a fost înhumată în cimitirul satului Chiperceni. Am încercat după 1990 să căutăm urmele acestei familii în Ardeal, dar nu am reuşit să găsim rudele Anicăi.

În perioada sovietică, nu gândeam şi nu intuiam că soarta îmi va aduce Acasă „Transilvania", prin numirea mea pe post de director al primei biblioteci de carte românească din Basarabia. De multe ori, pe parcursul vieţii şi muncii la Biblioteca „Transilvania", după proclamarea Independenţei Republicii Moldova, mereu m-a obsedat gândul de ce nu a trăit tata măcar încă un an, ca să-l pot întreba mai multe despre locul copilăriei din Transilvania, ca să poată merge la casa lui din Ardeal. Mult-mult şi-a dorit acest lucru, voia să se întâlnească cu rudele de acolo, care ar mai fi rămas în viaţă. La Chiperceni, în perioada sovietică, în familie, nu se vorbea despre România, de teama ca noi, copiii, să nu spunem ceva interzis şi să pătimească întreaga familie. Tatăl meu era abonat la mai multe ziare şi reviste din România, chiar şi la *Scânteia*. Îmi amintesc, fiind încă mică de tot, de tata, când stătea cu ziarul *Scânteia* în mână şi-l citea. Culmea a fost că chiar şi la acest ziar comunist, mai apoi, i-a fost interzis să se aboneze. Dar părinţii mei tot nu au învăţat alfabetul chirilic, nici n-au dorit, felicitările de sărbători le scriau cu litere latine. Pe plicuri, adresa noastră de la Chiperceni o completam noi, copiii, cu alfabet chirilic, când veneam la părinţi acasă. A fost un mare disconfort al generaţiilor, deoarece atât buneii, cât şi părinţii, au scris şi citit doar cu alfabet latin, noi însă cu cel chirilic, fiul meu la fel. Această situaţie era caracteristică pentru orice familie basarabeană. Acum nepoţii, care s-au născut după 1999, rotunjesc, vorba lui A. Mateevici, frumoşii crini latini. Iată că istoria se repetă... să ne dea Domnul să avem şi Reunirea cu Patria mamă, măcar pentru nepoţi şi strănepoţi! M-au răscolit amintirile...

R.R.: *Pe lângă basorelieful lui Traian Brad din holul Bibliotecii „Transilvania", aici mai exista şi un Cenaclu care-i purta numele, condus şi moderat de regretatul Vlad Pohilă. Acum, când ambii se află sub aureolă stelară, aş propune continuitatea acestui Cenaclu, asumându-mi moderarea lui… Am putea stabili relaţii de schimb şi colaborare între licee de la Cluj şi din cartierul Ciocana al Chişinăului întru comemorarea şi perpetuarea faptelor lui Traian Brad…*

P.O.: Traian Brad nu a lipsit niciun an de la Chişinău în data de 31 august, când se sărbătoreşte „Limba noastră cea română" care, după cum am subliniat mai sus, era şi ziua lui de naştere. Zilele Bibliotecii „Transilvania" începeau pe 29 august. Era cu noi, în familia mare a bibliotecarilor, la această Mare Sărbătoare care, de regulă, se desfăşura conform unui program municipal şi era pentru publicul întregii ţări. Era mereu prezent la depuneri de flori la monumentul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt, la dezvelirea busturilor marilor scriitori de pe Aleea Clasicilor, în vizite la Ambasada României din Republica Moldova, la inaugurarea bibliotecilor „Ovidius", „Târgovişte", „Alba Iulia", „Târgu-Mureş", „Maramureş", pentru care a avut o contribuţie directă. Deşi era sărbătoare, multe personalităţi notorii de pe ambele maluri ale Prutului, cărora li se alăturau mulţi scriitori şi directori de biblioteci, erau prezenţi la Zilele Bibliotecii „Transilvania". Pentru a nu omite pe cineva, nu voi încerca să-i enumăr. Pilda lui Traian Brad au urmat-o şi alţi directori de biblioteci judeţene, care au deschis la Chişinău biblioteci de carte românească. O parte le-am numit deja. Ultimele din această salbă minunată sunt „Ştefan cel Mare" şi „Liviu Rebreanu". Donaţii de carte au fost aduse prin intermediul lui Traian Brad şi pentru multe alte biblioteci din Moldova: Biblioteca Naţională a Moldovei, bibliotecile universitare. Bibliotecii din Floreşti i-au fost donate multe exemplare de carte românească. Cei care l-au cunoscut pe Traian Brad, în timp, au devenit prietenii lui. El nu putea să refuze pe nimeni, oricine îl ruga să-l ajute, el punea numaidecât umărul. Studenţii basarabeni erau ajutaţi când venea cu un mare autocar de la Cluj, aducându-le la Chişinău bagajele, şi invers, acestea călătoreau spre Cluj, mai întâi fiind depozitate la BJC, iar studenţii veneau să le ridice, apoi deveneau utilizatori activi ai instituţiei. Dar ce bibliotecă mare şi frumoasă a construit Traian Brad la Cluj! Proiectul ei urma să fie implementat pentru noul sediu al BM „B.P. Hasdeu", gratis, dar funcţionarii Primăriei de la Chişinău au promis şi aceste promisiuni au rămas nerealizate până în prezent, păcat!

Da, a activat pentru tineri Cenaclul „Traian Brad", diriguit de bunul prieten, ziarist, omul de omenie Vlad Pohilă. Mi se strânge inima la gândul că nu mai e printre noi, de mai bine de un an. Îi aud mereu cuvintele de laudă pentru Biblioteca noastră dragă, dragă şi lui, „Transilvania". Cu acest calificativ o prezenta oriunde ar fi fost, acest lucru mă încuraja, mă străduiam să depun maximum de efort întru buna funcţionare a „Transilvaniei", ca lumea să se convingă că pe merite suntem apreciaţi şi preţuiţi. La şedinţele Cenaclului veneau istorici, scriitori, oameni de bună credinţă, ca să vorbească despre însemnătatea cunoaşterii limbii române, despre splendorile ei, despre evenimentele istorice importante, care au avut loc pe acest colţ de pământ. O prezenţă activă în cadrul şedinţelor o demonstrau istoricii Anatol Petrencu, Mihai Taşcă, Ion Varta, scriitorii Mihai Cimpoi,

Ion Hadârcă, artistul fotograf Vasile Şoimaru ş.a.

Şedinţele erau interesante, dar mai ales utile pentru tineri şi nu numai. Se făceau şi donaţii de carte pentru bibliotecă de la invitaţi, în special cărţi de autor cu autografe. Simţim mult lipsa lui Vlad Pohilă. Propunerea e foarte bună şi suntem bucuroşi pentru renaşterea Cenaclului, omagiind astfel cele două personalităţi, Traian Brad şi Vlad Pohilă, întru comemorare şi perpetuare a faptelor bune.

R.R.: *Ştiu că de la bun început aţi lansat şi Cartea de Onoare. Să ne amintim de câteva gânduri lăsate de Traian Brad, dar şi de alte câteva din cele mai marcante personalităţi. Regret că nu am avut posibilitatea să merg la Traian Brad acasă, în vizite la Cluj, deşi mi s-a promis, şi nu o singură dată… Poate aş fi reuşit să fac un interviu amplu cu el, nu doar din cele succinte pentru Radio Actualităţi, căci pe-atunci îmi desfăşuram activitatea mai întâi la Radio Moldova, apoi la Agenţia Moldova Press.*

P.O.: Treizeci de ani este o probă de rezistenţă în timp. Biblioteca „Transilvania" s-a consolidat şi nu a cedat poziţia din topul celor mai performante instituţii. Basorelieful din holul Bibliotecii ne aminteşte de Traian Brad, de munca lui depusă pentru noi cei din Moldova. Acest efort face parte din viaţa, munca, efortul, obstacolele pe care le-a suportat fără să spună în public despre greutăţile întâlnite, până şi trecerea la cele veşnice, prea devreme, a fost pe neaşteptate. Basorelieful este rodul muncii sculptorului Valeriu Doicov.

Fiind în vizită la Muzeul de la Ciucea, la locul de veci al lui Octavian Goga, în 1994, am avut ocazia să ţin în mână Cartea de Onoare şi să scriu un mesaj pentru a pune în valoare străduinţa gazdelor şi importanţa instituţiei. Ştiam că *ce scrii cu peniţa nu tai cu bărdiţa*. Astfel că am introdus şi noi Cartea de Onoare, care este o sursă importantă pentru posteritate. La marile sărbători şi activităţi ale Bibliotecii „Transilvania", rugăm oaspeţii de onoare să-şi îveşnicească impresiile. Cu regret trebuie să spun că s-au găsit şi nişte indivizi netrebnici, care au furat prima Carte de Onoare a Bibliotecii, unde erau şi mesajele ctitorului nostru, Traian Brad. Deţinem doar autografele lui de pe cărţile *Panade: 700 de ani* şi *Lectura şi biblioteca publică la Cluj,* el fiind şi autorul lor.

R.R.: *Alături de Traian Brad şi Vlad Pohilă, au plecat în eternitate şi alţi buni prieteni ai bibliotecii, pe care ar trebui să-i cinstim cu un minut de reculegere, de amintire. De exemplu, dr. Tudor Colac care, de asemenea, a condus un cenaclu, intitulat „Rapsozii Ciocanei".*

P.O.: Din păcate, au plecat la cele veşnice mulţi oameni dragi, prieteni ai Bibliotecii „Transilvania", veşnică să le fie pomenirea! Urmele lor sunt peste tot în bibliotecă şi în amintirile noastre. Deseori organizăm activităţi întru comemorarea lor. 30 de ani e o perioadă lungă pentru o viaţă de om, dar şi scurtă… Deci, să-i amintim cu drag pe cei plecaţi, cap de pomelnic Traian Brad, apoi Virgil Bulat, Mircea Zeicu, Teodor Tancu, Alexe Mare, Ioan Pop, Nicolae Josanu, Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, Constantin Tănase, Alexei Rău, Vlad Pohilă, Tudor Colac, Maria Colac, Gheorghe Ghimpu, Alexandru Moşanu, Petru Cărare, Anatol Codru, Andrei Burac, Vasile Vasilache, Aureliu Busuioc, Victor Dumbrăveanu, Argentina Cupcea-Josu, Gleb Ciacovschi-Mereşanu, Efim Tarlapan, Dorina Surugiu-Negrei, Serafim Saka, Victor Teleucă, Pavel Balmuş, Lazăr Ciobanu, Nicolae Esinencu, Tudor Braga, Andrei Vartic, Ion Miloş, Ion Borş, Ion Bejenaru, Ion Proca, Anatolie Sărăcuţa – pretorul nostru; Eleonora Romanescu, Glebus Saiinciuc, Petru Moşnoi, Vasile Cojocaru şi… şi… Toţi cei pomeniţi au fost, cu diferite ocazii, de nenumărate ori la Biblioteca „Transilvania", reprezentând categoria personalităţilor marcante, care nu numai că au participat la manifestările culturale, organizate pe parcursul a trei decenii, dar au promovat prin atitudinea şi luările lor de cuvânt limba şi literatura română, lectura, adevărul istoric, frumosul, arta, valorile inedite etc. etc. Un cuvânt aparte de pomenire îl am pentru doctorul în etnologie, folcloristul Tudor Colac, locuitor al sectorului Ciocana, care a creat Cenaclul „Rapsozii Ciocanei": organizator excelent, Om de omenie, de o rară cumsecădenie, cu invitaţi aleşi pe sprânceană, astfel că la şedinţe totdeauna sala era arhiplină, neîncăpătoare pentru public. Ţinea mult la Biblioteca „Transilvania". Am observat că personalităţile marcante din diferite domenii care locuiesc la Ciocana îşi manifestă dragostea şi generozitatea faţă de instituţia noastră. La începutul anului 2021 a decedat subit, împreună cu soţia sa Maria, răpuşi de Covid 19. Am mare tristeţe pe suflet la amintirea lor, dr. Tudor Colac mai avea multe de spus, de scris şi de realizat. Lumină lină lor şi tuturor celor plecaţi, prieteni buni ai Bibliotecii „Transilvania".

R.R.: *Cred că monografia* Biblioteca Transilvania: trei decenii de contribuţie comunitară, *bate toate recordurile de până acum la acest gen. Felicitări celor implicaţi în această construcţie de carte solidă.*

P.O.: Un compartiment important în activitatea bibliotecii îl constituie cercetarea ştiinţifică. La aniversare a fost prezentată biobibliografia scriitorului Ianoş Turcanu, alcătuită în acest an de bibliotecara noastră Ludmila Capiţa împreună cu specialiştii de la Secţia Studii şi Cercetare, fiind dedicată jubileului scriitorului la 70 de ani de viaţă şi activitate. Este a treia ediţie, primele tot noi le-am realizat. La acest capitol mai avem elaborate biobibliografiile dedicate scriitorilor Leo Butnaru (două ediţii), Ion Bejenaru, Petru Cărare, Renata Verejanu, Constantin Tănase, Ion Proca, Petru Zadnipru, actriţei Ninela Caranfil (două ediţii), dr. în economie Vasile Şoimaru; de asemenea, bibliografiile tematice: *Mircea Eliade – 100 de ani de la naştere; Dimitrie Cantemir; Ştefan cel Mare şi Sfânt; Transilvania – ţară de dor.* Despre activitatea Bibliotecii „Transilvania" mai avem volumele: *Cronica devenirii noastre. Un CV al Bibliotecii „Transilvania" (1991–2010); Filiala „Transilvania": Portret din cuvinte; Biblioteca „Transilvania" – 10 ani de existenţă (1991–2001); Repere Bibliografice; Hronicul Zilelor Bibliotecii „Transilvania" 1991–2001.* Cărţi cu autografe: *Din Colecţia Bibliotecii Publice „Transilvania; Gazeta Bibliotecarului,* 2001, nr. 11, ediţie specială. Am avut o ediţie specială a revistei *BiblioPolis: In memoriam Traian Brad,* intitulată „Un mare absent în lumea bibliotecară", apărută la 31 august 2005.

R.R.: *Multe ar mai fi de spus, de rememorat… Le lăsăm pe altădată. Vă mulţumesc mult pentru interviu. La mulţi ani Bibliotecii „Transilvania".*

P.O.: Şi eu vă mulţumesc pentru că sunteţi mereu alături de noi.

Profesorul şi etnologul Nicolae Constantinescu la 80 de ani

Ioana-Ruxandra FRUNTELATĂ

În toamna anului 2021, profesorul universitar emerit **Nicolae Constantinescu,** personalitate strălucită a etnologiei româneşti contemporane, a împlinit 80 de ani. Schiţăm, în rândurile de mai jos, un profil aniversar.

Născut pe 5 octombrie 1941, în Fierbinţi-Târg, oraş aflat în prezent în judeţul Ialomiţa, viitorul cărturar a crescut într-o familie de învăţători din „pridvorul" Bucureştilor. După absolvirea studiilor medii şi liceale în localitatea natală (în perioada 1948-1959), a susţinut bacalaureatul (examenul de maturitate) la Liceul Teoretic din Urziceni şi a urmat, în continuare, cursurile cu frecvenţă ale Facultăţii de Filologie (Limba şi literatura română) a Universităţii din Bucureşti. În timpul studiilor universitare s-a iniţiat în folcloristică sub îndrumarea profesorului Mihai Pop, care i-a remarcat calităţile intelectuale şi i-a intuit potenţialul în domeniul didactic şi de cercetare, astfel încât, imediat după absolvire, Nicolae Constantinescu a fost încadrat ca preparator (asistent stagiar) la Catedra de teorie literară şi folclor, specialitatea „Folclor literar românesc". A urcat firesc treptele carierei universitare (asistent universitar între anii 1967-1973; lector universitar în perioada 1973-1990, conferenţiar din 1990 până în 1995; din 1995, profesor universitar; din 2009, profesor universitar emerit) la Facultatea de Litere de la Universitatea din Bucureşti.

Experienţa predării limbii şi culturii româneşti peste hotare, ca bursier Fulbright şi lector de limbă română la Universitatea de Stat din Portland – Oregon, S.U.A. (1976-1978) şi la Universitatea din Turku, Finlanda (1978-1979 şi 1992-1995) i-a oferit ocazia de a se integra în mediul academic internaţional, numele lui Nicolae Constantinescu devenind o referinţă şi o garanţie a calităţii profesionale pentru colegii de breaslă din alte ţări. Cursul *Romanian Traditional Culture. An Introduction,* tipărit în 1996 în Finlanda şi în 1999 în România, este doar una dintre contribuţiile sale importante la accesibilizarea noţiunilor fundamentale despre cultura populară tradiţională românească pentru cititorii de limbă engleză.

De asemenea, ca pentru orice etnolog, cercetările pe terenurile rurale româneşti (desfăşurate de la începutul anilor 1970 şi până recent, în anii 2000, în satele Oltina – jud. Constanţa, Sârbi – jud. Maramureş, Şuici – jud. Argeş, Perişani şi Boişoara – jud. Vâlcea, Voineşti – jud. Covasna, Voiniceni – jud. Mureş, Caşvana – jud. Suceava, Suraia – jud. Vrancea ş.a.) au constituit etape esenţiale pentru formarea unei viziuni proprii asupra *ethos*-ului moştenit, în dinamica sa contemporană.

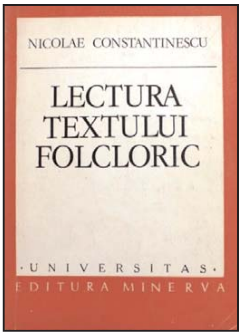
Opera profesorului Nicolae Constantinescu s-a construit pornind de la excepţionalul doctorat în Filologie, obţinut în anul 1971, cu teza *Rima în poezia populară românească,* realizată sub coordonarea ştiinţifică a prof. dr. doc. Mihai Pop. Publicată în acelaşi an în volum, teza a devenit o carte de referinţă pentru stilistica şi poetica folclorică. După cum observa Ovidiu Bârlea în *Istoria folcloristicii româneşti* (Editura enciclopedică română, Bucureşti, 1974, pp. 579-580), în cartea sa, Nicolae Constantinescu „depăşeşte vechile deprinderi scolastice de a alcătui inventare seci de dragul cazuisticii, încercând să coreleze rima populară cu conţinutul pasajelor pe care le delimitează".

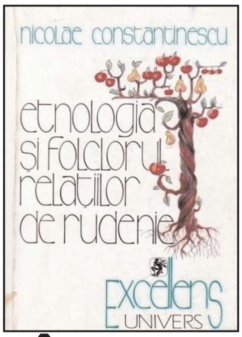
Au urmat două cărţi de sinteză şi de direcţie, *Lectura textului folcloric* (1986) şi *Relaţiile de rudenie în societăţile tradiţionale. Reflexe în folclorul românesc* (1987; republicată în anul 2000, într-o formă revizuită şi completată, sub titlul *Etnologia şi folclorul relaţiilor de rudenie*), pentru cea de-a doua fiindu-i acordat Premiul „Sim. Fl. Marian" al Academiei Române.

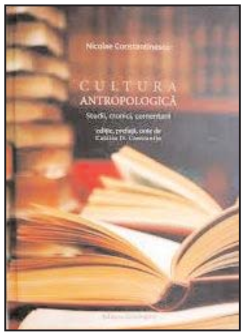
Lectura textului folcloric propune o interpretare etnologică a creaţiei poetice orale, ţinând cont, în primul rând, de faptul că expresiile folclorice au o memorie internă ce se poate deschide înţelegerii specialistului şi-l poate conduce chiar până la descifrarea urmelor unei „probabile mitologii româneşti" din primul strat al „palimpsestului". În acelaşi timp, însă, mesajul textului nu este autonom, ci trebuie corelat întotdeauna cu determinările lui exterioare: lectura potrivită se poate face doar în cadrul culturii care produce textul, nu în virtutea unui comparativism *per se*, fără nicio valoare de cunoaştere. Chiar şi interpreţii talentaţi (creatorii de folclor, cum sunt numiţi uneori) propun propria lor „lectură", actul însuşi al performării (re-performării) în oralitate constituind o „modalitate de «lectură» a lexicului culturii populare pe care îl au la dispoziţie".

Parcurgând *Lectura textului folcloric*, observăm cum definiţia conceptului principal – *textul folcloric* – se întregeşte pe măsură ce autorul explorează specificul creaţiei orale şi ajunge la ideea că, prin *text folcloric,* putem înţelege o variantă a unui tip oral, un grup de variante, toate

variantele cunoscute ale unei teme (motiv), o categorie folclorică în ansamblu sau chiar „întreg folclorul unui popor". În acelaşi timp, Nicolae Constantinescu atrage atenţia că nu putem transfera „forţat o trăsătură proprie textelor de literatură cultă (de autor) altui tip de texte, care aparţin altei clase şi altui tip de cultură". Este foarte interesant modul în care, din interiorul textualismului, autorul ajunge la contextualism, punând problema relaţiei dintre procesele şi produsele performării orale şi, implicit, pe aceea a construirii obiectului/textului folcloric atât de către *insideri*, cât şi de către *outsideri*. Concluzia se impune aproape de la sine: textul folcloric este, de fapt, binomul text-context, pentru că „judecarea izolată a unui text, fără raportarea lui la ansamblul căruia îi aparţine, nu poate duce decât la rezultate parţiale, dacă nu chiar false".

Etnologia şi folclorul relaţiilor de rudenie, ediţia nouă, revăzută de autor, a lucrării *Relaţiile de rudenie în societăţile tradiţionale. Reflexe în folclorul românesc,* oferă cititorilor români posibilitatea reală de a-şi deschide orizontul către problematica etnologică a relaţiilor de rudenie, privite simultan ca produs al mentalităţii tradiţionale şi ca nucleu generator de norme, comportamente şi forme de expresie specifice. Rediscutarea relaţiilor de rudenie în cadrele teoretice fundamentale ale disciplinei, dar şi cu aplicaţie la realităţile culturii populare tradiţionale româneşti, se dovedeşte utilă şi înnoitoare, inclusiv prin racordarea la studiile de specialitate (*kinship*) din tradiţia europeană şi nord-americană.

În termeni antropologici, „privirea îndepărtată" (*le regard eloigné*) a celui străin de comunitate este înlocuită, în perspectiva pe care şi-o asumă autorul *Etnologiei şi folclorului relaţiilor de rudenie,* cu „privirea participativă/apropiată" (*le regard partagé*). Nicolae Constantinescu îşi explorează propria cultură cu avantajele cunoaşterii ei în profunzime şi capacităţii – datorate competenţei academice superioare îndelung exersate – de a se detaşa de subiectivitatea inerentă cercetării unui teren familiar. În permanenţă, aşa cum precizează încă din cuvântul introductiv („Lămuriri la o nouă ediţie"), elementele sistemului înrudirii sunt analizate în raporturile contextuale care le explică şi le menţin, în acord cu viziunea ce conferă o calitate distinctă vocii autorului în etnologia românească actuală.

Nu întâmplător, concluziile cărţii aduc în prim-plan conceptul de „neam" aflat „la convergenţa sistemului relaţiilor de rudenie tradiţionale şi a sistemului obiceiurilor vieţii de familie (...). Constituit în virtutea regulilor de înrudire şi întărit prin acte şi gesturi consacratoare cuprinse în obiceiuri, neamul reprezintă forma cea mai veche şi mai stabilă de organizare a societăţii tradiţionale româneşti."

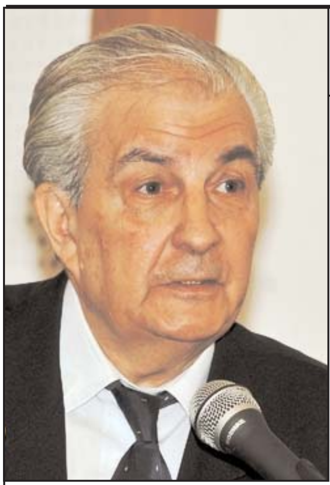
Cele trei planuri abordate în *Etnologia şi folclorul relaţiilor de rudenie* (relaţiile de rudenie, obiceiurile vieţii de familie şi literatura populară) „se luminează unul pe celălalt", răspunzând la problemele grave ale crizei familiei şi alienării individuale din societatea contemporană cu o soluţie antropologică, coerentă în toate resorturile sale profunde, de păstrare a constantelor tradiţionale ale identităţii româneşti.

În continuarea celor trei studii de referinţă care-i exprimă viziunea ştiinţifică, Nicolae Constantinescu a alcătuit colecţii şi antologii (între care, *Basme populare româneşti,* Academia Română, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Colecţia „Opere Fundamentale", Bucureşti, 2008, vol. I – XCII+929 p., vol. II – 904 p., în colaborare cu Iordan Datcu şi A.Gh. Olteanu, lucrare distinsă cu Premiul „Perpessicius" al Muzeului Naţional al Literaturii Române în anul 2010), a realizat manuale universitare şi a scris volume de cronici de carte de specialitate, rezultate dintr-o prezenţă remarcabilă în presa culturală. O parte din studiile sale au fost publicate în volum în anul 2011 (Nicolae Constantinescu, *Folclorul – cum poate fi înţeles, Studii şi articole de etnologie românească – 1968-2008,* Ediţie, Rezumate în limba engleză şi Postfaţă de Ioana-Ruxandra Fruntelată), o altă parte însemnată aşteaptă încă publicarea.

Activitatea didactică a lui Nicolae Constantinescu s-a desfăşurat sub acelaşi semn al excelenţei ce-i circumscrie şi opera. A construit cursuri originale de iniţiere în studiul culturii populare tradiţionale româneşti, în interpretarea folclorului poetic şi în etnologia familiei şi a îndrumat numeroase destine spre împlinirea profesională, coordonând lucrări de licenţă, disertaţii masterale şi teze doctorale cu inteligenţa adevăratului profesor, care acceptă diferenţa de opinie odată ce s-a stabilit o bază teoretică solidă şi s-au lămurit conceptele esenţiale.

→

Seniori ai culturii

Nicolae Şt. Noica

Nicolae Şt. Noica, membru de onoare al Academiei Române, director al Bibliotecii Academiei Române din 2020, s-a născut la 7 iulie 1943 la Roşiorii de Vede, judeţul Teleorman. Este nepot al filosofului Constantin Noica.

Urmează gimnaziul şi liceul în localitatea natală (1949-1960), după care continuă cu Şcoala Tehnică Sanitară (1960-1963), iar din 1964 urmează cursurile Facultăţii de Construcţii Civile, Industriale şi Agricole a Institutului de Construcţii din Bucureşti. După absolvire lucrează ca inginer proiectant la Institutul de Cercetare şi Proiectare Tehnologică pentru Construcţii de Maşini (1969-1978). Ulterior, a fost responsabil cu calitatea la Trustul de Construcţii Montaj şi Reparaţii pentru Industria Chimică (1978-1988), inspector la Institutul Central de Cercetare-Proiectare şi Directivare în Construcţii (1988-1990) şi inspector-şef de stat la Inspectoratul de Stat pentru Calitatea Construcţiilor (1990-1995).

Din anul 1972 a început să desfăşoare activitate didactică la Institutul de Construcţii din Bucureşti, devenind ulterior profesor asociat la Facultatea de Construcţii Civile, Industriale şi Agricole, titular al cursului de *Istoria tehnicii construcţiilor*, la Catedra de mecanică şi statică.

Deputat de Teleorman pe listele PNŢCD (1996-2000), ministru la Ministerul Lucrărilor Publice şi Amenajării Teritoriului (MLPAT) din decembrie 1996 până în decembrie 1999. Este membru în Consiliul Director al Fundaţiei Academia Civică.

Dintre cărţile publicate: *Tradiţii româneşti în construcţiile de lucrări publice*, 1997; *Reforma şi lucrările publice în România ultimilor ani 1997-2000*, 2000; *Între istorie şi actualitate. Politici de locuire în România*, 2003; *Emil Prager – un model*, 2004; *Banca Naţională a României şi personalităţi din istoria construcţiilor*, 2006; *Neamul Noica*, 2009; *Lucrări publice din vremea lui Carol I. Acte de fundare şi medalii comemorative*, 2008; *Palatul Patriarhiei. Personalităţi şi semnificaţii din istoria construcţiilor sale*, 2008; *Palatul Regal. Muzeul Naţional de Artă al României*, 2009; *Şcoala Naţională de Poduri şi Şosele: 125 de ani*, 2010; *Liviu Ciulley: un reper*, 2008; *Catedrala Mântuirii Neamului: istoria unui ideal*, 2011; *Ministerul Lucrărilor Publice: 150 de ani*, 2012; *Palatul Academiei de Înalte Studii Comerciale şi Industriale şi personalităţi din vremea construcţiilor*, 2014; *Domeniul Coroanei, instituţia model a lui Carol I după 30 de ani* (în colab. cu Petrescu Ştefan), 2014; *Lucrări publice în vremea Regelui Ferdinand*, 2015; *Palatul Universităţii din Bucureşti şi personalităţi din lumea constructorilor*, 2015; *Ateneul Român şi constructorii săi*, 2016;

A primit numeroase titluri, medalii şi onoruri, dintre care menţionăm: Ordinul Coroana României în Grad de Ofiţer; Medalia „Regele Mihai I, pentru Loialitate"; Diploma „Meritul Academic", oferită de Academia Română; Medalia Sfântul Constantin şi Elena, oferită de Patriarhia Română; Diploma de Merit, oferită de Academia Civică la împlinirea a 20 de ani de la înfiinţarea Memorialului Sighet; Premiul „Ionel Brătianu", oferit de PNL, 2018.

Cultul lucrului bine făcut

Tudorel URIAN

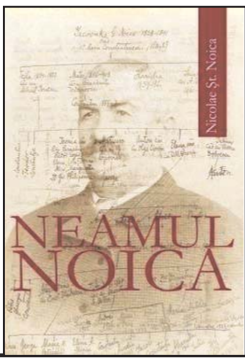
Într-o scrisoare trimisă familiei pe vremea când era student la celebra École Polytechnique din Paris, tânărul Ionel Brătianu relatează cu entuziasm şi uimire despre momentele petrecute în compania lui Anghel Saligny, aflat în trecere prin Paris. Povesteşte aspirantul la inginerie că, în fiecare zi petrecută în capitala Franţei, viitorul constructor al podului de la Cernavodă îl ducea pe malul Senei, unde se îmbarcau pe vestitele *bateaux mouches* şi făceau ture în sus şi în jos cât era ziua de mare. Abia după câteva zile a înţeles tânărul Brătianu că ceea ce se transformase deja într-un soi de ritual cotidian nu era o ciudată obsesie de turist ajuns în capitala Franţei, ci o curiozitate de inginer perfecţionist. Traseul trecea pe sub toate podurile Parisului, iar Anghel Saligny profita din plin pentru a studia de la nivelul apei elementele de construcţie, materialele folosite, structura de rezistenţă, felul în care au fost făcute îmbinările.

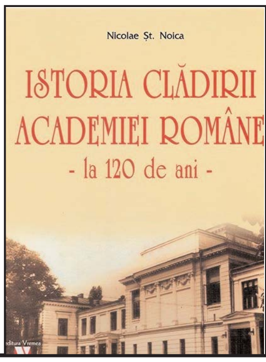
Mica poveste este reprodusă în volumul lui Nicolae Şt. Noica, *Ion I.C. Brătianu, inginer şi om de stat.* Faptul că, din imensa corespondenţă a lui Ionel Brătianu, domnul Noica a reţinut şi subliniat exact acest aspect dovedeşte o indubitabilă afinitate de spirit între domnia sa şi personajele implicate. El însuşi inginer de profesie şi perfecţionist până la cele mai mici detalii, Nicolae Şt. Noica este unul dintre cei mai credibili şi mai onorabili oameni din România de astăzi. Purtător al unui nume blazon al culturii române (este nepotul de văr al filosofului Constantin Noica), a fost membru în cea mai respectată construcţie politică din primii ani de după căderea regimului politic, PNŢCD-ul lui Corneliu Coposu, partidul victimelor terorii comuniste (însuşi unchiul său, marele filosof, a cunoscut absurdul şi violenţa anchetelor Securităţii şi a temniţelor comuniste), a fost primul şi, se pare, din păcate, ultimul ministru cu adevărat profesionist, din perspectiva meseriei sale de inginer şi patriot, al Lucrărilor Publice şi Amenajării Teritoriului (MLPAT), este autorul unor lucrări fundamentale despre monumentele arhitecturale care au schimbat faţa Bucureştilor şi a României în perioada cuprinsă între începutul dinastiei regale şi izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial. De câţiva ani este directorul general al Bibliotecii Academiei Române, instituţie în care credibilitatea sa, reputaţia de gospodar şi om al lucrului bine făcut, spiritul său de organizator şi perfecţionismul care îl caracterizează îşi pun din plin amprenta în atragerea de fonduri şi realizarea de obiective tot mai îndrăzneţe.

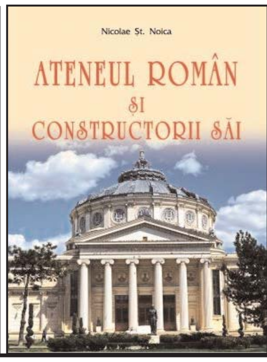
Fiecare album semnat de Nicolae Şt. Noica, despre edificiile înălţate la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX, devenite emblematice pentru identitatea Bucureştilor (aceste construcţii majestuoase sunt cele care i-au adus reputaţia de Micul Paris) şi pentru civilizaţia românească, reprezintă o declaraţie de dragoste pentru oamenii unui timp care au ştiut să construiască temeinic, pentru istorie, cu modestie umană, dar şi cu orgoliul perfecţiunii tehnice şi al găsirii unor soluţii estetice menite să lase cu gura căscată vizitatorii străini sau generaţiile succesive care le descoperă cu uimire pe axa timpului. Nişte ctitorii care sunt şi astăzi, după mai bine de un secol de la înălţarea lor, mândria bucureştenilor. În acelaşi timp, prin albumele sale, profesorul realizează şi un obligatoriu act de dreptate istorică minunaţilor oameni care au făcut posibilă proiectarea şi înălţarea superbelor edificii.

La o simplă plimbare pe Calea Victoriei din Bucureşti, dinspre râul Dâmboviţa spre clădirea Guvernului, este imposibil să nu-ţi atragă atenţia nişte bijuterii arhitectonice, unele dintre ele vădit incompatibile cu stilurile stilizate, uniformizate, utilitariste ale vremurilor actuale: Palatul Poştelor (care adăposteşte astăzi Muzeul Naţional de Istorie al României), Palatul Casei de Depuneri şi Consemnaţiuni (Palatul CEC), Cercul Militar Naţional, Ateneul Român etc. Toate aceste minuni arhitectonice, apărute aproximativ în aceeaşi perioadă au schimbat faţa Bucureştilor, dintr-o localitate cvasi-rurală, în care zgomotele specifice erau lătratul câinilor, cântatul cocoşilor şi vocile ridicate ale oamenilor care comunicau între ei la mare distanţă, uneori din curţi mai mult sau mai puţin învecinate, într-o capitală europeană modernă, cu o dinamică a vieţii de tip occidental, în care palatele se învecinau cu restaurante de lux, iar în cafenele se putea citi toată presa occidentală a zilei.

→

În acelaşi timp, Nicolae Constantinescu a avut o contribuţie hotărâtoare la crearea şi menţinerea programului de studii de licenţă cu specializarea Etnologie şi al celui de studii de masterat cu specializarea Etnologie, Antropologie culturală şi Folclor la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti. Un număr dintre cei mai buni absolvenţi ai celor două programe de studii lucrează, în prezent, în instituţii de profil (muzee, institute de cercetare, centre culturale), mulţi dintre aceştia colaborând activ cu profesorii colectivului de Etnologie de la Facultatea de Litere.

Orice întâlnire cu profesorul Nicolae Constantinescu se transformă într-o sărbătoare a minţii şi a sufletului, pentru că distinsul cărturar a ştiut să-şi cultive calităţile intelectuale şi să le dăruiască celor din jur cele mai bune roade ale activităţii sale. Acum, în anii toamnei, aceste roade sunt mai dulci, primind în ele esenţele înţelepciunii îndelung filtrate prin lumina cuvintelor alese cu grijă. Înconjurat de discipoli, mereu informat cu privire la ideile cele mai noi din domeniu şi atent la „lectura contextuală" a acestora, iradiind tinereţea spirituală ce l-a caracterizat întotdeauna, profesorul îşi continuă cariera exemplară şi opera fundamentală.

Cherchez la femme

Mathilda şi vila ei

Paula ROMANESCU

În Bucureştii de sfârşit de secol nouăsprezece şi început de secol douăzeci, când omenirea încă nu ştia că avea să vină Primul Război Mondial, iar pe Al Doilea raţiunea omenească nu avea destulă iraţiune să şi-l imagineze cu multitudinea de orori şi calamităţi de după, tot mondiale şi ele, dar, cu precădere, picate ca un blestem peste neamul românesc, între care, cea mai cumplită, teroarea comunismului sângeriu, se trăia paşnic întru respectarea legilor omeneşti de bună convieţuire, deşi, de Paradis nu putea fi vorba nici în vremea aceea cu societatea stratificată de veacuri, temeinic, între *mizeri şi bogaţi*. Între aceştia din urmă se aflau şi posesorii de velocipede, care erau consideraţi de mergătorii *per pedes* privilegiaţi ai sorţii. *Proportion gardée,* cam cum ar fi văzute de asistaţii social din vremea originalei noastre democraţii, beizadelele semi-analfabete cu titlu de doctori în te miri ce, sau loazele de bani-gata, care-şi plimbă printre muritorii de rând splendida lor inutilitate în iureşul bezmetic al hergheliei cailor-putere şi-n avan tânguit de manele.

Printre cei dintâi însă, adică posesorii de velocipede de alaltăieri – un Macedonski, un Delavrancea, un Odobescu, un Luchian, başca mult cocheta demi-mondenă Miţa Biciclista care locuia într-o splendidă vilişoară colţ cu Ambasada Franţei, vizavi de Biserica Amzei, unde poposea adesea (şi) regele Ferdinand să dea câte o liturghie, înainte de a se abate cu trăsura de la Curte pe sub porticul vilei mult primitoarei cuconiţe.

Dar să-l lăsăm în pace pe Măria Sa cel Loial să-şi bea în tihnă ceaiul cu aromă de istorie de floare de alean, servit de mâna fină a amfitrioanei cea călăreaţă de şa triunghiulară de bidiviu cu două roţi, şi să citim înainte fără a râde (de ce-am face-o!) cum… cântă liliacul şi înfloreşte privighetoarea într-o *noapte de mai* macedonskiană, sau când ninge iar şi iar bacovian *decembre* în gândul nostru tot mai străin de poezie. Să visăm la vremi de glorii aprinse într-un de neuitat *apus de soare* şi, mai cu seamă, să trecem cu sufletu-n palmă

printre *anemone* şi *garoafe* care mai ştiu de-o *Safta florăreasa*, de un *cobzar* bătrân pre numele său *Nicolae*, de-o *casă de la Brebu* şi, să-l însoţim cu gândul pe Luchian pictorul când trece el voios prin urbe dinspre Şoseaua Kiseleff, unde-şi avea casa, spre vila mult dragei sale verişoare Mathilda Luchian-Rădoiu, din strada Oţetari, în apropiere de Biserica Oţetari cea pictată de Gheorghe Tattarescu, vilă bijuterie arhitectonică anume construită pentru ea în anul 1897 după planurile arhitectului Nicolae Mihăescu – proiectant, între altele, al Bisericii Boteanu, al vilei sus-amintitei Miţa, al Casei Şcoalelor din strada G-ral Berthelot, sediul Ministerului Educaţiei din zilele mult proiectatei şi nerealizatei „Românii educate" de care ne povesteşte, cu vorbe sărace dar puţine şi tărăgănate, un personaj cu multe case şi un guvern numai al lui, care-şi zice Preşedinte al României – mare biciclist şi el, trecător (vai, cât de trecător!) pe marcate piste care nu duc nicăieri.

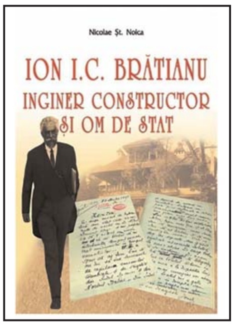
Dacă *pictorul florilor* se ducea zi de zi pe la frumoasa lui verişoară, este (şi) pentru că ar fi vrut s-o ştie pe acea solară făptură lângă care se simţea şi el însorit de o ambiguă stare sufletească greu de definit, mereu înconjurată de flori. Şi, pentru ca trecerea anotimpurilor să nu-i devasteze raiul imaginat de el, a prins să-i împodobească plafoanele şi panourile vilei cu fresce. Sunt de fapt singurele fresce rămase de la el, singurele de care se ştie, singurele care-i poartă semnătura, fericită excepţie în întreaga sa creaţie (pictură de şevalet), ca o limpede oglindă de ape din care bea curcubeul lumină, spre a spune pământului cum trebuie să-nfloare cu fiecare nouă primăvară şi frunzişului cum trebuie să cadă la vremea desfrunzirilor.

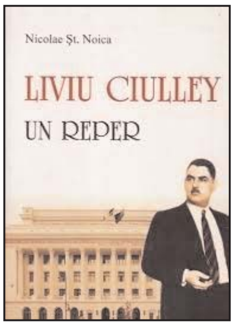
Mathilda Rădoiu era fiica Alessandrei (o rămurea din arborele stufos al Mavrocordaţilor veniţi/aduşi/trimişi de Înalta Poartă de prin Fanar să se chivernisească şi ei prin Ţările Române) şi a lui Gheorghe Luchian, frate cu Dumitru – tatăl pictorului, boier mare şi puţin diplomat din protipendada Micului Paris. Îi era aşadar verişoară primară pictorului, suflet pereche fără de pereche, confidentă şi răsfrângere a dorului de frumos (în artă!), legaţi din primăvara vieţii lor printr-o statornică şi tandră prietenie.

→

Cotrobăind prin arhive, corespondenţe şi acte administrative, Nicolae Şt. Noica demonstrează cum a fost posibil acest miracol. Şi nu o face fantezist, prezentându-l ca pe o inspiraţie divină venită peste noapte, ci cât se poate de concret, de la concursurile pentru câştigarea proiectelor (din cine era alcătuit juriul, cine au fost participanţii care au prezentat proiecte, ce punctaje a obţinut fiecare dintre ei) până la înălţarea concretă a edificiului respectiv, cu justificarea fiecărui leu cheltuit.

Pentru a fi înlăturată ispita aranjamentelor, atât de dragi în această parte de lume, juriile la obiectivele publice importante (şi, fireşte, costisitoare) erau alcătuite, în multe dintre situaţii, din personalităţi internaţionale, cu mare reputaţie europeană, presupuse a oferi garanţia maximei obiectivităţi. Astfel, de pildă, în lucrarea *Palatul Patriarhiei. Personalităţi şi semnificaţii din istoria construcţiei sale,* Nicolae Şt. Noica precizează că din juriul care a selecţionat proiectul de înălţare a Palatului Camerei Deputaţilor pe dealul Mitropoliei au făcut parte Edmond de Joly, arhitectul Camerei Deputaţilor a Republicii Franceze, şi consilierul imperial Paul Wallot, autorul sediului pentru Reichstag din Berlin. Nici măcar componenţa atât de prestigioasă a juriului nu era însă în măsură să înlăture cu totul susceptibilităţile şi temerile potenţialilor participanţi la concurs şi Nicolae Noica citează un Memoriu al comisiei parlamentare în care se vorbeşte deschis despre reticenţele existente. Unele dintre ele vizează nişte considerente psihologice de bun-simţ care, în ziua de azi, nu ar mai împiedica pe nimeni, dar care în acele vremuri în care singurul scop era promovarea celui mai bun proiect posibil erau demne de a fi menţionate într-un Memoriu parlamentar: „După toate ştiinţele ce avem, concursurile nu au dat rezultate bune mai în nicio ţară, şi mai puţin la noi din mai multe cauze: Mai întâi, oricare ar fi fost avantajele care s-ar propune, cam cu greu arhitecţii mari se vor decide să se prezinte la concurs şi să rişte o înfrângere (sic!) faţă de concurenţi de toată mâna, reputaţia şi poziţia lor nepermiţându-le a o face. Afară de aceasta, proiectele ce se obţin prin concurs, nefiind definitive, şi guvernul rezervându-şi dreptul de a executa lucrările prin oamenii săi, proiectul cel mai bun va trebui completat şi transformat. Dar chiar dacă am fi dispuşi să dăm diriguirea lucrărilor celui ce va avea cel mai bun proiect – fie chiar străin – care om, arhitect mare, îşi va părăsi ţara şi lucrările să vină la noi pentru o plată destul de modestă?"

Practicile corecte şi echitabile îl preocupă în cel mai înalt grad pe Nicolae Şt. Noica. Şi unde trebuie ele căutate dacă nu în cea mai rapidă şi spectaculoasă prin rezultate perioadă din istoria României. Precum un jucător de şah, el urmăreşte marile partide ale maeştrilor, încearcă să reconstituie firul de gândire al acestora, să înţeleagă de ce într-un anumit context ei au ales o mutare şi nu alta. În felul acesta îşi cristalizează propriul său sistem de bune practici şi încearcă, la rândul său, să îi educe şi pe alţii, dacă au ochi de văzut şi urechi de auzit.

Şcoala românească tradiţională a făcut ca atunci când se vorbeşte despre intrarea României în modernitate, oamenii să-i aibă în vedere, în primul rând, pe marii noştri scriitori (marii clasici ai literaturii: Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici etc.) şi pe marii oameni politici ai timpului (Al.I. Cuza, Kogălniceanu, C.A. Rosetti, Ion C. Brătianu). Ceilalţi, deloc puţini, sunt veneraţi la nivelul breslei din care fac parte, nefiind foarte cunoscuţi la nivelul marelui public. Desigur, există şi excepţii, precum Anghel Saligny, dar ele sunt rare şi, fireşte, nu ele sunt cele care reprezintă regula. Or, marile edificii arhitectonice de pe Calea Victoriei pe care le-am pomenit mai sus sunt perfect contemporane cu marii noştri scriitori clasici. Ateneul Român a fost inaugurat în anul 1888, pe când Eminescu era încă în viaţă şi indiferent de starea lui de sănătate, cel puţin teoretic, ar fi avut posibilitatea să îl admire. La fel, construirea celorlalte bijuterii arhitectonice, unele dintre ele date în folosinţă după anul 1900. Construcţia lor a coincis cu porţiuni din viaţa altor mari clasici ai literaturii, care au avut şansa unei existenţe terestre mai lungi decât cea a lui Eminescu. Fără a diminua cu ceva valoarea *Luceafărului,* a pieselor lui Caragiale sau a *Amintirilor* lui Creangă nu ar merita şi cei care au proiectat Ateneul, Palatul CEC sau Cercul Militar o recunoaştere la fel de mare?

Este o întrebare deplin legitimă care nu putea să-i scape unui spirit etic precum cel al lui Nicolae Şt. Noica. Şi aproape toate albumele sale superbe despre construcţiile de referinţă din România lui Carol I au câte o secţiune de medalioane de prezentare a unor arhitecţi de legendă ai timpului, legaţi într-un fel sau altul de edificiile respective, mulţi dintre ei necunoscuţi publicului larg. Fără precizările utile şi necesare ale profesorului Noica, probabil că mulţi dintre noi, chiar oameni cultivaţi, nu am fi ştiut niciodată că obiective arhitecturale care fac mândria Bucureştilor, precum Palatul Patriarhiei, Cercul Militar, Biserica Armenească sau Biserica Silvestru, au fost înălţate după planurile arhitectului Dimitrie Maimarolu. Sau că fotografia inginerului George Constantinescu, promotor al utilizării betonului armat în construcţii, a apărut în revista *The Grafic,* într-un articol care celebra liderii progresului ştiinţific mondial în perioada 1900-1925. Pe lângă inginerul român, articolul era ilustrat cu imaginile lui Einstein, Graham Bell, Edison, Marconi şi Marie Curie.

Dincolo de curiozitatea de a scotoci arhivele în căutarea informaţiei elocvente şi bucuria de a o împărtăşi publicului, scrisul lui Nicolae Şt. Noica mai are o calitate: aceea de a da de gândit. Aproape fiecare rând al său te pune pe gânduri, te obligă să compari bunele practici utilizate de predecesorii de la începutul secolului XX, grija lor pentru cheltuirea banului public, buna rânduială în care îşi ţineau documentele, modul în care se asigurau că aleg, în final, soluţia cea mai bună, respectul pentru munca celorlalţi, cu debandada contemporană, în care clientelismul, aranjamentul, încropeala, interesele de grup, prostul gust, goana după înavuţire personală rapidă, cu orice mijloace, ţin loc de competenţă şi de etică profesională. De la unchiul său, Constantin Noica, pare să fi moştenit Nicolae Şt. Noica acest spirit înalt pedagogic menit să readucă respectul şi admiraţia pentru reuşitele înaintaşilor printre valorile fundamentale ale României de azi.

Prin tot ceea ce face şi prin ţinuta sa aristocratică, Nicolae Şt. Noica este un senior al culturii şi un promotor neobosit al patriotismului real în lumea românească de azi.

Cherchez la femme

Cum nu ştiuse niciodată ce înseamnă greul vieţii (şi nici nu avea de gând s-o afle), după o copilărie şi o tinereţe de răsfăţ, cu bone, jocuri în natura generoasă în frumuseţi, profesori particulari (de unde i s-a tras şi dragostea de cărţi… de joc!), cu baluri şi voiaje prin Viena, Paris, Nisa şi… Filipeştii de Pădure unde-şi avea familia ei moşie, Mathilda s-a căsătorit (a fost măritată de ai săi genitori din raţiuni de *bien-être*) cu magistratul Ion Rădoiu. Pe vremea aceea, din magistratură se câştiga binişor. Nu chiar ca astăzi. Numai că mariajul nu i-a priit deloc frumoasei Mathilda, ba chiar o încurca de-a binelea când trebuia să-şi întrerupă ea o partidă de poker tocmai când era în mână bună sau, dimpotrivă, când era pe punctul de a-şi recupera pierderea câte unei fâşii de pădure sau a unui lot de moşioară la masa verde a (ne)norocului. Când norocul îi surâdea însă, era toată numai bucurie şi risipire şi nu se sinchisea de nimeni şi de nimic în a-şi satisface mofturile. Dar atunci când nenorocul îşi întindea vălul de zgură peste inima ei zburdalnică, din ochii ei ce nu ştiau să plângă prindea să cadă un bob de lacrimă pe care, mereu atent şi plin de duioşie, dragul ei văr Ştefan i-l culegea sfielnic, dar eficient, înseninând-o cu un surâs. Şi astfel treceau zile, şi anotimpuri, şi ani… Prietenia lor era mereu în floare. Niciodată în fruct. Niciodată în iarnă. Moşia Luchienilor era mare, potul la masa de joc – mereu asigurat.

Aşa stând lucrurile, Mathilda a găsit cu cale repejor că soţul său, magistratul, era cam de prisos în viaţa ei, în lumea ei. Şi l-a dezlegat generoasă de la carul matrimonial. Vărul Ştefan însă i-a rămas mereu pe-aproape.

În vila ce-i fusese dată ca zestre, ea a rămas şi liberă, şi stăpână absolută pe propria-i libertate de a trăi cum îi era voia şi, la capitolul acesta s-a dovedit a fi foarte inventivă, cum tot nu avea nimic altceva de făcut. N-am mai fi ştiut astăzi că a existat şi ea sub soare de n-ar fi rămas înscris în mozaic, în planşeul sufrageriei, precum numele bogaţilor Romei de altădată în fastuoasele temple din Pompeiul cel acoperit de lava Vezuviului în anul 79, cataclism care, cu puterea sa de peste 100 000, ar duce în derizoriu efectul bombelor atomice lansate de om la Hiroşima şi Nagasaki în august 1945 – numele ei şi anul cel cu nunta, *1897 Mathilde* – şi, de jur-împrejur, în înalt, frescele cu care Ştefan Luchian i-a înnobilat pereţii încăperilor.

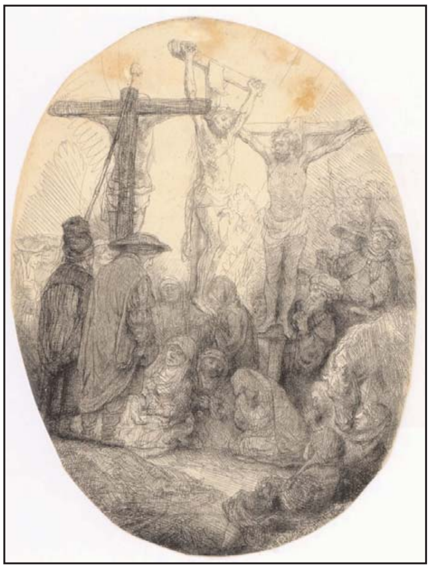

Desigur, au mai lucrat şi alţi „zugravi" la decorarea interioarelor, dar ceea ce dă până astăzi şi încă adevărata valoare întregului, sunt „poveştile" de linii şi culoare, scenele câmpeneşti menite să aducă în acel spaţiu citadin închis mireasma pajiştilor, freamătul frunzişului, căldura unui chip drag. Coloritul e blând – un fel de tânguire de umbre ce-şi caută alcătuire de trup vegetal pe un sunet de nai. Pe drumuri străjuite de fantomatice siluete de arbori, trec (de unde? încotro? de ce?) ciobani şi ciobăniţe cu umbre lungi (unde-s mioarele?) aşternute prin iarba stăpână peste pământ. Undeva, un pârâiaş – eternă trecere, nişte copii – eternă inocenţă, în plan îndepărtat – silueta unei case, promisiune de adăpost, o colină – *greu e totul, drumul, pasul,/ grea-i purcederea, popasul… greu şi văzduhul* (n-am spus-o eu, dar voi, desigur, ştiţi cine!), apoi iar şi iar copaci – trepte de verticale seve pentru dorul pământului de-a fi mai lângă cer… Luchian a pictat cu sufletul acest loc în care se va fi simţit probabil cel mai acasă între toate locurile prin care va fi trecut în scurta lui viaţă pe pământul oamenilor. De-ar putea vorbi, decoraţiile de aici ar spune multe despre societatea culturală şi boemă bucureşteană care frecventa salonul Mathildei, unde curgeau şampania şi vinul bun cu care erau arozate gurile însetate de… noutăţi mondene (*Taci tu, lasă-mă să întreb eu!*), despre viori şi clavire, despre baluri şi cântări cât *să-ţi mai aduci aminte, doamnă, că fugit et fugit irreparabile tempus şi că vita nostra brevis est/ brevi finietur…*

Altfel de ce ar fi „infrescat" pictorul şi viori, şi cupe de vin, şi cărţi de joc, prin/printre acele panouri cu arbori ca nişte diafane umbre cu lumină împrejur!...

Tot din această perioadă datează şi patru portrete pe care i le-a făcut el Mathildei [două dintre ele sunt parţial reproduse la pagina din stânga a revistei – n. red.], unul aflându-se astăzi la Muzeul Naţional de Artă al României. Celelalte, prin cine mai ştie care colecţii particulare.

Ştefan Luchian făcea şi el parte în tinereţe din lumea mondenă a Bucureştilor, era un client nelipsit al cafenelelor, participa la viaţa artistică, expunea la Saloanele „Tinerimii Române" (Regina Maria nu era deloc indiferentă la artă şi, mai cu seamă, la promovarea artiştilor care aveau ceva de spus; ministrul de binecuvântată aducere aminte, Spiru Haret, a ştiut să îmbogăţească zestrea de comori a Muzeului Naţional de Artă prin achiziţionarea de lucrări ale pictorilor şi sculptorilor români

din vremea sa – Nicolae Grigorescu, Tonitza, Iser, Oskar Han, spre a nu-i aminti decât pe aceştia), dar expunea şi la „Independenţi", împreună cu Andreescu, Tonitza, Petraşcu (nu degeaba trecuse el prin Parisul cel de toate independenţele creatorilor de artă!).

Nu-i era deloc indiferentă tânărului pictor Luchian – ba chiar dimpotrivă! mişcarea sportivă menită să dezmorţească încheieturile stătute de prea mult stat ale tinerimii bucureştene instruite şi înstărite care învăţase pe la Paris nu doar *la gât cravatei cum se leagă nodul...*

Odată, pe când era voios şi teafăr, sportivul pictor Luchian câştigase locul întâi la concursul de velocipede desfăşurat pe ruta Giurgiu-Bucureşti.

Moştenise de tânăr Luchian o avere deloc de neglijat, care însă avea să se dovedească repejor epuizabilă sub degetele sale larg risipitoare. Noroc că ştia să cânte la flaut şi, spre a-şi câştiga şi florile de la Safta, şi culorile, şi pânzele, şi ramele, şi şampania, şi pâinea cea de toate zilele, şi cafeaua cea de toate nopţile, s-a angajat instrumentist în orchestra filarmonicii bucureştene. Nu pentru multă vreme. Avea imperioasă nevoie de timp pentru pasiunea lui cea mare – pictura. Muzica pretindea să i te dedici pe de-a-ntregul. Aşa sunt artele, marile minuni în care vrei să te amesteci: nu se mulţumesc cu jumătăţi de măsură. Deşi dumnezeiască, muzica nu i s-a mai părut de data aceea la fel de întregitoare de suflet cum îi era robia la lumina din aura diafană a unei anemone,

Era, în primul rând şi pe de-a-ntregul, un pictor adevărat, mult apreciat nu doar de Nicolae Grigorescu – profesorul său la Academia de Arte din Bucureşti, care-l considera adevăratul continuator al artei sale, ci şi de confraţi, de colecţionarii de artă, de public. Se voia (şi era!) un novator în artă, el, „cel mai român dintre pictorii români", cum l-a numit Iosif Iser.

Trecerea sa prin şcolile de artă de la München şi Paris i-a deschis orizontul spre *art-nouveau,* îmbogăţindu-i totodată stilul inconfundabil, naţional, printr-un „limbaj plastic" de universalitate.

Şi a venit boala aceea perfidă – scleroza multiplă. Avea 32 de ani când semnele paraliziei deveneau din ce în ce mai agresive. Le-a ignorat la început, continuând să picteze cu frenezie. Adio însă, viaţă mondenă! Din ce în ce mai absent din lumea amatoare de distracţii care-şi vântura nula prin saloane şi cafenele, retras între patru pereţi, cu pensulele şi culorile sale dragi, picta flori… Ele, florile, i-au rămas iubirile fidele.

Mathilda nu avea vreme de pierdut cu bietul bolnav. Nu suporta să vadă suferinţă… Oare nu tot astfel „prinţesa iubită", acea mult simandicoasă Maruca K. (cacofonie de neevitat!), nesuportând să vadă un suferind în juru-i (!), s-a descotorosit de cel care i-a dat numele său înalt înnobilant, marele muzician, autor al inegalabilelor *Rapsodii Române,* lăsându-l să-şi sfârşească zilele în singurătate în hotelul parizian Athala, rue de Chateaubriand, unde fusese primit din generozitatea (mila!) patronului stabilimentului?

Ah, voi, femei care nu aţi ştiut nicicând ce-i suferinţa cu mierea ei dureros de dulce!

Viaţa trebuia trăită din plin, nu la cote infime, credea mondena Mathilda şi, ea chiar asta făcea. Dar Mathilda, „verişoara iubită", avea totuşi grijă să-i trimită bolnavului ei văr, exilat în imobilitate, flori – efemere zeităţi cărora el le dădea semn de înveşnicire aşternându-le pe pânză, iar de atunci aceste perisabile corole de puritate n-au mai ştiut cum să moară.

Se spune (o, ce frumoasă poveste!) că într-o seară târzie de iarnă, prin anul 1916, pe când România nu intrase încă în Război, iar Curtea Regală şi politicienii (toţi ai noştri!) îşi dăduseră mână cu mână şi se puseseră la adăpost, la Iaşi, în Palatul Domnului Unirii, în camera pictorului ţintuit la pat a intrat Iisus cu vioara. De ce ne-am mira? Nu avea să intre El, după Al Doilea Dezmăţ Mondial soldat cu milioane de morţi, şi în celula de închisoare a lui Radu Gyr, acolo în temniţa cruntă de la Aiud? Dar în seara aceea de iarnă bucureşteană, cu multe necazuri şi bucurii firave, Iisus luase chipul lui George Enescu, intrase în camera bolnavului pictor Luchian, care aţipise în faţa şevaletului cu pensula legată de mâna dreaptă, şi, deschizând „sicriaşul" în care-şi ţinea vioara, a prins apoi să cânte. Atât. Ar mai fi fost nevoie de cuvinte? Două universuri omeneşti se contopeau întregindu-se: Muzica şi Pictura.

Artistul pictor s-a mutat sub iarbă în anul 1916, în plină vară, într-un sfârşit de iunie, când teiul îşi scutură floarea. Avea 48 de ani. Odihneşte în cetatea umbrelor, la Bellu.

Vila Mathilda a urmat un destin (are suflet: duhul pictorului sălăşluieşte încă între zidurile ei) plin de meandre. După ce împătimita de jocuri de noroc Mathilda Luchian a pierdut-o la cărţi, clădirea a trecut prin mai multe mâini. A fost râvnită şi de comisarii trimişi de la Moscova să ne facă să vedem numai roşu înaintea noastră, acei comunişti internaţionalişti care nu-şi făcuseră niciodată o casă a lor… Prin anii '90 ai mileniului al II-lea pe sfârşite, vila găzduia Comitetul Olimpic Român. Acum, potrivit legii cu retrocedările, s-au găsit nişte moştenitori care să şi-o revendice de drept.

Se spune că prin anul 2021 ar fi fost pusă în vânzare. Preţul? Nu se ştie câte milioane de euro. Cum eu nu-i am, slabă nădejde să mai pot vedea vreodată frescele unicat semnate de pictorul florilor. Le-am văzut în anul 1996. Da, există!

Dar, Doamne, cum se va numi de-acum Vila Mathilda, meştere Luchian?

Urmuziana

Răscrucea de la Bârlad

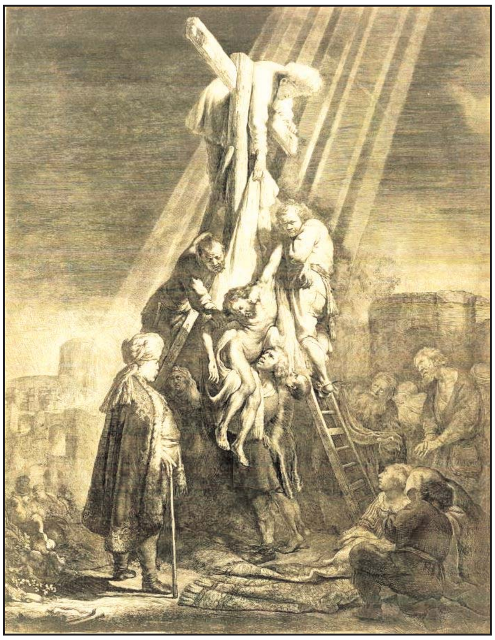
Ana OLOS

Pe lângă conferinţa lui Vasile Voiculescu de la radio dedicată în întregime lui Urmuz sau referirile la anii de liceu din interviul cu Crevedia despre „o clică de băieţi" care citeau foarte mult, *Confesiunea unui scriitor şi medic* vine cu informaţii în plus despre autorii şi cărţile contribuind la formaţia sa. Şi nu numai a sa, ci a celor din generaţia sa, prin urmare şi a lui Demetru. Primul contact al lui Vasile cu literatura a fost cu cea religioasă, „mai ales vieţile sfinţilor, pe care ni le citea mama. (...) Apoi, dădacele noastre din curte ne povesteau basme." Tot astfel se petrecuse probabil şi cu Mitică, având un bunic preot şi o mamă pioasă. La liceu, „Voichiţă" începuse să citească lucrări de psihologie şi morală, iar „instinctul" l-a dus spre filosofie şi metafizică, ajungând la Schopenhauer, *Upanişade* şi Buda. Presupunem că şi lecturile lui Demetru fuseseră similare. În timpul şi după studenţie, cu o minte „înţărcată de credinţă şi hrănită ştiinţificeşte", Voiculescu trece la „materialism, pozitivism, evoluţionism, Littré, Claude Bernard, Auguste Comte, Darwin, Spencer". Dezertând de la cosmologiile divine, „a trecut la vrăjmaş". A cunoscut *Kabala* din studii, a citit *Seferul,* cu comentariile, i-a frecventat pe rozicrucienii lui Fabre d'Olivet, Saint Yves d'Alveidre, Éliphas Lévy şi Papus, până la modernii Schuré, Rudolph Steiner, Madamme Blawatzky, Anni Besant şi mulţi alţii. Au urmat Carlyle, Emerson, Novalis, Maeterlinck, întorcându-se apoi la Platon şi neoplatonicieni. (V. *Gînduri albe*, Cartea Românească, 1986, pp. 456-457.) De nu aceleaşi, lecturile lui Mitică/Demetru trebuie să fi fost similare, de nu mai diverse, cu o întoarcere la filosofii germani, Schopenhauer, Kant şi Nietzsche fiind cei menţionaţi de sora sa. Dat fiind interesul său pentru muzică, e imposibil să nu fi citit şi el explicarea muzicii ca ştiinţă şi artă în analogie cu misterele religioase, mitologia antică şi istoria pământului a lui Fabre d'Olivet, tipărită la Paris în 1896.

În aceleaşi *Confesiuni*... de la începutul anilor '30, Voiculescu afirma cu tărie că, de teamă să nu-şi îngrădească libertatea, nu s-a afiliat la nicio societate secretă, n-a aderat la nicio sectă şi că nu este un iniţiat. În comparaţie cu cine? O aluzie la fostul său coleg de liceu, Mitică? Poeziile cu tentă religioasă din volumul de debut (1916) îl arată întors din nou la credinţa din copilărie. Ori Demetru, iniţiat prea devreme (de e să-i dăm crezare lui Radu Cernătescu), va cugeta despre suferinţă în cazurile „când Dumnezeu nu te poate ajuta" şi se pregătea să scrie despre „principiul unui D-zeu al binelui şi unul al răului". (Vezi nota pe verso-ul ciornei unei sentinţe judecătoreşti în „Însemnări – ciorne răzleţe", Urmuz. *Schiţe şi nuvele aproape... futuriste*, 2017, p. 136.)

Taciturn la Capşa, Demetru pare să fi fost la fel de tăcut la Bârlad. Doar din timiditate? Sau să fi avut anumite motive care îl ţineau la distanţă atât de cei de la Academia Bârlădeană, cât şi de refugiaţii susţinători ai Antantei? Faptul că „naşul" literar al timidului Demetru va fi Tudor Arghezi ne face să bănuim că prietenia lor începuse înainte de publicarea primelor dintre „paginile bizare", în 1922. Unde să se fi întâlnit cei doi? La Capşa? Sau mai degrabă în casa atât de primitorului mecena al artelor Alexandru Bogdan-Piteşti, scriitor şi jurnalist, fondatorul „Societăţii Ileana", susţinător al artei de avangardă, de numele său legându-se şi Societatea Tinerimea Artistică? Cel care îl dusese pe grefier să vadă extraordinara colecţie de tablouri a lui Bogdan-Piteşti s-ar putea să fi fost acel consilier de la Curtea de Casaţie care frecventa casa acestui Don Juan unde era suficient să fii „un ciudat" ca să fii bine primit. (Personaj real/imaginar (?) din romanul lui Ion Călugăru, *Don Juanul Cocoşat* (1934).) În lumea asta eterogenă, timidul grefier îşi va fi învins sfiala, fermecat de prezenţa unor scriitori şi artişti renumiţi şi de atmosfera dezinhibată, lipsită de convenienţe – cu totul alta decât cea de la cafenea –, unde până şi Macedonski accepta un rol mai modest. Demetru bănuia că inspiratorul ambelor versiuni ale „marii epopei" trebuie să fi fost prefaţatorul volumului de poeme *Bronzes*, apărut în 1897, cine altul decât Alexandru Bogdan-Piteşti? Şi în minte îi încolţi ideea că o versiune parodică a *Thalassei* ar putea fi pe placul acestei societăţi rafinate şi amorale, dar în măsură să descopere şi să guste variatele aluzii pe care le va ascunde în mica lui epopee.

Numai că, acum, cărţile aduse de acasă nu se potriveau deloc cu veştile îngrijorătoare de pe front. Mai cu seamă *Thalassa* lui Macedonski. Deşi, la drept vorbind, simbolurile falice şi zeităţile ce dominau unele capitole ale epopeii, intensitatea devastatoare a sentimentelor, culminând cu uciderea celuilalt, fuseseră ca o prevestire. Alături de Thanatos, mai cu seamă Priap, Eros jucând un rol secundar. Căci până şi pudicul Vlahuţă le relata cu indignare despre desfrâul femeilor din Bucureşti şi destrăbălarea celor din provincie. Comportamentul nedemn al ofiţerilor. Un căpitan, de pildă, scosese cărţile legate din biblioteca unei şcoli, aşternându-le

galant peste noroiul din curte, pentru ca „doamna" să nu-şi murdărească botinele. Din judeţele Tutova şi Vaslui veneau plângeri despre jandarmii rurali care necinsteau nevestele şi fetele celor plecaţi pe front. Sate pustiite, gospodării prădate, copii rămaşi pe drumuri, vite furate. În plus, bolile contagioase şi viciile ucigătoare. Scriitorul considera că decadenţa morală era suprema nenorocire, faţă de care singura reacţie posibilă era să plece pe front. Ceea ce va şi face, scriind apoi despre umilinţele îndurate de ostaşi. (Cf. Valeriu Râpeanu, *Alexandru Vlahuţă şi epoca sa,* Editura Tineretului, 1965, pp. 307-310.)

Cu toate acestea, Demetru, ţintuit locului de ordinele superiorilor săi, nu se putea alătura entuziaştilor susţinători ai Antantei, de vreme ce prietenii săi rămaşi la Bucureşti erau consideraţi trădători. Chiar şi filosoful Rădulescu-Motru, care în timpul neutralităţii susţinuse alianţa cu Franţa, republicându-şi cartea despre Nietzsche părea să fi trecut de partea Germaniei. Deşi nu din lipsă de patriotism, cum argumenta un istoric şi despre cei indecişi (de ex., Lucian Boia în *„Germanofilii". Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial,* Humanitas, 2009, 2010, 2014), ci pentru că se temeau mai mult de Rusia decât de Germania. De era după el, Demetru, căruia îi convenise neutralitatea, ar fi preferat probabil să rămână şi el în Bucureşti, alături de mama sa. Numai că, din nou, alţii au decis soarta lui. Slujbaş la stat, în uniformă militară, trebuia să se supună ordinelor. Deşi îi evitase pe cei adunaţi în jurul lui Alexandru Vlahuţă, fusese cucerit şi el de personalitatea deschisă şi caldă a scriitorului îmbătrânit, dar neobosit în a-i încuraja pe tinerii condeieri veniţi să-i ceară părerea. Numai că el, cu povestioarele lui absurde, nu avea ce să-i arate. Nu în împrejurările date. Ar fi scris oare altfel de era trimis din nou pe front? N-o făcuse nici după războiul din Bulgaria! Spre deosebire de alţii, printre care, de pildă, Camil Petrescu, ale cărui experienţe din linia întâi notate în jurnalul său, din păcate dispărut, se vor regăsi în romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război.*

S-ar putea ca şi Demetru să fi ţinut un jurnal dispărut după moartea sa? Jurnal în care să-şi fi notat şi din evenimentele petrecute la Bârlad? Mai cu seamă despre venirea lui George Enescu, în turneu prin Moldova, cu o trupă de actori, neînsoţit de acompaniatorul său Theodor Fuchs. De vreme ce nu era vorba de un concert obişnuit, compozitorul adusese cu sine doar vioara sa fermecată, încredinţat de forţa tămăduitoare a reverberaţiilor muzicii. Maestrul era grăbit să ajungă la Dorohoi, unde îl aştepta tatăl său, şi să lucreze la *Simfonia a III-a.* Fie că l-a auzit sau măcar l-a zărit de la distanţă pe marele muzician la Bârlad, fie că i-a simţit doar prezenţa în urbe, Demetru trebuie să-şi fi rememorat anul petrecut în copilărie la Paris, când, de pe atunci un virtuoz, băieţelul abia cu doi ani mai mare decât el uimise şi cucerise un public de cunoscători. Însă acum, nefiind nici printre cei răniţi pe front, nici unul dintre medicii care îi îngrijeau, şi cu atât mai puţin muzicianul care să le aline suferinţele, Demetru se simţi, totuşi, întărit la gândul că de va avea norocul să se întoarcă la Bucureşti, mai putea să-şi schimbe şi el destinul.

Era recunoscător sorţii că fusese încartiruit nu departe de centrul oraşului, în casa încăpătoare a magistratul pensionar Dumitru Ionescu. O simplă coincidenţă de nume, fără legături de rudenie cu Ioneştii din familia sa. Distinsul domn Ionescu făcuse studii de drept şi de filosofie la Paris. Iar soţia sa, Aglaia, soră cu mama deja cunoscutului pictor Tonitza, absolvise conservatorul din Bucureşti şi a fost profesoară de muzică până la pensionare. L-au primit ca pe fiul lor dispărut în campania din Bulgaria. Un tânăr deosebit, după spusa lor, muzician şi pictor talentat, student excepţional. I-au oferit camera lui de lucru, cu vedere spre grădină. Luminoasă, cu mobilă din lemn de cireş, un pat îngust, o masă de lucru elegantă, un şifonier, pe jos o scoarţă cu motive florale stilizate. Pe peretele de lângă pat, o icoană de argint cu Maica Domnului, pe cel opus, portretul unui tânăr (sau autoportret?) în ulei. Pe altul, un ceas cu pendul. Spre marea sa bucurie, Demetru zări şi o pianină. Pe ea, un metronom. Iar într-un colţ, pe o măsuţă, un gramofon cu o uriaşă pâlnie de alamă. Era binevenit, i-au spus, oricând dorea să cânte şi la pianul din salon şi să ia cărţi din biblioteca lor. Fără a-l stânjeni, îl invitau ba la o cafea, ba la un pahar de vin, să cineze cu ei sau să ia masa împreună duminicile sau de sărbători. Încetul cu încetul, Demetru a renunţat la rezerva de la sosire şi le povesti şi el despre familia sa. Însă preferase să nu le scrie celor de acasă despre gazdele sale, dându-le pentru corespondenţă adresa depozitului de muniţii. Cântatul la pian la patru mâini cu doamna Aglaia i-a apropiat şi mai mult, ea fiind entuziasmată de cunoştinţele lui muzicale şi mirată că nu făcuse conservatorul. Demetru îndrăzni să-i cânte şi din propriile compoziţii, mărturisind în cele din urmă cu sfială că erau ale lui. Impresionată, doamna Ionescu îl îndemnă ca, întors la Bucureşti, să se înscrie la conservator. Căci nu era prea târziu să devină compozitor. Aşa cum l-ar fi dorit pe fiul lor care, nici el, nu urmase studii muzicale, fiind atras mai mult de filosofie. Petrecuse doi ani la Berlin şi apoi unul la Paris, fără a-şi finaliza în vreun fel studiile. Dar ei au fost fericiţi să-l ştie întors acasă, aşteptând cu răbdare decizia lui. Numai că intervenise războiul. Însă ceea ce doamna Ionescu nu-i spusese, Demetru a aflat de la vorbăreaţa Safta, care venea să-i aprindă focul în soba de teracotă şi la dereticat. Văzându-l mereu citind, l-a sfătuit să mai lase cărţile, că de la ele i s-a tras nebunia domnişorului Ionescu. Că de fapt nu căzuse pe front, ci şi-a pus singur capăt zilelor, întors acasă. Fusese şi o poveste de dragoste cu cine n-ar fi trebuit. Cărţile alea păcătoase erau încă acolo, în lădoiul negru din colţ, închise împreună cu duhul lor rău.

→

Cărţi şi autori

O lucrare fundamentală pentru unitatea limbii române în Serbia

Florian COPCEA

Analiza în detaliu a diverselor variante dialectale ale limbii române vorbite în arealul dacoromân a constituit o prioritate ştiinţifică pentru cercetătorii interesaţi să contribuie la conservarea idiomurilor în pericol de disoluţie sau chiar de dispariţie. Rezultatul cercetărilor întreprinse asupra acestora, concretizate în lucrări cu valoare lingvistică şi istorică incontestabilă, au evidenţiat necesitatea consolidării dialectologiei şi geografiei lingvistice a limbii române, reuşind să formeze astfel o imagine completă asupra stadiului actual de evoluţie a vorbirii curente, tradiţionale, în diverse arii teritoriale din afara graniţelor României.

În şirul operelor care ilustrează cât mai exact şi cuprinzător patrimoniul lingvistic românesc se înscrie şi *Atlasul lingvistic român – Graiurile dintre Morava, Dunăre şi Timoc* (ALR – MDT), apărut în 2021, la Editura Academiei Române, în condiţii grafice de înaltă ţinută tipografică. Autorii lucrării, Petru Neiescu, Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc şi Nicolae Mocanu, toţi cercetători la Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca, au conceput structurarea materialului faptic colectat/cartografiat în şase tomuri, dintre care au apărut vol. I (*Corpul omenesc*) şi vol. IV (*Agricultura şi legumicultura. Pomicultura; Viticultura; Apicultura; Cânepa, prelucrarea ei*).

Scopul declarat al ALR – MDT este prezentarea şi studiul aplicat al graiurilor româneşti din Serbia Orientală; al ariilor dialectale de răspândire a „unor fenomene lexicale, fonetice şi morfologice […], relevarea unor particularităţi noi, precum şi reliefarea dinamicii graiurilor, mai ales în zonele de interferenţă". ALR – MDT devine astfel un argument solid pentru susţinerea adevărului ştiinţific că în teritoriile din dreapta Dunării, unde limba română se confruntă cu un agresiv proces de asimilare, aşa-numita limbă vlahă (pentru care se fac demersuri insistente de standardizare) este o aberaţie, o ficţiune pur ideologică. În consecinţă, demersul profesionist al autorilor justifică, în condiţiile în care este unanim acceptat faptul că limba utilizată între Morava, Dunăre şi Timoc, o varietate locală a limbii române, face parte implicit din dialectul dacoromân (folosit în comunităţile etnice din imediata vecinătate a României din cele peste 250 de unităţi administrative-locale cu populaţie românească), aparţine subdialectului muntean şi subdialectului bănăţean ale dialectului menţionat. Fenomenele fonetice întâlnite, cu o variaţie diatropică inconfundabilă, sunt, aşadar, de tip oltenesc (în sud-estul Serbiei) şi de tip bănăţean (în restul regiunilor). Cercetările de teren, desfăşurate în teritoriile delimitate de Dunăre (la nord), Morava (la vest), Veliki Timok, Crni Timok şi Munţii Rtanj (la sud), s-au efectuat în perioada 2004–2007 în baza anchetelor în timpul cărora s-au folosit, pentru colectarea materialului dialectologic, chestionarele şi înregistrările pe suport magnetic.

Primul volum al ALR – MDT este axat pe documentarea interogativă a sferei semantice *Corpul omenesc (părţile corpului, boli, însuşiri fizice şi morale)*. Sensul, existenţa termenilor arhaici identificaţi în zonele anchetate, au făcut obiectul unui număr de 149 de întrebări directe adresate informatorilor din tot atâtea localităţi. De precizat, opt, două şi respectiv una dintre cele stabilite de cercetători, au mai fost cartografiate, în urmă cu multe decenii, de Gustav Weigand, Sever Pop şi Emil Petrovici, pentru elaborarea ALR I şi ALR II. O parte din materialul lingvistic reţinut de autorii ALR – MDT se regăseşte cartografiat în 138 de hărţi lingvistice şi fonetice interpretative, la care sunt adăugate 21 de planşe cuprinzând unităţi dialectologice (extrase din comentariile-răspuns la întrebările din chestionare) şi o listă cu termeni lingvistici.

ALR – MDT (vol. I), având un caracter unic pentru geografia lingvistică a spaţiului în discuţie – Serbia Orientală, îşi aduce aportul, în mod cert, la conservarea fondului arhaic al limbii române, la configurarea definitorie a unei imagini fundamentale a corpusului său dialectal, la valorizarea fenomenelor de natură fonetică, lexicală şi semantică.

ALR – MDT (vol. IV), cum am mai arătat, are drept tematică *Agricultura şi legumicultura. Pomicultura; Viticultura; Apicultura; Cânepa, prelucrarea ei.* Urmând aceleaşi procedee şi metode de lucru folosite la alcătuirea volumului I, acesta cuprinde un studiu introductiv, lista localităţilor aflate în vizorul cercetărilor (64 + 6 anchetate suplimentar), o listă a localităţilor precizate şi în *Noul ALR din Banat* (26) şi *Noul ALR din Oltenia* (29), un indice al cuvintelor-titlu tezaurizate în materialul lingvistic necartografiat şi în hărţile interpretative. Trebuie subliniat că sunt redactate 189 de hărţi analitico–sintetice lingvistice şi un număr de 24 de planşe, acestea demonstrând efortul şi dimensiunea reală a muncii specialiştilor clujeni depuse în identificarea şi colectarea materialului dialectal. O menţiune în plus: cuvintele (şi variantele acestora) înregistrate în ALR – MDT au fost literalizate astfel încât să se poată da înţelesului lor o mai mare acurateţe. Acolo unde s-au ivit unele semne de întrebare cu privire la sensul unor etimoane, autorii au preferat să recurgă la transcriere fonetică. În intenţia lor de a introduce ALR – MDT în circuitul dialectologiei mondiale, toate unităţile lingvistice au fost traduse în limba franceză. De asemenea, pentru a argumenta şi dovedi în acelaşi timp circulaţia sau migraţia unor cuvinte în satele ţintă ale cercetării ştiinţifice întreprinse, le-au dispus pe hărţi toponimice în formele utilizate.

Concepţia ALR – MDT nu se deosebeşte radical de structura consacrată a celorlalte atlase naţionale româneşti, în schimb, ceea ce constituie o premieră în cartografia lingvistică românească, pentru elaborarea lui, transcrierea fonetică a anchetelor s-a făcut, atipic, după înregistrări audio, 84 la sută dintre acestea fiind stocate pe suport digital, fapt care ar putea să pună temelia unei arhive fonogramice a limbii române vorbite în Serbia. Materialul cuprins în textele dialectale provenite din zonele cercetate este format din regionalisme, din elemente de limbă veche, din forme arhaizante sau ieşite din uz în alte areale lingvistice, din unele expresii sau variante ale acestora neatestate, dar frecvent localizate în viul grai al etnicilor români.

Rezumând, ALR – MDT este o lucrare ştiinţifică de proporţii, esenţială pentru consolidarea limbii române care, dovedesc specialiştii prin rezultatele obţinute, are destule şi deosebit de interesante particularităţi lexicale preponderent conservatoare, acest lucru datorându-se, cu precădere, experienţei bogate în domeniu, întinsă pe parcursul multor decenii, a dialectologilor Petru Neiescu, Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc şi Nicolae Mocanu.

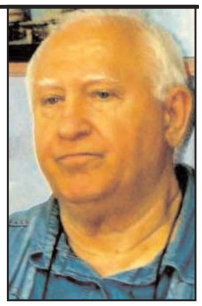
În concluzie, proiectul iniţiat de aceştia, cu un statut definit de instrument de cercetare şi protejare a limbii române în Serbia de sud-nord-est, se înscrie între priorităţile Academiei Române de a oferi, în perspectivă, o viziune reală, diacronică şi sincronică, asupra fenomenelor lingvistice (generate de uzul limbii române într-o comunitate în care multiculturalismul a devenit un pericol pentru limba maternă a etnicilor români) în întregul spaţiu dacoromânesc. Prin demersul lor, neobosiţii dialectologi răspund necesităţilor ştiinţifice de cartografiere lingvistică a unui areal multilingvistic în care se vehiculează teza că etnonimul *român* nu este sinonim cu cel de *vlah* şi că cei care se exprimă în „limba vlahă" „vorbesc o altă limbă şi sunt altceva decât români".

Asta l-a făcut pe Demetru curios să arunce măcar o privire în lada tânărului dispărut, urmând ca apoi să le ceară permisiunea gazdelor sale să le cerceteze pe îndelete. Erau cărţi pe care le citise şi el, licean sau student. Cărţi ale scriitorilor români, dar şi romane franţuzeşti şi chiar în engleză. Opere ale unor filosofi francezi şi germani. Printre altele, şi ediţia princeps a cărţii lui Motru despre Nietzsche. Dar când să închidă la loc capacul lăzii, îi atrase atenţia cotorul negru al unei cărţi subţiri. Scoţând-o dintre celelalte, realiză că era de fapt un caiet de notiţe cu scris mărunt şi nervos, abia lizibil. Închise lada şi se apucă de răsfoit caietul negru. Pe prima pagină, cu litere de tipar şi subliniat, un nume ciudat: Søren/Soeren Kierkegaard. Iar în paranteză: 5 mai 1813 – 11 noiembrie 1855, Copenhaga. Deci danez, ca prinţul Hamlet al lui Shakespeare sau ca scriitorul Hans Christian Andersen pe ale cărui basme sinistre se chinuise să înveţe nemţeşte. Născut cu şaptezeci de ani înaintea lui Demetru, Soeren (Sorin?) a trăit doar 42 de ani. Dedesubt, o scurtă notă biografică: filosof, teolog, poet, critic; un tată autoritar, extrem de sever, o mamă servitoare invizibilă, o mulţime de fraţi; colegi de şcoală la ale căror batjocuri le răspundea cu o ironie muşcătoare. Studiază teologia, disertaţia de doctorat despre conceptul de ironie în comparaţie cu umorul. Atras de viaţa mondenă, cafenele, restaurante, teatru, meloman rafinat, amator de operă, cititor de filosofie, literatură, interesat şi de politică. Aventura cu o prostituată. Criză existenţială după moartea fraţilor, lehamite de viaţă. Reia studiile teologice. I se refuză o catedră universitară. Călătorii. Drumuri la Berlin. Lunga logodnă cu frumoasa Regine Olsen. Căsătoria ei cu un alt bărbat. (De ce? Suferise de vreo boală incurabilă şi legea îi interzicea să se însoare?) Neconsolat. Critici împotriva bisericii. Renunţă să mai participe la slujbe. Majoritatea cărţilor dedicate Reginei. Pe multe le semnează ca editor sau cu pseudonime.

Pe pagina următoare, o listă cu titluri în limba daneză. Cuvinte ca „Philosophie", „Ironie", nume ca Socrate, Adler sau de zei şi zeiţe, vorbesc de la sine. *Angest,* evident „frică", iar *Døden* – „moarte". Un titlu tradus în franceză: *En quoi l`homme de gênie diffêre-t-il de l'apôtre"* (Paris, 1890). Îi aduce aminte de cartea lui Cesare Lombroso despre geniu şi nebunie. Titluri în germană pe care le poate traduce şi el. Cel mai scurt: *Entweder-Oder* (*Enten-Eller* în daneză), adică „sau-sau", deşi inexact. Titluri traduse: *Ultimatum. Edificarea cuprinsă în gândul că faţă de Dumnezeu nu avem niciodată dreptate, Valabilitatea estetică a căsătoriei, Echilibrul între estetic şi etic* etc. etc. Cel mai incitant părându-i-se *Das Tagebuch des Verfürers,* adică *Jurnalul seducătorului. Roman de dragoste epistolar.* Johannes îi scrie Cordeliei. Johannes = Don Juan = Don Giovanni. Mozart: Motto din aria nr. 4: „Sua passion'. Predominante / e la giovin principinate"... „Don Juan îndrăgostit nu numai de femei, ci şi de muzică." „Muzica *depăşeşte imediatul erotic prin «urmusikalische Leidenschaft der Unendlichkeit»"*??? O pasiune muzicală străveche pentru infinit? Andersen despre un muzicant... Critică acidă. Deosebire esenţială între „muzicant" şi „muzician"!

Dar se aud paşi. Demetru închide caietul cu gândul să continue cititul altă dată şi să cerceteze pe îndelete paginile cu extrase în germană, unele traduse în română. Voise tânărul să traducă una din cărţile lui Kierkegaard? Proiect pe care, de bună seamă, n-a apucat să-l realizeze. A doua zi, caietul, ia-l de unde nu-i! Poate că îl visase. Dar întors la Bucureşti, se va interesa dacă a chiar existat acest Kierkegaard. Până atunci, trebuie să decidă ce să pună el pe talgerele judecăţii. Renunţând la nici... nici, să aleagă între *entweder* şi *oder?* Deşi, pe undeva, ar fi preferat să fie Şi-Şi-Şi-Şi! Poetic, eroic, erotic şi muzical. Iar pe deasupra şi... comic! Ideea asta i-a venit citind hârtiuţa ce căzuse din caietul negru şi care i-a rămas în buzunar: „Prietena mea, umbrela mea! Ea nu mă părăseşte niciodată... Îmi este atât de dragă încât nu pot să mă despart de ea şi, pentru a-i arăta că nu ne leagă doar interesul meschin, mă plimb cu ea prin încăperi, o deschid, îmi sprijin bărbia de mânerul ei, o apropii de buzele mele." De unde acest citat? Oare tot din filosoful danez? De aflat! (Soeren Kierkegaard, citat de R. Jolivet în *Introduction a Kierkegaard*, Paris, 1946, preluat şi tradus trad. de Achim Mihu în „Prefaţă" la Grigore Popa, *Existenţă şi adevăr la Soren Kierkegaard,* Dacia 1998, p. 19.)

Ştefan Goanţă, *prizonier între două lumi*

Ion ANDREIŢĂ

Lumea veche nu are curaj să moară,
pentru că nu s-a născut încă lumea nouă;
Lumea nouă nu are curaj să se arate,
pentru că nu a murit încă lumea veche.

Mărturisesc că am împrumutat sintagma din titlu din valoroasa *Istorie critică a literaturii române* (ediţia a II-a, Editura Academiei, 2019) a lui Nicolae Manolescu, în care distinsul critic îl vede pe colegul de breaslă Garabet Ibrăileanu ca pe un „prizonier între două lumi”. *Două lumi,* în sensul de *două epoci literare*, petrecute practic – după cum apreciază criticul literar Marian Nencescu (în revista *Bucureştiul literar şi artistic*, nr. 8-9, august-septembrie, 2021) – într-un singur secol, XX: „Între naţionalismul progresist de la începutul veacului al XX-lea, care a luat la noi forma poporanismului – şi modernismul de tip impresionist, ce a schimbat rapid decorul literar românesc…”

În ceea ce-l priveşte pe „prizonierul între două lumi”, Ibrăileanu, el a fost (conform aceluiaşi Marian Nencescu) „receptat de contemporani ca un critic «progresist», un adept al autenticităţii în defavoarea convenţiilor de tip burghez, iar de posteritate ca un romancier «retro», autor al unuia dintre «puţinele noastre romane autentice de dragoste», *Adela*”.

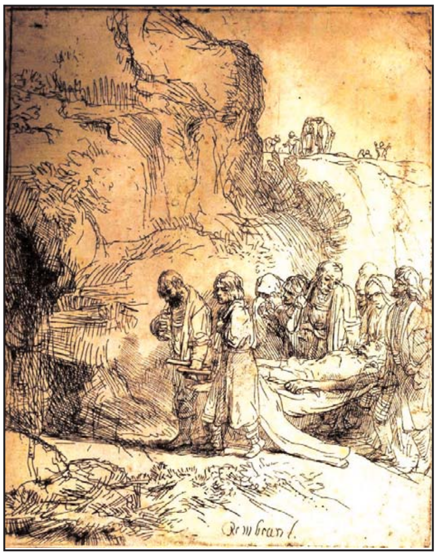
În ceea ce-l priveşte pe scriitorul Ştefan Goanţă, el chiar este prizonierul între/dintre două lumi, din/dintre două secole, delimitate nu doar temporal, ci, mai ales, printr-o zguduire (cutremur) socială fundamentală: secolul al XX-lea (totodată, încheiere de mileniu) şi secolul al XXI-lea (început de mileniu). De aici, dramatismul – şi măreţia! – vieţii şi operei acestui scriitor de excepţie. El a trăit în cele două lumi, dar şi între aceste două lumi. Nu la răscruce, ci la… încrucişarea lor. Nu atât pe un hotar bine delimitat, cât pe o izoglosă labilă, un spaţiu al unor fluxuri şi refluxuri. În care se întretaie, se întreţes idei, mentalităţi, voinţe. În care glasurile au *sclipăt* de stea şi de sabie. În care temperatura aleargă să iasă din cadran.

Ştefan Goanţă a trăit între aceste două lumi – pe care le-a reflectat ca puţini alţii în opera sa. O lume veche – şi o lume nouă. Aparent, o antinomie, ai cărei termeni se exclud reciproc. Lumea veche nu avea curaj să moară, nu voia să renunţe, convinsă că nu şi-a făcut datoria până la capăt: nu a dat încă naştere lumii noi. Şi făcea tot ce putea spre a se ţine cu mâinile şi cu dinţii de existenţă. Lumea nouă nu avea curaj să se arate, atâta timp cât lumea veche nu a murit. Şi făcea tot ce putea pentru ca aceasta să părăsească scena cât mai repede. Dar oricât s-ar fi împotrivit una celeilalte, între ele continua să persiste, o vreme (şi persistă încă!) o anumită legătură. Fragilă, un fir de aţă, dar legătură.

Lumii vechi, Ştefan Goanţă îi găseşte un nume pe cât de plastic, pe atât de potrivit: *lumea pe dos.* Această sintagmă, demnă de un studiu sociologic, este urmărită de autor în multiplele sale înfăţişări, începând cu primul roman publicat, *Altarul de nisip* (Editura Universalia, Craiova, 1993). (O paranteză necesară: Ştefan Goanţă, posesorul unei biografii dramatice, şi-a publicat/şi-a putut publica opera – romane, povestiri, teatru, publicistică-eseu – după 1990 (la vârsta de 60 de ani) în aşa-numita lume nouă. Cu siguranţă că multe din cărţile sale, ca să nu zic aproape toate, au fost scrise înainte de pragul lumii noi; în fecunda lume veche. De aici, o oarecare dificultate pentru cercetător.)

Faţete ale acestui proces de răsturnare a lumii cu susul în jos sunt ilustrate în toate romanele sale. În romanul *Patul de zăpadă* (Editura Universalia, Craiova, 1995), avem a face cu două lumi, aparţinând, într-un fel, aceleiaşi lumi vechi: lumea vechestrăveche, tradiţional-patriarhală a satului românesc, într-o sângeroasă confruntare cu „lumea pe dos”, învingătoare cu armele bolşevico-comuniste. Două lumi din trecut sunt parcurse şi-n *Cartea Frumoasei sau Marele Nespus,* apărută postum (Editura „eLiteratura”, Bucureşti, 2014) – „lumea bună” de dinainte de comunism şi lumea de sub comunism.

Vinul de piatră (Editura RFT, Cluj-Napoca, 1997) „este un memorabil roman despre schimbările de epoci şi vremuri…” (apud Constantin Zărnescu). Despre acest roman (*Vinul de piatră – 3 romane,* Editura „Casa Cărţii de Ştiinţă”, Cluj-Napoca, 2008) însuşi Ştefan Goanţă mărturiseşte: „Într-un trecut predestinat să ne rămână vecin şi pe care noi înşine l-am condamnat să trăiască şi mort, ţara ni se umpluse de mulţime de altare de nisip în care, în limba cizmei şi a lanţului, se propovăduia… credinţa ateistă. Târându-se pe iluzoria cocoaşă a trăiniciei mincinoase a nisipului – avorton al pietrei – pe fâlfâitul (blasfemie!) unui drapel şi al unui imn, pe rătăcirea tâmpă care a binecuvântat cu venin, cenuşă şi aluat de sânge istovit de bici şi ţărână istovită de atâţia paşi, vremea, oricum, a fost şi ea de faţă… Dar cum şi firele de iarbă ştiu să lupte până la moarte cu tălpile spinoase, patul de zăpadă s-a transformat în economicosul sicriu al patului lui Procust. Pribegit din viaţă, un om alungat a descoperit o mândră pustietate, iar aceasta, de dragul mângâierii mâinilor lui, i-a oferit drept mulţumire până şi nemaipomenitul vin de piatră…”

Despre romanul *Zodia Ţârului* (Editura Didactică şi Pedagogică, Colecţia Akademos, Bucureşti, 1998), conceput în acelaşi decor general, criticul literar Irina Petraş afirmă: …„Cele peste trei sute de pagini sunt scrise dintr-o perspectivă şi pe un ton în măsură să etaleze toate caratele talentului de povestitor. […] Imprecizia cuvântului – sursă de autonomie a imaginaţiei – îşi alătură o discretă infuzie de fantastic, cât să ridice povestirea la putere, s-o facă prevestitoare şi subtil parabolică.”

Cercetată şi scărmănată pe toate feţele este lumea veche, în perspectiva prăbuşirii ei, în amplul roman *Popescu E. Napoleon* (trei volume, Editura „Casa Cărţii de Ştiinţă”, Cluj-Napoca, 1999-2001) – în care eroul este urmărit, în decorul acestei lumi, de la vârsta fragedă a copilăriei la înţelepciunea maturului. Încă de mic, bunicul se străduieşte să-l facă pe nepot să înţeleagă că lumea a ajuns/este pe dos. Autorul – prin întâmplările prin care trece tânărul său erou – cercetează această lume în procesul ei de răsturnare cu capul în jos – şi, astfel răsturnată, analizează minuţios toate faţetele, într-un crescendo, de la individual la colectiv, de la nota personală la caracteristica de masă.

Ştefan Goanţă a trăit între aceste două lumi – imaginând soarta bătrânului care nu poate să moară până nu i se naşte nepotul. Şi chiar dacă i s-a născut, chiar dacă i s-a spus, el nu ştie încă, n-a înţeles, este surd, nu mai aude bine. Şi atunci nu renunţă până nu i se aduce pruncul să-l vadă, să-l pipăie şi, poate, să-l recunoască. Pentru că, oricât ar fi de nouă, lumea nouă s-a plămădit, a dospit şi a crescut în lumea veche. Iar lumea veche, oricât şi-ar aroga acest „drept”, nu poate rămâne „executor testamentar” pentru lumea nouă. Doar dacă nu cumva soarta a făcut ca fiecare să păstreze câte ceva, una de la cealaltă. Fragilă, fir de aţă, legătură.

Lumea nouă a fost adusă de Revoluţie. Şi odată cu ea a apărut, se impune, un alt om; cu atât mai mult, cu cât Revoluţia a aparţinut copiilor, tinerilor. Mărturisesc că mă iau frisoane când scriu cuvântul „alt om”, de teamă să nu fie confundat cu acel faimos „om nou” atât de bătut pe nicovala ideologiei comuniste; acel *Tovionescu,* pe care scriitorul Ştefan Goanţă l-a imortalizat exemplar în romanul *Altarul de nisip.*

Dar nu în sensul ideologiei totalitariste se cuvine înţeleasă această sintagmă – *omul nou.* Nietzsche însuşi, care pare a fi folosit-o între primii, n-a gândit-o cu sensul denaturat cu care a fost preluată de Hitler, Stalin, Ceauşescu – făcând din ea un mijloc de manipulare a mulţimii, de reducere a acesteia la o masă amorfă, docilă, ascultătoare. Atâta timp cât omul este, de fapt, o lume într-un om, nu putem gândi decât ca la un univers într-o viaţă. Sau, cum o spune filosoful Vasile Pârvan, care, cercetând atent trecutul nostru istoric, scria: „Oamenii noi, înflorind în marea lumină a vieţii, se pleacă cu reculegere spre pământul unde dorm oamenii vechi, din tăria cărora au crescut ei, oamenii noi, ca florile noi din pulberea florilor vechi”.

Pe acest om l-a căutat Ştefan Goanţă în cele două lumi, între cele două lumi, în tulburătoarea sa operă, scrisă cu talent atins de mâna lui Dumnezeu, cu patriotism înflăcărat şi intransigenţă eminesciană. Totodată, s-a temut şi a demonstrat că acel „om nou” al „lumii pe dos” – Tovionescu din *Altarul de nisip* – va continua, va renaşte în noua lume. Semn că *lumea pe dos* nu dispare odată cu zdruncinarea ei, în actul radical/revoluţionar de-a o schimba, de-a o readuce la poziţia normală. Întrebare ce l-a preocupat încă din Avertismentul către cititori, pe care şi-o pune şi în finalul cărţii: „Poate la prezent, poate la trecut, prezent sau viitor. Dar mai există şi timpul lui Tovionescu, *un timp trecut prezent la viitor.*”

Există, însă, şi un Ştefan Goanţă militant al *lumii noi,* aşa cum a înţeles-o şi-a aşteptat-o el. Scriitor complet, nu putea lipsi din câmpul publicisticii. Imediat după Revoluţia din Decembrie 1989, Goanţă intră, ca ziarist, în redacţia ziarului *Graiul Sălajului* din Zalău (continuând să publice şi în ziarul *Sălajul-Orizont*) cu o forţă şi poftă de luptă *copleşitoare* – aşa cum, de altfel, fusese toată viaţa. Din păcate (motive personale) n-a stat mult, dar zvâcnirea lui meteorică pe cerul publicisticii a lăsat o amprentă inconfundabilă. După trecerea sa la cele veşnice (2010) devotata lui soţie, profesoară de Limba şi Literatura Română, Irina Goanţă, a strâns toate aceste fulguraţii de idei şi sentimente, publicându-le într-un volum intitulat *Încrustaţii* (Editura Eubeea, Timişoara, 2014) – despre care criticul şi istoricul literar Ionel Bota notează: …„Carte care arată un gust extraordinar al autorului pentru a se exprima în spaţiul civic, pentru a milita împotriva alterării identităţii individului într-o societate extrem de bulversată precum e a noastră… […] Cartea, în felul ei, e o splendoare de reuşită a publicisticii naţionale, model pentru gazetarii mai tineri şi mai puţin versaţi în sondarea «contextelor» dinainte de a conchide, copleşiţi doar de satira voluptăţii.”

După o viaţă de privaţiuni, pentru care ar fi avut tot dreptul la înjurătură, când vine vorba de patrie, de România, Ştefan Goanţă a ştiut/ştie să facă departajările necesare, cu discernământ şi argumente temeinice, reabilitând un fenomen artistic naţional, condamnat astăzi, cu superioară grimasă, de noii culturnici post-socialişti. Scrie el, în numărul din 14 decembrie 1994, al ziarului *Sălajul-Orizont:* „Cine nu cântă România nu e bun român. Am cântat-o cu voci mai bune, mai slabe, dar am cântat-o şi trebuie s-o cântăm.”

→

Cărţi şi autori

Scrisoare pe o frunză de dumbravnic

Rodica LĂZĂRESCU

***Iubite Domnule Răchiţeanu,** Dragă poete, Frate Teofil, Dragă Teofile (de sub zăpezi), Îndepărtatul nostru Poet, Însinguratul nostru poet, Dragul meu copil Teofil Răchiţeanu, Dragă suflete de Apus, Teofile, Mon semblable, mon frère Teofil, Dragă şi îndepărtat prieten, My Friend, Iubite Voevod al poesiei Apusenilor, Kir Teophilos, Domnia Voastră, Iubite poete şi prietene Teofil Răchiţeanu, Scumpe Iubitorule de Zei, Dragă Teofil, împărat al singurătăţii, Voevod de Someş şi de Poesie, Blândule Soare, Dragă suflete de Apus, Teofil, copil însingurat al Bihariei şi al sufletului meu, Sihastre, Măria Ta,*

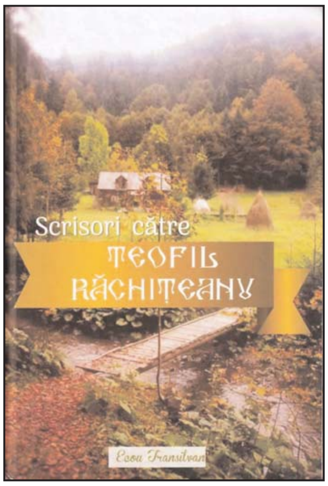
Vă scriu, precum prin 1980 Dinu Flămând, „din împuţitul ăsta de Bucureşti unde totul fierbe", vă scriu, precum Titus Vîjeu, „când cade seara", vă scriu de îndată ce am terminat de citit volumul (*Scrisori către Teofil Răchiţeanu,* Ediţie îngrijită, prefaţă şi notă asupra ediţiei de Ilie Rad, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2021) sosit din Munţii Apusului, dintre ale cărui file albe s-a împrăştiat o adiere aromitoare şi răcoroasă, în total acord cu coperta cotropită de arămiul pădurii în mijlocul căreia, într-o poiană străjuită de căpiţe şi mărginită de-un fir de apă, se iţeşte o casă de moroşan. E „aroma zeiască" a frunzei de dumbravnic de munte, despre care îmi scrieţi că îşi păstrează mult timp „amirosul", lucru confirmat de rămurica presată în cărţuca de catrene *Frunze*, pe care aţi avut delicateţea să mi-o trimiteţi mai an.

Dar despre celelalte „frunze" vreau eu să vă scriu acum, vreo 340 la număr (dacă socotim şi telegramele), pe care le-aţi adunat în sipetul unui volum, ajutat de domnul Ilie Rad, ca să nu se piardă, dar mai ales, fiindcă, zice profesorul, „ca istoric literar, ştiu foarte bine ce importanţă documentară poate avea orice manuscris provenind de la un mare scriitor, atunci când biograful sau exegetul îi editează opera, îi reconstituie viaţa sau climatul epocii în care a trăit". Într-adevăr, scrisorile, documente istorice şi umane, despre care Simion Mehedinţi nota, prin 1949, în *Jurnalul* său, că reprezintă „cea mai bună biografie a cuiva", conţin informaţii preţioase, unele de negăsit în altă parte şi de netăgăduit, de vreme ce vin direct de la sursă.

Am văzut că cele mai multe epistole din volumul Domniei Voastre sunt de la Geo Bogza, întinse pe o lungă perioadă (1973-1990). „Îi scriam ca unui duhovnic", „Îmi scria ca unui fiu", cum emoţionant precizaţi într-un preambul, iar când nu mai putea scrie dicta la telefon telegrame, surprinzător la un om pentru care „a sta în faţa hârtiei cu un condei în mână a fost întotdeauna un chin". De fapt, Geo Bogza recunoaşte în câteva rânduri că nu a scris nimănui atâtea epistole câte a trimis spre Biharia, cum îi plăcea să-i zică ţinutului în care sihăstriţi!

Chiar dacă încearcă să-şi găsească o scuză („sunt într-adevăr ocupat, alteori nu mă pot decide să practic genul de literatură epistolară, alteori, în fine, n-am pur şi simplu ce să răspund, şi mă jenez să nu fac altceva decât un simplu schimb de amabilităţi"), nici Ştefan Augustin Doinaş nu ezită să se declare „stăpânit de un adevărat complex epistolar (care mă face să văd în orice scrisoare o înşiruire de cuvinte goale, atunci când depăşeşte simpla expunere a unor chestiuni clare şi precise, de ordin material sau spiritual)". Şi, cu toate că „de cele mai multe ori, mâna mea e paralizată, nu pot să iau tocul să scriu, amân mereu, mi se pare că chestiunea respectivă nu este deosebit de urgentă", iată-l pe Doinaş implicat într-o relaţie epistolară care a lăsat 11 urme în lada dumneavoastră cu scrisori.

Mai văd că şi Ion Cristofor se consideră „un prost şi leneş epistolier", iar telefonul este pentru domnia sa „un instrument al diavolului", că şi editorul Sorin Mărculescu vorbeşte de „fobia sa epistolieră", recunoscând că nu este „un corespondent harnic".

Aşa că, parcurgând sutele de epistole, m-am tot întrebat ce declanşează, dar, mai ales, ce întreţine acest schimb de scrisori, ce-i face pe cei leneşi, pe cei blazaţi, pe cei foarte ocupaţi, pe cei introvertiţi să pună mâna pe condei, să telegrafieze, să făgăduiască, precum mai sus pomenitul Sorin Mărculescu, „să nu vă las fără un răspuns", să intre în această reţea ce se ţese între oameni care nu s-au văzut niciodată şi care, unii dintre ei, nici nu vor avea acest privilegiu. Ba chiar să vă fie recunoscători, aşa cum o face Horia Bădescu, de pildă, când vă scrie: „Îţi mulţumesc de a mă fi îngăduit totdeauna în spaţiul blagoslovit al înluceferitei tale singurătăţi".

Sau, cum se întreba („De unde o fi venind impulsul acesta ca, de câte ori sunt într-un impas mai grav, să-ţi scriu ţie?") şi cum îşi răspundea în aceeaşi epistolă Nicolae Sârbu: „În finalul rândurilor de faţă, trebuie să recunosc că, vorbind acum cu tine, *m-am reîncărcat cu iluzii şi energii pozitive*" [s.m.].

Şi atunci, *dragă domnule Răchiţeanu*, mi-a venit în minte nuieluşa de alun, aceea cu care Zaharia, fântânarul din „Hanu Ancuţei" descoperea pânza subterană de apă pe care avea s-o scoată apoi la lumină. Şi l-am „văzut" pe Teofil Răchiţeanu mânuind cu har şi dăruire dacă nu o nuieluşă de alun, cu siguranţă un firicel de dumbravnic cu care scoate la suprafaţă în primul rând „sentimentul atât de aparte al prieteniei" ce „se bazează pe o dragoste şi stimă reciprocă" (Doinaş), „această solidaritate fraternă întru îndurarea vieţii şi a morţii" (Horia Bădescu), „care topeşte […] tot ce poate fi o lume umbrită de egoism, lăcomie, dezmăţ, vulgaritate" (Silvia Tomuş), astfel încât un Iuliu Pârvu să vă declare că „ne simţim bine ştiindu-vă acolo sus, între munţi, trăind liniştit şi lucrând. Ca un ascet, care veghează prin rugăciune. Ne simţim în siguranţă, ştiindu-l pe Teophilus Singuraticus veghind prin cuvânt!" Iar Mircea Borcilă, amintindu-vă că de mult s-a întâmplat „să ne legăm inimile şi să nu ne mai despărţim toată viaţa", să vă cheme, precum odinioară humuleşteanul pe fratele Mihai: „Vino, frate, sufletul meu mult te cheamă!"

Scrisorile sunt, fiecare în parte, o sursă considerabilă de informaţii, mană cerească pentru orice istoric literar! Vă dau doar două exemple din atât de multele găsite în epistole: una, că profesorul Mircea Borcilă a publicat în tinereţe versuri la *Steaua*, sub numele Mircea Brandu. Apoi, dumneavoastră înşivă, în comentariile însoţitoare, corijaţi istoria literară precizând că aţi „pus umărul la întemeierea grupării şi revistei *Echinox*", cenaclu ale cărui şedinţe erau „ţinute, la început, «La Mongolu» (o cramă, la un subsol, în Cluj-Napoca), apoi la Filologie", că vă număraţi, deci, printre „întemeietori" şi că „voit sau nu, amănuntul acesta s-a uitat, eu nenumărându-mă printre cei care, mai târziu, s-au înghesuit în a-şi adjudeca gloria de întemeietor". Pe scurt, „certuri, şmenuri, şuşanele", cum conchide Constantin (de-l mai numiţi şi Take) Dumitrescu, cu gândul la „bunele" relaţii dintre generaţii ori la vorba cu recunoştinţa!

Am găsit în lada dumneavoastră cu epistole „veritabile termometre morale", cum le zicea profesorul Constantin Călin scrisorilor în deschiderea unui volum din aceeaşi categorie (*Scrisori către un redactor,* vol. I, Editura Babel, 2014), fiecare dezvăluind proiecte şi eşecuri, preocupări şi înclinaţii, gânduri şi trăiri ascunse, caractere şi temperamente, bucurii şi drame familiale, întâmplări mai puţin sau deloc cunoscute, idiosincrazii sau iubiri tăinuite.

Ce interesantă sursă de documentare ar găsi cercetătorul care şi-ar propune să urmărească ecourile stârnite de impresionantul volum din 2016 de convorbiri cu profesorul Marin Iancu, *Amintiri în zigzag*, a cărui lectură a făcut-o pe Ana Blandiana să exclame: „Este, desigur, cântecul unui poet, dar este mult mai mult decât asta, o simbioză aproape magică între puterea omului şi cea a muntelui şi a codrului, pentru care, dincolo de admiraţie, te-am invidiat".

Dar scrisorile sunt „nu numai oglinzi ale autorilor lor" (Constantin Călin), ci şi ale epocii, „un foarte fin seismograf" (Ilie Rad) al întregii societăţi ante- (începutul „revoluţiei culturale", dar şi deteriorarea condiţiilor de trai după vizita lui Ceauşescu în China, cu „puzderia de fapte, întristătoare şi de necrezut", apud Geo Bogza) şi postdecembristă (calitatea oamenilor politici, „rechini, demagogi, hiene, avizi de bani nemunciţi", după Ion Cristofor, „impostori, lichele politice, hoţi, escroci, bandiţi, nemernici", conform lui Vl. Udrescu, acordarea premiilor literare la fel şi înainte şi după 1989 ş.a.).

→

O altă instituţie pe care o reabilitează Ştefan Goanţă, hulită astăzi de către intriganţi şi trădători, este *Uniunea Vatra Românească*, pe care o reaşază corect în unghiul de vedere al opiniei publice. Citez din tableta „Străveche vatră de ţară nouă", publicată în *Graiul Sălajului* din 7 martie 1990: „Întâi la Târgu-Mureş, apoi la Cluj, Braşov, Oradea, Bistriţa, în alte oraşe din Transilvania, în prestigioase instituţii de învăţământ, cercetare şi cultură, au luat şi iau fiinţă filiale şi subfiliale ale Uniunii Vatra Românească, asociaţii care, potrivit Statutului-Program…, nu sunt organizaţii cu caracter politic, nu se subordonează niciunui partid politic…"

Încă din primele luni ale *noii lumi/ere* – democraţie (originală) şi economie de piaţă (ascunsă) – scriitorul Ştefan Goanţă i-a depistat pe aşa-zişii *apolitici,* chiar în faza embrionară: „O veche zicală avertizează: să te ferească Dumnezeu de bătaia mutului. Dar «apoliticii» noştri numai lipsiţi de glas nu sunt. Nu fac politică, dar strigă lozinci cu gura altora, nu manipulează, ci «dăscălesc», nu sunt înscrişi, dar candidează, nu fac propagandă, dar înjură… elegant, civilizat." („Politica şi apoliticii", *Graiul Sălajului,* 12 mai 1990)

Poporul, ca şi scriitorul al cărui exponent este, a înţeles în ce lume nouă a intrat, dar, sub conducerea noilor, nedoriţi, demnitari, nu prea poate să facă ceea ce ştie să facă. Şi, atunci, se întoarce către Dumnezeu, creatorul lui, cerându-i sprijin. Se întoarce, totodată, şi către celălalt *dumnezeu* al lui, al românilor, luându-l martor şi ajutor: Mihai Eminescu. Astfel procedează şi marele scriitor-ziarist şi patriot, Ştefan Goanţă, în tableta „Porni Luceafărul…" (*Graiul Sălajului,* 15 iunie 1990) pe care o redau integral, ca final şi concluzie a evocării gazetarului: „Din Bethleemul Ipoteştilor, porni în zi de 15 ianuarie, zi rămasă ca sărbătoare naţională a literaturii române, Luceafărul pământului şi cerului nostru. Eminescu este verbul fundamental al trecutului şi viitorului nostru, un verb care se va conjuga de-a pururi numai la prezent. Fiindcă Porunca Eminescu face parte din fiinţa noastră, a celor de azi şi de mâine, este aerul şi soarele şi duhul românesc, miracolul unic plămădit de veşnicie pentru veşnicie, izvorul de apă vie din care sorbim cea mai râvnită putere a lumii: nemurirea. Prea mare pentru viaţa unui singur pământ, Meşterul Manole al cuvântului şi înţelepciunii româneşti cutreieră lumea îmbrăcat în straie de doină şi dor şi de Luceafăr cu chipul lui Făt-Frumos-din-Lacrimă. Cel mai iubit şi mai cunoscut apostol al neamului e încă puţin cunoscut, fiindcă strălucirea prea mare se pătrunde mai greu decât întunericul. Omul cu destin mesianic de Luceafăr, instituţia naţională Eminescu, ştiinţa numită eminescologie se luminează tot mai puternic pentru a fi văzuţi cât mai de departe."

Nicolae Dan Fruntelată – *Baladele Marelui Târg*

Aureliu GOCI

Bucureştii au fost un mare sat departe de marile forme de relief, pierdut în câmpia fluviului european, aşezat pe firul unui râu fără importanţă, dar împrejmuit de păduri şi lacuri pline de viaţă. Dar nu aşezarea şi peisajul au marcat specificul lacului, ca identitate a „Micului Paris”, ci şi ceva în plus, ceva „ce n-a văzut Parisul” şi anume, culoarea şi pitorescul balcanic, polarizarea violentă între bogăţie şi sărăcie, frumuseţe şi mizerie. Această diferenţă şi rezoluţie specifică a atras mereu interesul scriitorilor, iar poeţii chiar au căutat spaţiile marginale din punctele cardinale, de ieşire şi intrare în oraş, Colentina şi Rahova (est/vest), Pieptănari, drumul Giurgiului şi Chitila, Mogoşoaia (sud/nord).

Primul mare împătimit de Bucureşti, Mateiu Caragiale (care avea ca strămoş pe Nicolae Filimon), şi-a exprimat absolutul iubirii printr-o declaraţie de dragoste înflăcărată: „Arză-l focul, Bucureşti!”

Venit de departe şi aşezat târziu în Marele Târg, Nicolae Dan Fruntelată este un îndrăgostit întârziat, când Bucureştii au mai puţini preţuitori, iar aceştia legaţi fie de istoria, fie de marginile sale. Nicolae Dan Fruntelată se plasează în Răsăritul oraşului, deschis spre Bărăgan şi în drumul spre Marea Neagră, nu spre Vestul mai colorat care duce spre Codrii Vlăsiei.

Nicolae Dan Fruntelată a parcurs mai multe etape sau faze, care nu reprezintă neapărat o evoluţie: după începuturile foarte ferme cu care încerca o cristalizare identitară a rădăcinilor şi originii, a parcurs şi o epocă de formalizare intelectuală, dar a survolat şi spiritul ludic pentru a se situa în orbita „bucureştismului” creator, iar mai târziu a căpătat gustul eflorescenţelor localizate ale poeziei cartierelor şi micilor comunităţi care alcătuiesc Marele Târg în rezoluţia lui alchimizată dintre marele sat balcanic şi supranumele onorant de „Micul Paris”.

Cântecele suburbane, romanţele de mahala amintesc de începuturile epocii moderne, în care vechile cartiere erau oraşe în oraş, cu viaţă proprie, cu legendari protagonişti locali, drame şi confruntări, intrate în folclorul comunitar, ca artă şi spiritualitate.

Cânticile ţigăneşti ale lui Miron Radu Paraschivescu nu sunt o variantă locală a celebrului *Romancero gitan* al lui Federigo Garcia Lorca, ci creaţia cultivată a unui poet despre originala şi blestemata comunitate.

Dl Nicolae Dan Fruntelată preia modelul de folclor urban, îl prelucrează, îl adaptează şi-l ridică la rang de artă fără frontiere etnice sau lingvistice (*Baladele Micului Paris,* Editura Hoffman, Bucureşti, 2021). În mod firesc, *Cânticile ţigăneşti* ar trebui cântate şi cunoscute în limba ţigănească, dar autorul, prin „ţigani” înţelegea şi „pe alţii”, cu referinţă la etniile dominante care tolerau neamul gitan.

Suburbia bucureşteană nu subînţelege numai decât comunităţile migratoare sedentarizate, ci diversitatea de locuitori ai unui spaţiu marginal din harta marelui oraş.

Textele dlui Nicolae Dan Fruntelată nu reiau modelul de creativitate, ci vorbesc despre această lume ca temă şi structură de creativitate prin două cicluri: *Planeta Colentina* şi *Moartea bătrânelor cartiere,* lucruri semnificative pentru identitatea bătrânului/tânărului Bucureşti.

Tot timpul, Bucureştii au fost un oraş de cartiere, aproape independente, cu specificul lor şi de o astfel de deschidere rezolutivă se pasionează şi dl Nicolae Dan Fruntelată.

Târgul balcanic, aşezat în plină câmpie, departe de Dunăre, de Mare şi de Carpaţi, a arătat mereu o deschidere spre petrecere, chefuri cu femei şi aventuri în care se găsea şi se putea întâmpla orice, ca un spaţiu al tuturor posibilităţilor şi, consecutiv, a fost supranumit „Micul Paris”. Puţină lume îşi mai aminteşte că această sintagmă, care a făcut o tradiţie strălucită, aparţine lui Paul Morand, în cartea sa din 1934 despre România, şi o explică (în traducere): „…Lecţia pe care ne-o dă Bucureştiul nu este o lecţie de artă, ci una de viaţă: el învaţă să se adapteze la orice, chiar şi la ceea ce e cu neputinţă de adaptat.”

Baladele nu sunt nici lamentaţii, nici cântece de bucuria petrecerii, ci evocări de evenimente, sentimente, caracter şi situaţii care nu se pot genera decât în acest spaţiu de trecere dependent cândva de Istanbul şi devenit la sfârşitul secolului al XIX-lea „Micul Paris”.

Poate nu întâmplător dl Nicolae Dan Fruntelată a ales să fie prefaţat de un coleg de facultate, dl Titus Vîjeu, care ne spune că *Baladele Micului Paris* se intersectează cu celebrele *poemas sobre de Buenos Aires* ale genialului scriitor argentinian Jorge Luis Borges.

Dl Titus Vîjeu subliniază că despre Bucureşti au scris poezii frumoase, printre alţii, Ştefan Baciu, Ion Minulescu, Miron Radu Paraschivescu, şi se pot adăuga mulţi alţii.

Poetul vede metropola ca un spaţiu al mitului şi în reprezentarea balaurului din poveste, ca în textul *Şarpele vechi:* „Ca la un şarpe fantastic/ m-am gândit la el,/ oraşul cel mare tolănit/ în marginea Bărăganului vechi/ L-am închipuit în verile incendiare/ nemişcat, mort aproape, şuierând rar/ ca un vânt obosit al deşertului/ pe spinarea lui, insectele-oameni/ toţi veneticii, ca mine, ca tine/ beţi de căldură, anesteziaţi/ de mirosul grădinilor de vară/ ciorbă de burtă, mici cu mujdei,/ cântece de ţigani parşivi,/ sclipiri de femei galeşe,/ păcatele noastre/ L-am închipuit şi în iernile răsăritene/ muşcat de Crivăţ, plângând/ ca un copil pierdut de ţâţa mamei/ auu, auu, îngropat în zăpezi/ oraşul meu urât şi iubit/ ca însăşi viaţa aceasta/ Şarpe fantastic, zeu scitic, soare get/ într-o istorie renegată/ Micul Paris al amintirii mele/ când nicio Franţă nu mi se arată/ valahul simbol, naştere şi moarte/ din Colentina până-n niciodată…” După acest poem simbolic şi reprezentativ, pe pagina următoare găsim o *Ars poetica*, un text, paradoxal, enigmatic, poate chiar ermetic, pentru un univers poetic explicit, sau poate ilustrativ pentru creaţia sa din volumele anterioare: „Noi, noaptea şi duminica/ mergem cu săniile-n paradis/ ninge lumina, troiene de cuvinte/ de-a dreapta şi de-a stânga poetului/ fiecare îşi pune în hamuri un lup/ din pădurile vechi ale alfabetului/ fiecare e dus de o fiară/ ca de un vânt mai pribeag, mai amar/ ea se trezeşte noaptea şi duminica/ dar chiar de atunci, din ce în ce mai rar/ e sărbătoare/ ori un chin e drumul/ prin iarna aspră-a ultimului vis/ noi, fratele meu alb, doar noaptea şi duminica/ mergem cu săniile-n paradis.”

Singura punctuaţie e o virgulă după primul cuvânt şi punctul din final. Primul vers al volumului începe optimist: „Firească bucurie e lumina…”, ultimul e depresiv, ca să nu zic pesimist: „…Sunt bătrân, îmi e greu/ Îmi e dor ca unui nebun/ de oraşul trecutului meu”, fără punct la final, într-un text care se numeşte *Romantica*.

Mai degrabă vârsta rămâne o motivaţie paradoxală, o datorie de „bucureştenizat”, decât un elan sufletesc bine temperat.

Nicolae Dan Fruntelată a fost socotit multă vreme un poet important, dar fără distincţiile de strictă rezoluţie individualizantă: danubian la graniţa Olteniei cu Mehedinţii, nu performa nici un discurs introvertit, nu se concentra exclusiv asupra limbajului şi nu performa într-o eflorescenţă ludică.

Iată că o nouă rezoluţie individualizantă se confirmă după mai bine de o jumătate de secol în capitală devenit bucureştean. Prin poezie mai ales, pentru că oraşul a devenit principalul său subiect, iar „bucureştismul” marchează specificul fiinţei creatoare.

Pornind de la o înţelegere superioară a spaţiului poetic, poetul se exprimă pe sine printr-o foarte atentă supraveghere a textului. De la titlul general, la ultimul punct, textele, de mare limpiditate, sunt cursive, întotdeauna performante în ceea ce priveşte semnificaţia şi morala implicită sau învăţătura implicată.

Fără să fie atras de experimentele textualiste, Nicolae Dan Fruntelată se încearcă şi în exerciţii metatextuale, dar în spirit ludic şi nu ca pecete identitară.

Apropo de premii, vă reamintesc, nu pentru a vă întrista, ci pentru durul adevăr conţinut, consideraţiile lui Ion Cristofor din 1983: „Să fim noi sănătoşi, cu premii sau fără! În ce mă priveşte, îmi dau puţine şanse: francmasoneria bucureşteană e prea puternică şi prea interesată, spre a premia pe un ins care-i nu poate fi de folos!”, dar şi pe cele din 2012: „Îţi înţeleg din plin amărăciunea legată de modul în care se acordă premiile. Din păcate, criteriul valorii e, de cele mai multe ori, ultimul care contează. Nu numai premiile sunt dirijate, ci şi cronicile. […] Nu te întrista, premiile se dau, în general, pe alte criterii decât valoarea. Nu mă întreba care-s alea, încă nu am aflat. Viaţa e mereu ingrată cu poeţii.”

Cât de neverosimilă pentru tinerii de azi poate părea epopeea procurării unei cărţi înainte de 1989: „*Istoria...* nu se găseşte sau foarte greu de procurat”, se scuza în 1982 Geo Bogza că nu vă poate face rost de lucrarea lui Călinescu! Mai uşor vă era Domniei Voastre să găsiţi un pui de căprioară pe care voiaţi a i-l trimite familiei Bogza!!

Însă luate ca un întreg, toate epistolele alcătuiesc un amplu poem închinat Prieteniei, amestec de momente dramatice (legate de gruparea Şişman ori de starea de sănătate a unuia şi a altuia sau odiseea locativă a lui Ion Cristofor) cu întâmplări de o rară gingăşie (precum pelerinajele lui Bogza la statuia lui Eminescu sau intervenţia aceluiaşi pentru a vă trimite o Salvare în sihăstria Domniei Voastre) sau coborâte parcă din poveştile de demult, cum e acea întâlnire a două trofee – capul de căprior vânat de tata Petrea lui Indrei chiar în ziua naşterii dumneavoastră, pus de Geo Bogza, căruia i l-aţi dăruit prin 1974, lângă căpriorul vânat de tatăl lui Labiş, cel care a inspirat *Moartea căprioarei.*

Dar mai ales un poem închinat „măreţului şi măritului ermit” (H. Bădescu), „inimii tale, atât de generoase” (Silvia Tomuş), „nobleţei sufleteşti şi generozităţii dumneavoastră” (Oana Boc), întruchipând „un gând, care mult vrea să vină spre tine” (M. Borcilă).

Aşa cum se vrea şi această *scrisoare din scrisori* învăluită în „amirosul” frunzelor de dumbravnic, al cărei expeditor vă roagă să-i iertaţi neîndemânarea compunerii!

PS. Transmiteţi, rogu-vă, felicitările mele editurii pentru aspectul grafic, şi domnului Ilie Rad pentru iniţiativa conceperii acestui volum de comori epistolare. Totodată, pentru o eventuală republicare, îl rog să aibă în vedere că trei dintre epistole ar fi putut fi datate cu multă exactitate folosind numai informaţia din text. Astfel, epistola [11] a lui Doinaş e scrisă cel mai probabil în 1977, căci e un răspuns la întrebările dumneavoastră privind „soarta unor prieteni” după cutremurul din martie. De asemenea, Doinaş vă scrie despre apariţia iminentă a două cărţi ale lui Ion Negoiţescu – *Viaţa particulară*, publicată, într-adevăr, în 1977, şi *Corespondenţe* cu Radu Stanca – aceasta din urmă va apărea abia în 1978.

Scrisoarea [4] a lui Take Dumitrescu a fost (măcar) compusă pe 20 martie, de vreme ce „ieri am fost la înmormântarea lui Marino”, ştiut fiind că Adrian Marino a fost înmormântat pe 19 martie 2005 (murise pe 17). Cât priveşte scrisoarea [15] a lui Mircea Borcilă, considerată a fi „nedatată (aprox. 2006)”, se încheie cu urări de „AN NOU 1998”.

Şi îl mai rog să-i adauge un instrument atât de necesar într-o lucrare ce, în fond, ţine de istoria literară, deci are un caracter ştiinţific, şi anume, un indice de nume.

Cărţi şi autori

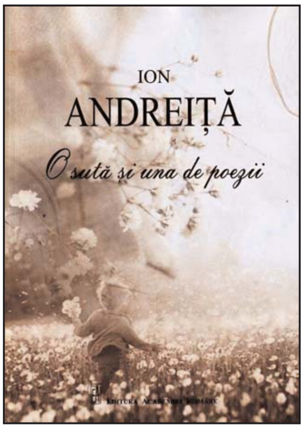
Poezia, între două bătăi de aripă

Monica GROSU

Autor cu o vastă experienţă de gazetar, poet, prozator şi traducător, Ion Andreiţă şi-a croit în literatura momentului un loc personalizat, în linia neotradiţionalismului, însă cu o mare disponibilitate spre rafinamentul versificaţiei, spre meditaţie şi chiar spre angoasele epocii moderne, contracarate mereu de imaginile trecutului. Recentul volum, *O sută şi una de poezii* (Antologie, notă biobibliografică şi selecţia reperelor critice de Rodica Lăzărescu, Prefaţă de Nicolae Dan Fruntelată, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2021), încununează eforturile poetice ale autorului într-o carte emblematică pentru destinul individual, ca şi pentru tabloul general al literaturii române actuale. Cunoscuta colecţie a Editurii Academiei Române contribuie, în mod concludent, la configurarea unei traiectorii lirice autohtone, realizând, prin comentariile şi referinţele critice care însoţesc opera poetică, un bogat aparat de explicaţii şi dezambiguizări de istorie literară. Se creează totodată o punte între epoci, în tabloul de ansamblu putând fi stabilite filiaţiile poetice, influenţele, modelele în siajul cărora s-a ivit poezia ultimelor decenii. Din această perspectivă, unele poeme ale lui Ion Andreiţă îşi pot afla corespondent în literatura tradiţionalistă interbelică, pe linia lui Ion Pillat şi Vasile Voiculescu, sau pe o axă mai generoasă, de la Octavian Goga la Ioan Alexandru şi Ion Horea.

Prezenţă discretă în lumea literară, Ion Andreiţă este, prin tot ceea ce scrie, un observator al vieţii, un privitor ce asistă la metamorfozele societăţii, fără a evita subiecte despre care găsim tot mai rar referinţe. Poezia sa face dese ocoluri în trecut, altfel spus, iese din timp şi poposeşte în momente istorice de interes naţional, evocând figuri tutelare ale românismului: Ştefan Cel Mare şi Constantin Brâncoveanu, Iancu de Hunedoara şi Nicolae Bălcescu. Ion Andreiţă activează coarda patriotismului din sufletul românului, aducând la suprafaţă acest filon poetic, azi căzut în uitare sau desuetudine. Evocă personalităţile neamului, dedicându-le poeme lungi şi melodioase în maniera baladelor populare. Eroii săi sunt ţăranii care au făurit Unirea, bărbaţii care au murit în războaie, dacii de pe Columnă, martirii din decembrie 1989, aşa cum amintirile îi păstrează aproape pe Fănuş Neagu, Nicolae Labiş, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, colegi de condei şi de generaţie.

Elementul biografic rămâne definitoriu pentru experienţa poetică a celui care, în decursul vieţii, descinde prin vechi burguri europene, pentru a se întoarce de fiecare dată acasă, cu dorul străbunilor, cu imaginea vie a mamei, cu rana absenţei tatălui, încă nevindecată: „Tata-i un poem frumos/ Şi postum ca o baladă/ Peste care maiestuos/ Timpu-ntârzie să cadă// Şi tot tace-ntre ferestre/ Gol şi singur ca un zeu,/ Neştiind cum să mai afle/ Linia lui Dumnezeu." (*Tata*) Prin urmare, poezia lui Ion Andreiţă modulează polifonic un vers cu deschidere spre istorie, tradiţie, folclor, biografie, spiritualitate. În această galerie poetică se plasează unele imagini sempiterne, pe cât de autentice, pe atât de emoţionante: „Mama tot îl mai aştepta pe tata.../ Degeaba spăla în fiecare zi/ Cămăşile lui,/ Cămăşile aşteptării,/ Albe,/ Din ce în ce mai albe,/ Lumină nu mai dădeau...// Mama rămânea /De fiecare dată la fel,/ Pe marginea şanţului/ Prinsă-n strâmtoarea/ Dintre două vânturi,/ Cu frate-meu cel mic în poală/ Care plângea/ Şi-i împungea încăpăţânat/ Ca un ied/ Sânul uscat şi neputincios/ După vreo picătură moale/ De lapte –/ Moartea de-ar fi trecut atunci/ N-ar fi putut să nu-şi întoarcă/ Măcar o dată/ Capul." (*Ceea ce nu se poate uita*) Aşteptarea îndelungată a tatălui reiterează un capitol de pregnanţă autobiografică: „Cântă vinul, plânge tata,/ Sapa zace răsturnată –/ Doar pământul bun din luncă/ Înţelege şi-l aşteaptă." (*Tata*)

Fondul popular-arhaic răzbate şi la nivelul formulei lirice, preponderent melodioase, cantabile, înfiorate de sentimentul precumpănitor al dorului şi de o jale adâncă, specifică imaginarului folcloric. Plasată sub o lumină crepusculară, de toamnă inexorabilă, poezia de faţă devine expresia suferinţei, în egală măsură în care este vocea lucidităţii adecvate vârstei mature. Se poate ghici şi o uşoară detaşare ironică ori un perpetuu joc de raportare a sinelui la timp, la trecere, la divin: „Trage ziua carul mare/ Încărcat cu bob de soare,// Trage noaptea carul mic/ Încărcat cu lună-spic.// Carul meu fără ispravă/ Încărcat cu bob zăbavă// Duce-n spate lumea toată,/ Cu mine întins pe roată." (*Poveri*) Acum, poetul se abandonează *Orei tristeţilor* (poem-emblemă al volumului), resimţindu-şi vulnerabilitatea şi ancestrala-i singurătate: „E un ceas anume/ Când trebuie să te dărui/ Cu totul tristeţii,/ Ascunzându-te dincolo/ De scoica/ Ce-ţi măsluieşte gândurile.// E un ceas anume/ Când trebuie să fii/ Numai tu,/ Copac despletit/ De ultima frunză,/ Presimţind seva răsfrântă/ În ecouri.// E un ceas anume/ Când rămânem cu nimeni."

Conturul patriarhal al satului, cu şarpele paznic al casei, cu porţi şi stâlpi brâncuşieni, cu biserici întinzându-şi gâtul spre cer, în vibraţii de litanie şi psalm, este contracarat de imaginile sudului însorit, reconstituind semnele civilizaţiei occidentale, cu piaţete, gondole, porturi, lagune, mansarde şi catedrale pariziene. Aşadar, poezia lui Ion Andreiţă transcrie o experienţă culturală şi biografică bogată, extinsă în sugestii livreşti şi rememorări elegiace, relevant tradiţionaliste, dar nu exclusiv.

Antologia realizată de Rodica Lăzărescu şi prefaţată de Nicolae Dan Fruntelată se adaugă, astfel, unui efort colectiv de aşezare a poeţilor români la locul cuvenit în istoria literaturii. Dincolo de latura estetică şi culturală a volumului în discuţie, nu există îndoială că Ion Andreiţă şi-a convertit biografia în destin literar, printr-o asiduă activitate publicistică şi beletristică.

Semn(al) de carte

Elis Râpeanu, *Juriştii şi epigrama*, Editura Semne, Bucureşti, 2021

Raportându-i la timpul şi la locul în care au creat şi au strălucit, ne convingem de contribuţia la impunerea epigramei, la dezvoltarea şi răspândirea ei, făcând-o de neînlocuit de nicio altă producţie umoristică înrudită. Ei i-au influenţat destinul, înflorirea ei neîntârziată şi i-au determinat pe oamenii de cultură să scrie despre ea. Creaţia lor constituie, şi astăzi, culmi ale epigramei româneşti. Fiecare a adus o notă aparte în peisajul atât de divers – atât ca tematică, precum şi ca mijloace de realizare a umorului concentrat în catrene. (…) Întreaga breaslă a scriitorilor epigramişti le rămâne recunoscătoare. (Autoarea, pe coperta a patra)

Florentin Popescu, *Eu v-am citit pe toţi!*, vol. VIII, Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2021

Viaţa cititorului de literatură, a cronicarului ei reprezintă o continuă mirare. Mirare provocată de multe fapte şi întâmplări, desigur şi de unele lecturi, dar cea mai mare dintre ele rămâne cea în faţa rapidităţii trecerii timpului – cel care nu-i dă răgazul să parcurgă toate cărţile la care ar merita să facă popasuri mai scurte ori mai lungi, după împrejurări şi după valoare.

Este fără îndoială un truism să spun că aproape nici nu mi-am dat seama când s-a scurs timpul de la primul până la actualul volum prin care m-am ambiţionat (exagerând, fireşte!) să încep proiectul numit „Eu v-am citit pe toţi!"

În genere, volumul de faţă acordă credit unor scriitori pe care critica literară aşa-zis „oficială" nu i-a răsfăţat şi nu-i răsfaţă, în ciuda valorii evidente a textelor unora dintre ei. (…)

Văzut şi înţeles din acest punct de vedere, vreau să cred că tomul de faţă, este nu numai necesar, ci şi binevenit. (Autorul, pe coperta a patra)

Iulian Chivu, *Adevăruri sibilice. Antologie,* Editura Sitech, Craiova, 2021

Antologia rememorează critic întrebări şi răspunsuri notabile din istoria ideilor, de care umanitatea, structural, nu poate să se îndepărteze, iar dacă încearcă să le ignore, se constată constrânsă a o lua de la cap ca Sisif, căindu-se ca Saul sau suferind precum Iov. (Autorul, pe coperta a patra)

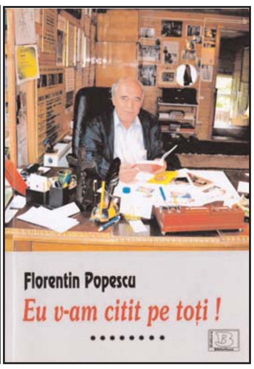
Angela Dina-Moţăţăianu, *Printre… asimptomatici,* Editura Biscara, Bucureşti, 2021

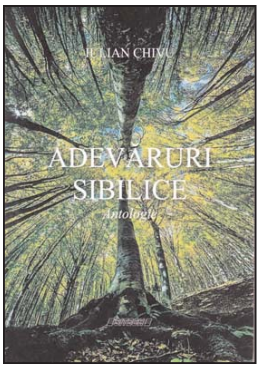
Apariţia cărţii *Printre... asimptomatici* (proză scurtă umoristică) la Editura Biscara este încă o confirmare a faptului că Angela Dina-Moţăţăianu are o chemare deosebită către împletirea ironiei, sarcasmului… într-o relaţie armonioasă cu fondul ficţional şi simbolistic al scrierilor sale.

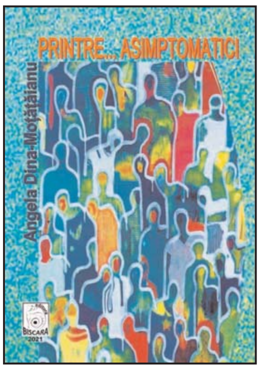
Noul volum închide într-un insectar al satirei blânde ori caustice personaje desprinse din cotidianul care, pe zi ce trece, se transformă, parcă, într-un tablou grotesc.

Fiecare povestire, în fapt o scenetă vivantă, cu personaje ce-ţi stârnesc sentimente variate, amendează o stare de fapt sau tare umane ce înfloresc fără drept de apel într-o societate care a uitat rigorile normalităţii şi lasă ca instinctele primare să domine intelectul, aspiraţiile… Nu lipseşte nici persiflarea unor anomalii ivite în perioada pandemiei, ce încă ne apasă… (Sara Mina, pe coperta a patra)

Miracolul islandez

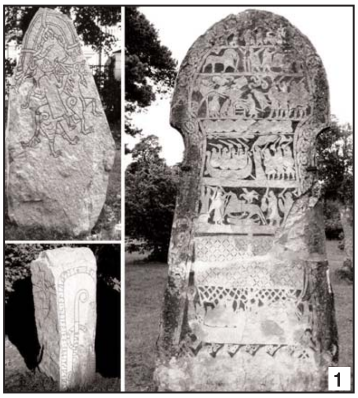

Rodica BRETIN

Privite din spaţiu, insulele Atlanticului de Nord seamănă cu nişte borne marcând ruta spre ţărmul Americii: Arhipelagul Faerøer, Islanda şi Groenlanda. Primele corăbii vikinge au debarcat în Faerøer prin anul 800, găsind doar călugări irlandezi, ajunşi aici în pelerinaje de penitenţă – *peregrinatio pro Christo* – şi care se adăposteau în schiturile ridicate de predecesorii lor. Geograful irlandez Dicuil scria în 825, reproducând relatările unuia dintre călugării-pelerini: „În aceste locuri trăiau de o sută de ani sihaştri, sosiţi cu bărcile din Irlanda. Dar spaima de războinicii Nordului i-a alungat şi insulele au rămas iarăşi nelocuite, aşa cum au fost de la începutul lumii...“ Vikingii care au tulburat pacea ascetică a călugărilor veneau fie dinspre sud-est (Hebride, Shetland, Orkney), fie chiar din Norvegia, unde domnia autoritară a regelui Harald „Păr Frumos“ i-a făcut pe mulţi dintre supuşii săi să aleagă calea exilului.

Încă din Antichitate, Strabon, Pliniu şi Tacit cunoşteau existenţa unui pământ situat dincolo de Coloanele lui Hercule (Gibraltar) şi la sud de gheţurile veşnice, pe care l-au numit Thule. Venerabilul Beda plasa acest teritoriu legendar la şase zile de navigaţie spre nord-vest de Britania şi îl descria ca pe un ţinut unde în solstiţiul de vară nu este noapte, iar în echinocţiul de iarnă nu este zi. În *De Mensura Orbis Terrae* (*Despre mărimea suprafeţei Pământului*), Dicuil pomenea şi el despre o insulă unde „străluceşte soarele şi la miezul nopţii“, identificând această Ultimă Thule a anticilor cu Islanda.

Începând din 775, omniprezenţii călugări irlandezi petreceau „lunile luminoase“ ale anului arctic în Islanda, după ce înfruntaseră oceanul în luntrile lor căptuşite cu piei. Vikingii au găsit insula în 860, când un drakkar ce naviga din Norvegia spre Insulele Faerøer a fost purtat de o furtună sute de kilometri mai departe, naufragiind pe ţărmurile unui pământ necunoscut.

1

Peisajul arid şi sălbatic al Islandei aminteşte de începuturile lumii: deşerturi stâncoase, râuri de lavă împietrită, prăpăstii ameţitoare, munţi acoperiţi de gheţari, lacuri, cascade şi fiorduri, câmpii de nisip negru, izvoare fierbinţi, gigantice domuri de riolit, vulcani noroioşi, zăcăminte de obsidian... Neobişnuita întâlnire dintre vulcani şi gheţuri a dat unul dintre numele insulei: „Ţara de gheaţă şi foc“.

Dacă vechile *sagas* păstrează tăcere asupra identităţii descoperitorului viking, *Cartea aşezărilor,* cronică genealogică a primilor locuitori ai Islandei, oferă trei nume şi versiuni diferite. Cronica a fost alcătuită în secolul al XII-lea de istoricul islandez Ari Thorgilsson (1067–1148), cel care a scris şi *Cartea islandezilor,* în care urmăreşte procesul colonizării scandinave. Din anul 870, mii de războinici, cu familiile, slujitorii şi sclavii lor au sosit aici din Norvegia, Anglia sau Irlanda, într-o migraţie de proporţii, ce avea să dureze şase decenii. După 930, corăbiile cu colonişti au încetat să mai vină, Islanda devenind singurul teritoriu viking independent de peste mări.

Paradoxal, nicăieri în peregrinările lor de explorare, jaf sau cucerire, scandinavii n-au întâlnit auspicii mai bune decât pe această insulă neospitalieră. N-a fost nevoie să ducă lupte, fiindcă Islanda nu era a nimănui. N-a existat o populaţie autohtonă – de obicei superioară numeric – pe care ar fi trebuit să o supună şi care sfârşea întotdeauna prin a-i asimila.

Dar cu adevărat remarcabile sunt cultura şi civilizaţia născute aici.

În Islanda, războinicii Nordului au ridicat biserici şi mănăstiri în loc să le distrugă, iar convertirea lor la creştinism (anul 999) nu a dus numai la construirea legendarelor *stavkirker* (bisericile înalte norvegiene), ci şi la apariţia unor altfel de monumente: scrierile islandeze.

Acest „miracol“ se datorează unei stranii şi improbabile simbioze între două lumi, rară în evoluţia umanităţii. Vikingii au adus simţul istoriei, al eroismului şi aventurii, alături de o percepţie absolut particulară asupra destinului individual. În schimb, creştinismul romanic a oferit garanţia nemuririi, dată de suportul material (aparent fragilul pergament) şi de universalitatea limbii latine, pe atunci singurul liant într-un Ev Mediu sfâşiat de inepuizabile dispute politice, sociale sau teologice. În momentul colonizării Islandei, vikingii aveau deja două dintre ingredientele trecerii în eternitate: un trecut demn de a fi consemnat şi... geniu literar. Însă, fără o limbă de circulaţie, în care să îşi poată transmite istoria, tradiţiile şi valorile, o mare parte din spiritualitatea unei epoci şi a unui întreg popor s-ar fi pierdut pentru totdeauna.

Cum s-a putut decanta, din sânge, sudoare şi violenţă, o literatură cultă, esenţializată, pe alocuri chiar încifrată? Cum au reuşit nişte „sălbatici“ să atingă un nivel de abstractizare la care artiştii Antichităţii nu putuseră decât să aspire? De unde intuiţia, subtilitatea şi sofisticarea poeţilor scandinavi, autorii unor procedee stilistice necunoscute până la ei?

Dincolo de întrebări, rămâne realitatea: în Islanda s-a scris cea mai importantă pagină din epopeea vikingilor – nu în fapte de arme, ci în literatură. Între 870 şi 1350, această insulă austeră, cu vulcani dormitând sub zăpezi, a dat Occidentului şi lumii „miracolul islandez“: poezia scaldică, *Edda* şi *Saga.*

Poezia scaldică s-a născut pe ţărmurile Mării Baltice în secolul al VII-lea şi a fost exersată o perioadă de toţi scandinavii, pentru a deveni apoi un monopol islandez. Scaldul era, în acelaşi timp, poet de curte şi istoriograf: proslăvea înfăptuirile măreţe ale regelui său ori comemora evenimentele importante ale domniei acestuia, evocare îmbogăţită cu judecăţile personale ale autorului.

2

Europa medievală nu a mai cunoscut un gen literar la fel de sofisticat ca poezia scaldică islandeză. Analizând fenomenul în patru lucrări de referinţă (*L'Edda poétique, La poésie scaldique, Sagas Islandaises* şi *Les Sagas légendaires*), Régis Boyer observa că „deşi de o complexitate surprinzătoare, poemele respectă întotdeauna un set de reguli stricte“. Cea mai importantă interzicea numirea lucrurilor şi fiinţelor prin termeni direcţi. Aceştia trebuiau înlocuiţi cu sinonime, perifraze sau circumlocuţiuni: marea devenea astfel „întinderea eternă“, războinicul „arborele de bătălie“... O reminiscenţă a străvechilor rituri şamanice? Sau, mai degrabă, un rafinament literar, menit să pună la încercare virtuozitatea creatorului? Prin asemenea procedee stilistice, scalzii izbuteau să exprime mai multe idei simultan, să insinueze mesaje implicite în manifestul declarat al operei, să introducă teme conexe. Aşa a compus Egill Skallagrimsson poemul *Sonatorrek* (*Ireparabila pierdere a fiilor*), aşa a scris Eysteinn Asgrimsson capodopera sa *Lilja* (*Crinul*).

Edda reuneşte treizeci de poeme din secolele IX – XII, amplu mozaic epic ce evocă întreaga mitologie scandinavă, de la începuturile şi până la sfârşitul lumii (Ragnarok). Cuprinde poeme mitologice (cum ar fi cel despre Thor şi Marele Şarpe din Midgard), magice (în care zeii ating cunoaşterea supremă), eroice (asemenea celui al luptei dintre Sigurd şi dragonul Fafnir) ori satirice (despre farsele lui Loki, printre muritori sau în Valhalla). Niciun personaj nu rămâne static ori meditativ: oameni şi zei sunt fie într-o perpetuă căutare a tainelor Universului, fie angrenaţi în confruntarea cu forţele negative ce încearcă să-l distrugă. Iar eroii nu întruchipează idealuri inaccesibile, ci modele de spirit combativ, integritate şi valoare, care vor trece graniţa poeziei spre proză, în nemuritoarele sagas ale Nordului.

O *saga* (de la *sagen*, a istorisi), este jurnalul vieţii unui personaj „ce merită păstrat în memoria comunităţii“, începând cu naşterea şi terminându-se cu moartea sa, fără a-i omite strămoşii sau descendenţii demni de atenţie. Nefiind legende, basme ori poeme epice, ci o prefigurare a romanelor istorice din epoca romantică (secolul al XIX-lea), *sagas* au împrumutat multe elemente stilistice din lucrările istoriografice latine, rămânând însă profund legate de civilizaţia Nordului.

Există diferite genuri de *sagas*, în funcţie de tematica lor:

Sagas „regale“ consemnează viaţa marilor regi scandinavi şi legendarele lor cuceriri. Astfel, în *Heimskringla* (*Saga regilor ţării natale*), Snorri Sturlusson redă întreaga istorie a suveranilor Norvegiei, de la originile mitice şi până la sfârşitul secolului al XII-lea.

Sagas „populare“ (*Saga Celor din Valea Somonului, Saga lui Grettir cel Puternic, Saga despre arderea lui Njall*), ai căror autori rămân de obicei anonimi, urmăresc destinele unor eroi renumiţi pentru curajul în luptă, forţa fizică deosebită, simţul dreptăţii sau înţelepciunea de care dau dovadă.

Sagas „contemporane“ relatează evenimente din timpul vieţii naratorilor. În *Islendinga Saga* (*Saga islandezilor*), Sturla Thordarsson izbuteşte să îmbine o frescă istorică şi un tratat de filosofie politică privind evenimentele ce aveau să ducă la pierderea independenţei Islandei (secolele XII–XIII).

Însă, indiferent de temă, ceea ce defineşte o *saga* este stilul său – întotdeauna narativ, cu accente dramatice, eroice şi, uneori, satirice –, ale cărui caracteristici esenţiale sunt realismul, dinamismul şi concizia.

Autorii nu se exprimă niciodată la persoana întâi şi evită epitetele exagerate, reuşind transformarea fantasticului în cotidian. Nu există descrieri de peisaje, nici portrete: personajul este definit prin actele sale şi consideraţiile celor apropiaţi. O saga îşi prezintă protagoniştii numai în mişcare, iar laconismul nordic poate fi neaşteptat de sugestiv. Rezultă nişte texte dure, decantate, despre responsabilitate, onoare şi răzbunare, propunând o viziune lipsită de îngăduinţă asupra slăbiciunilor umane, a vieţii şi a lumii. Într-o atmosferă tragică (uneori insuportabil de densă dacă nu ar interveni umorul sau ironia), eroul este pus faţă în faţă cu destinul său, pe care adesea îl cunoaşte dinainte, datorită unor semne, vise, viziuni sau preziceri. El trebuie întâi să îl accepte fără rezerve, apoi să şi-l asume, să îl împlinească prin fapte, depăşind toate piedicile ivite în cale.

Un creator de *saga* stăpânea perfect arta înlănţuirii faptelor, a cauzelor şi consecinţelor, urmărind cu consecvenţă, încă de la primul cuvânt, mesajele ori sentimentele pe care voia să le transmită în final cititorului. Într-o saga există „noduri conflictuale“ în care acţiunea ia o turnură cu totul neaşteptată, iar orice detaliu dintr-un anume capitol îşi găseşte întotdeauna justificarea, uneori după sute de pagini, nimic nefiind lăsat la întâmplare în dozarea expunerii, lipsită de digresiuni sau improvizaţii.

Nu degeaba atunci când au studiat istoria Islandei independente, împărţind-o în patru etape distincte, în funcţie de situaţia socială, politică şi economică − epoca eroică (930-1030), a păcii (1030-1120), epoca Sturlungar (1220-1262) − medievaliştii au decis să numească perioada dintre 1120 şi 1220, crucială pentru trecutul islandezilor, *epoca literaturii.*

(Fig. 1: Inscripţii lăsate de vikingi: Fig. 2: Odin, stăpânul Valhalei.)

Vecina mea, Africa

Dinastii diminutive (I)

Nicolae MELINESCU

Moda succesiunilor regale sau nobiliare, stinsă în Europa după marea evadare de la Bastilia şi, mai târziu, după prăbuşirea celor trei imperii din centul şi răsăritul continentului, s-a păstrat în alte părţi ale lumii, inclusiv în Africa. În unele zone obiceiul a făcut carieră până în secolul al XXI-lea. Ceea ce a alimentat o orânduire de origine feudală a fost puterea de a-i subordona pe alţii; ei i s-au adăugat privilegiile atât în propriul mediu al *bwana,* cât mai ales în relaţiile acestuia cu lumea exterioară.

Africa sub-sahariană a rămas prizoniera unor procese contradictorii. Ultimele decenii au însemnat şi o distanţare de siajul post-colonial, dar şi conservarea unui atavism social şi politic. Tiranul african din prima generaţie post-independenţă era descris de Blaine Harden (*Africa: Dispatches from a Fragile Continent,* W.W. Norton & Company, New York 1990, p. 76) astfel: „Nu are în minte decât banii. Portretul lui atârnă în toate încăperile oficiale. Miniştrii lui poartă insigna din aur cu chipul lui pe reverul costumelor făcute pe comandă din stofe scumpe. El binecuvântează străzi, spitale, universităţi cu numele său. Insistă să i se spună *doctor* sau *învingătorul, marele elefant, înţeleptul, conducător mondial.* Fiecare rostire a sa apare pe prima pagină a ziarelor, în deschiderea programelor de ştiri de la radio şi televiziune. El are privilegiul să se culce cu soţiile şi fiicele celor mai puternici membri ai guvernului. Numeşte şi elimină miniştri după bunul plac, paralizează orice decizie politică pentru ca să-i elimine pe eventualii uzurpatori. Când cresc ameninţător nemulţumirile populare el găseşte minorităţile drept ţap ispăşitor. Interzice orice formă de opoziţie şi nu tolerează decât formaţiunea care-l susţine. Dacă acceptă alegeri, le fraudează. Sabotează justiţia. Închide gura presei."

Promisiunile unui reviriment profund şi amplu aşteaptă dincolo de orizontul răsăritului, ţinute la porţile cetăţilor de un fenomen ce pare să acapareze scena politică internă în ţări care păreau să arunce peste bord fără regrete „greaua moştenire". O cadenţă cu totul particulară pare să menţină vii spiritul şi stilul primilor „părinţi ai naţiunilor" decolonizate prin împingerea pe poziţiile privilegiate a fiilor foştilor şefi de stat.

Spre limita sudică a Africii, Botswana, cu un teritoriu încă o dată mai întins decât al României şi o populaţie cât a Bucureştiului, a avut o soartă politică relativ liniştită după independenţa din 1966. Republică pluripartidistă, această ţară continentală încununată de strălucirea diamantelor (mina Oraga, 50 la sută în proprietatea statului, cea mai mare din lume – producţie de 11 milioane de carate, valoare de peste un miliard şi jumătate de dolari în 2013), a ales o formă de guvernare croită nu după modelul fostului patron britanic, ci după cel al Americii: şeful statului este şi şeful guvernului. Seretse Khama, primul preşedinte, din 1966 până în 1980, a fost nepotul regelui Khama al III-lea. El a moştenit tronul regatului tswana la vârsta de patru ani şi a primit o educaţie de viitor conducător. Seretse Khama a candidat la votarea premergătoare independenţei şi a ajuns primul preşedinte liber ales al noii republici. Chiar dacă aliaţii şi adversarii l-au considerat unul dintre liderii de succes ai Africii post-coloniale până la Mandela, Seretse nu a aruncat prea departe mantia regală atunci când a venit vremea să fie hotărâtă soarta primului său născut. El i-a cultivat dragostea pentru putere şi fiul său, fost comandant al forţelor armate naţionale, Ian Khama, a ajuns al patrulea preşedinte, din 2008 până în 2018, după ce fusese vicepreşedinte timp de zece ani. Ceea ce l-a făcut cunoscut pe scena africană a fost opoziţia sa faţă de regimul dictatorial al zimbabwianului Robert Mugabe, a cărui legitimitate i-a recunoscut-o numai după includerea în echipa guvernamentală a susţinătorilor rivalului politic local, Morgan Tsvangarai. La fel de consecvent în apărarea democraţiei, Khama junior nu l-a agreat nici pe fostul dictator sudanez Omar al-Bashir, ceea ce nu l-a salvat de malaxorul criticilor interne după ce a fondat un FBI autohton – Directoratul pentru Contrainformaţii şi Servicii de Securitate –, considerat de adversari un organism gata oricând să fie transformat de preşedinte în poliţie politică.

După ieşirea liniştită din funcţie, el a fost urmat, tot prin vot, de un alt fiu de demnitar, Mokgweetsi Masisi, care şi-a făcut ucenicia ca vicepreşedinte din 2014 până la alegerea sa ca preşedinte în 2018. Tatăl său, Edison Sethomo Masisi, a fost un politician foarte influent, capabil să „mişte lucruri" prin manevre numai de el ştiute, prin abilităţi dobândite ca ministru adjunct şi ministru plin la Educaţie (1972), la Sănătate (1978 –1979) şi la Finanţe (1993 – 1999). Un asemenea părinte versat ar fi lăsat în urmă progenituri şi mai democratice. Şi totuşi, în mod surprinzător, Mokgweetsi Eric Keabetswe Masisi a fost acuzat că a plasat Botswana sub asediu după ce Curtea Supremă a respins contestaţiile formulate în urma alegerilor generale din 2019.

Obiceiurile rămân, practicile se sublimează pe măsură ce beizadelele secolului al XXI-lea nu mai provin din şcoala dură a războiului anti-colonialist, au crescut într-o mare de privilegii, înconjuraţi de admiratori dornici să-şi dovedească loialitatea faţă de stăpân, au studiat la şcoli înalte şi imită satisfăcător apucăturile ateilor corporatişti. Este cazul lui Emmanuel Frank Biya, fiul lui Paul Biya, aflat la cel de-al şaptelea mandat de preşedinte al Camerunului. Papă a fost prim-ministru din 1975 până în 1982 şi de atunci tot într-o preşedinţie o ţine. La 88 de ani s-o fi plictisit de gărzi de onoare, osanale şi plecăciuni, mai ales că separatiştii minoritari anglofoni i-au făcut zile amare cu republica lor Ambazonia. Juniorul, şcolit la universitatea statului american Carolina de Sud în ştiinţele politice şi economice, nu s-a repezit la coroană, dar a găsit manevra prin care să se insinueze pe post de succesor. Frank s-a ţinut departe de politică şi s-a angajat în afaceri private, a ignorat contracte pe bani publici şi a lăsat un grup de iniţiativă să-i construiască imaginea imaculată. Mişcarea cetăţenească s-a pus pe treabă, deşi seniorul mai are încă patru ani din actualul mandat. Chiar şi aşa, juniorul nu a scăpat de necazuri şi încă de prin 2003 a fost acuzat că o companie din administraţia sa a defrişat ilegal pădurea de esenţă rară dintr-o zonă protejată. Supărat că i se amputează dreptul la libera iniţiativă, a fondat o societate de investiţii – Venture Capital. Societatea a cumpărat în 2005 acţiunile unei companii falimentare pe un preţ de nimic pe care le-a vândut guvernului „lu' tata" cu un preţ considerabil mai mare. Câteva voci critice au denunţat operaţiunea drept o manevră de îmbogăţire rapidă prin visteria statului, dar nemulţumiţii au rămas doar cu amintirea protestului. Din 2011, tânărul Byia a tot apărut în public ca să-şi susţină tatăl şi în 2018 chiar circulau zvonuri că va candida la preşedinţie, dar seniorul a fost mai convingător. Din primele luni ale lui 2021, posibila succesiune a început să fie pomenită insistent, iar mişcarea „Prietenii lui Frank Byia" a devenit populară în special în diaspora cameruneză, cu mulţi membri bogaţi şi influenţi. Scopul entuziaştilor susţinători este să sprijine candidatura idolului ca o continuare a campaniei pentru 2025, în care favoritul iniţial ar fi fost primul născut al preşedintelui, din păcate mort în 1992. Prudenţa este dictată de cei patru ani cât tatăl său rămâne în funcţie, perioadă în care incertitudinea posibilei candidaturi a lui Frank Byia ar consolida popularitatea sau, pur şi simplu, ar obişnui electoratul cu ideea că altul mai bun nu există. Subexpunerea publică, cultivarea misterului ar putea fi manevre mai puternice decât adunările zgomotoase cu steaguri şi cu portrete.

În Ciad succesiunea nu a fost pusă la dospit. Idris Déby a murit în timpul campaniei militare din nordul ţării, unde a comandat operaţiunile împotriva Frontului pentru Schimbare şi Concordie, o grupare rebelă separatistă, susţinută cu armament de Emiratele Arabe Unite şi de mercenarii ruşi din Grupul Wagner. Imediat după anunţarea morţii preşedintelui, pe 20 aprilie 2021, a fost dizolvat parlamentul, a fost suspendată constituţia şi Consiliul Militar de Tranziţie a preluat conducerea ţării. Mahmat Déby Ito, în vârstă de 37 de ani, fiul răposatului, a devenit automat şeful administraţiei şi preşedinte interimar.

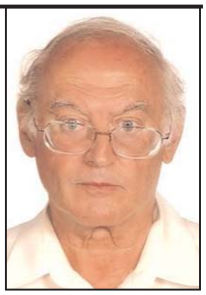
Spre deosebire de dictatorii din prima generaţie, care săreau de la caporal sau sergent la vârful ierarhiei militare şi se autoproclamau mareşali, Mahmat a avut o carieră solidă în armată. Bătrânul l-a trimis încă din adolescenţă la Şcoala militară de la Aix-en-Provence, şi l-a pus să-şi câştige gradele pe front, în luptele cu rebelii din Ciad şi din Mali. Un stagiu de patru ani în Instituţiile pentru Securitatea Statului l-a familiarizat şi cu structurile de poliţie politică şi de contrainformaţii. Ajuns la gradul de general maior, la moartea tatălui său a devenit preşedinte interimar pentru optsprezece luni, perioadă în care ar urma să fie refăcute structurile politice, legislative şi economice ale ţării. Preluarea din mers a conducerii de către Déby junior a provocat nemulţumire. Criticii săi l-au acuzat de lovitură de stat şi de nerespectarea prevederilor constituţionale. Potrivit acestora, preşedintele Adunării Naţionale asigură interimatul şi organizează alegeri în cel mult nouăzeci de zile. Dar la funeraliile lui Idris, oaspete frecvent la Elysée, a asistat, între alţii, preşedintele francez Emmanuel Macron, al cărui guvern a binecuvântat manevra succesiunii. Ministrul francez de Externe, Jeran-Yves Le Drian, a justificat instalarea consiliului militar pentru că stabilitatea şi securitatea erau esenţiale în împrejurări excepţionale. Mahamat nu rămâne singur şi înconjurat de şacali în misiunea de prelungire a obiceiurilor dictatoriale. O juntă bine orchestrată şi bine dresată caută să menţină tradiţia militarizată a regimului şi sistemul paternalist de privilegii şi recompense pentru fidelii săi. Ciadul este un fel de redută cu rol de pivot în jocul de interese regional, o redută plasată între Libia neguvernată la nord, Mali, măcinat de rebeli şi extremiştii islamişti la vest, Camerun tulburat de războiul separatiştilor anglofoni împotriva majorităţii francofone în Camerun, continua frământare miliară şi umanitară la est între Sudan şi recent independentul Sudan de Sud, frământările deloc paşnice din Republica Centrafricană la sud.

În aceste condiţii, traseul pe care-l va urma succesorul lui Idris în Ciad preocupă intens sponsorii din exterior, în primul rând Franţa, fosta putere dominantă în Africa de vest. Mahamat şi colegii săi trebuie să jongleze convingător cu câteva bile încinse de presiunea internaţională cum ar fi deschiderea dialogului politic intern, extragerea armatei din afacerile civile şi financiare ale statului şi democratizarea societăţii. Destul de mult pentru tânărul general, adus la conducere de roata norocului!

Tentaţia desemnării succesorului dintre membrii propriei familii persistă în zona mediană a Africii. În Congo (Brazzaville), Denis Sassou-Nguesso a condus ţara de pe malul nordic al fluviului Congo şi coasta estică a Atlanticului aproape patru decenii şi nu dă semne că ar vrea să predea puterea. În România a venit în vizită oficială în anii '80, pe când ţara noastră avea o puternică flotă de pescuit şi căuta autorizarea pentru recoltare în Atlantic, din largul Mauritaniei până spre Angola. În 2006, el a participat la Conferinţa Francofoniei, desfăşurată la Bucureşti.

(Va urma.)

SF în variate ipostaze

Mircea OPRIŢĂ

Talent polivalent, cu abordări interesante în mai multe registre de expresie artistică, **Adrian Chifu** este profund legat de manifestările timişorene ale SF-ului şi ale unor domenii adiacente, precum fotografia, filmul experimental de scurt metraj şi muzica electronică. S-a născut în octombrie 1970, la Timişoara. A absolvit Facultatea de Mecanică a Institutului Politehnic „Traian Vuia" din localitate, unde mărturiseşte că a fost atras îndeosebi de perspectiva unei împliniri profesionale în branşa roboţilor industriali, iluzie în bună măsură contrazisă de realitatea mult mai terestră a disciplinei respective: „M-am dus la secţia de roboţi industriali din cauza numelui. Roboţi. Viitor! Chestii... Dar m-am dezumflat destul de repede, când am văzut că partea în care viitorul roboţilor ar trebui să apară în proiectarea lor actuală este superfluă." A activat ulterior ca inginer în domeniul construcţiilor. Contactul cu anticipaţia e legat, în cazul său, de o etapă anterioară, mai exact spus, de lectura unei reviste *Helion* din 1984, urmată de participarea la şedinţele de la Casa Tineretului ale cenaclului respectiv. Debutează în aceeaşi publicaţie, în 1987, cu povestirea *Casa printre nori, omul printre stele*. Publică şi în cealaltă revistă timişoreană, *Paradox*, sporadic în *Jurnalul SF* şi în *Almanahul Anticipaţia*. Apariţiile sale sunt însă rare, trădând mai degrabă un regim de lucru amatorial decât unul propriu-zis profesionist. O asemenea constatare este susţinută inclusiv de caracterul ezitant al abordărilor literare: „Când mă pun să scriu ceva nu am nimic clar în minte. Doar o idee. Dacă reuşesc să trec de introducere, atunci povestirea are şanse să fie terminată. Dacă nu, ei bine, atunci rămâne suspendată într-o stare de semiuitare. Am începute astfel zeci de povestiri. Se întâmplă să revin asupra unora dintre ele şi să mai scriu câteva propoziţii. Se întâmplă, de asemenea, ca povestiri mai vechi să le rescriu complet, tot până în faza de introducere."

Aflată sub incidenţa factorului pur subiectiv, o asemenea manieră de creaţie se exprimă şi în celelalte genuri de artă spre care autorul se simte îndemnat, întrucât, cum spune el însuşi, „imaginaţia e multidimensională", dar rămâne, în cazul său, să fie practicată ca hobby. Scurtmetrajele sale (*Exodos*, 2011, *Oblivium*, 2012, *Eternal Traveler, Aion Photon, Stairs of Time*, 2014, *A Door into Universe* şi celelalte, plasate inspirat pe Youtube) au fost realizate cu investiţii modeste, iar reuşita lor pare să-l fi costat pe autor un efort intelectual şi de includere a subiectelor în cadru greu de observat la prima privire, apt totuşi să suplinească precaritatea mijloacelor cinematografice aflate la îndemâna sa. O spune el însuşi: „Mă limitez la ceea ce am şi/sau ce aş putea să cumpăr de la piaţa de vechituri, de unde îmi procur de obicei vestimentaţia şi gadgeturile. Apoi îmi iau camera de filmat, trepiedul şi rucsacul cu haine şi mă duc în locaţii unde nu-i nimeni care să intre din greşeală în cadru. Improvizez timp de câteva ore, filmând absolut tot ce pot şi mă întorc acasă. Asta a fost partea cea mai uşoară. Apoi urmează partea care poate lua şi câteva luni: să fac să-mi placă ceea ce am filmat."

Primite iniţial cu scepticism, inclusiv în relativ permisivele medii cenacliere, realizările sale stârnesc în cele din urmă uimirea şi admiraţia unor colegi cu un statut deja bine consolidat în domeniu, precum Dănuţ Ungureanu şi Marian Truţă. Cel dintâi descrie cu emoţie surpriza unui prim contact cu arta practicată de cenaclistul timişorean, semnalând o performanţă aflată dincolo de orice s-ar putea înţelege prin rutinatul profesionism cinematografic. „Dacă în timpul proiecţiei n-a răsunat niciun comentariu în sală, la sfârşit câteva întrebări i-au fost puse totuşi lui Adrian Chifu. Ce softuri a folosit pentru editarea imaginii ori pentru muzică (şi aceasta cu totul specială, dezvăluind un compozitor sensibil), la cât s-a ridicat bugetul, care-i sunt planurile de viitor (ce ne pricepem şi noi, sefiştii, să întrebăm, deh…). Omul cu filmele a răspuns modest, mărturisind o tehnologie deloc extraordinară, un buget inexistent şi planuri de viitor vagi. «Le fac din plăcere» a fost laitmotivul timidei sale confesiuni. Un profesionist l-a avertizat pertinent că dacă vrea să treacă de la stadiul de amator talentat, care «le face din plăcere», la performanţă, va trebui să-şi schimbe complet viaţa, să aloce tot mai puţin timp actualei sale profesiuni (nimic de-a face cu filmul sau muzica) şi să se dedice complet artei sale, chiar dacă bascularea l-ar forţa la sacrificii lumeşti.

Mă-ntreb despre ce performanţă ar fi mai bine să fie vorba. Aşa cum o vedem noi acum, ea subsumează succesul de amploare, recunoaşterea internaţională, câştigul consistent. Mi s-a părut că lui Adrian Chifu prea puţin i-ar păsa de toate astea. […] E ca un izvor care curge şi nu se gândeşte să-şi capteze apele la nivel industrial. Face lucruri în care

crede, care-i plac, pe care le împărtăşeşte oamenilor din jurul său, bucuria sa intră în rezonanţă cu bucuria celorlalţi. Se regăseşte în ce face, se redescoperă şi se reinventează, cu fiecare imagine ori sunet. Asta nu este, în sine, performanţă? Câţi dintre noi o putem atinge? Câţi ştim, de fapt, cine suntem?"

Sub pseudonimul la care apelează adesea, încât i se recunoaşte precis semnătura (Rudi Kvala), Marian Truţă nu e nici el zgârcit cu aprecierile, văzând în contribuţia lui Adrian Chifu o modalitate de lansare a filmului SF românesc: „Am avut parte de patru poeme cinematografice. Grozave, în opinia mea, dar nu numai a mea. În plus, am avut parte de o re-naştere a speranţei. Cineva, fără să fie plătit, în timpul liber, cu resurse proprii, a jucat extraordinar de bine rolul creatorului de film. Al regizorului de film. Al scenaristului de film. Al actorului de film. Şi, în fine, al celui care face ilustraţia muzicală a unui film.

Sigur, nu au fost epopei în genul *Star Wars.*

Dar au fost, aşa cu am spus, patru poeme *cinematice.* Patru secvenţe care poartă în ele potenţialul unor producţii viitoare de anvergură. O saga sefe pur românească devine perfect posibilă. Prin talentul şi determinarea unui personaj pe nume Adrian Chifu, căruia îi mulţumesc în mod public pentru încântarea pe care mi-a dăruit-o preţ de jumătate de oră prin creaţia sa. Talentul şi dăruirea de care a dat dovadă îmi demonstrează că avem toate ingredientele ca în România să se producă filme sefe de calitate. Despre care să se vorbească."

Filmele realizate de Adrian Chifu au fost, de altfel, nominalizate şi premiate la unele sesiuni Helion (2011 şi 2014), precum şi la convenţii naţionale Romcon. În ce priveşte muzica electronică, performanţele sale includ şi concerte susţinute cu formaţia Urban Experience începând din 1995, împreună cu care în 1995 şi 1997 a şi realizat unele dintre primele albume de muzică electronică de după Revoluţie. Dacă în poemele sale cinematografice se recunoaşte înclinat spre tema călătoriei în timp (în partea predominant SF) şi spre explorarea sepulcrală (în zona predominant fantastică), proza autorului trădează, în schimb, o irezistibilă tentaţie a apocalipsei comice. Grupate în volumul *Drumul spre casă* (2016), povestirile sale aparţin unor diferite perioade de gestaţie, refuzându-şi astfel perspectiva unui stil unitar şi complăcându-se în comoditatea, acceptabilă şi ea pentru un artist polifonic, a unităţii în diversitate.

Dacă ar fi fost scrise într-un interval de timp restrâns şi nu repartizate, în funcţie de inspiraţie, pe mai multe decenii, poate că povestirile din volum ar fi putut primi un caracter mai unitar, lăsându-se judecate ca piese înrudite dintr-un ansamblu descriptibil prin propriile sale calităţi. Totuşi, ideea cocteilului stilistic nu pare să se fi impus în totalitate, din moment ce culegerea ne oferă doar două maniere predilecte, grupând în jurul său, fiecare, lucrări înrudite ca subiect, personaje, motive generice şi modalităţi esenţiale de scriitură.

Prima parte a cărţii expune povestiri lucrate în spiritul unui SF clasic cu cheie comică, antrenând personaje „subţiri" şi dominate de manifestări caricaturale, smulse subit din rutina banalităţilor cotidiene şi provocate să facă faţă unor situaţii extreme, de regulă din repertoriul ideatic al anticipaţiei. Domnul Bishop, burghez respectabil, cu ţinută „demnă şi rigidă" şi care pretinde că nu uită niciodată nimic („O maşină de calculat perfectă. Însă, numai când era treaz."), cade victimă scotch-ului săptămânal şi, greşind la întoarcere apartamentul personal, pătrunde nu se ştie unde prin uşa desenată de un afiş lipit pe perete (*Unde a plecat domnul Bishop*). Domnul A şi Domnul T, pensionari deprinşi să-şi facă împreună plimbarea de rutină, trec pe nesimţite printr-o „furtună spaţio-temporală", descoperindu-se pe parcursul zilei din ce în ce mai tineri, ca într-un vârtej de timp inversat, cu punctul terminus într-o dispariţie reprezentată, seara, de însuşi momentul naşterii lor (*Drumul spre casă*). Povestirile intitulate *Gravitaţia nu-i pentru oricine* şi *Răsăritul mai mic al domnişoarei Erica* se învârt în jurul pomenitei fete bătrâne căreia autorul îi surprinde cu o cinică plăcere stereotipiile de gândire şi de relaţionare cu ambianţa socială schiţată în spiritul telenovelelor cu sirop. Se petrec şi aici fenomene cosmice senzaţionale, din categoria SF-ului apocaliptic, privite însă mai degrabă ca nişte glume ale absurdului, în ton cu comicul fundamental al textelor, decât sub aspectul anticipaţiei serioase. Accidentul de gravitaţie anunţat la radio adună în piaţă mulţime de curioşi, la spectacol participă şi fanfara oraşului, iar primele semne de levitaţie stârnesc reacţii vecine cu entuziasmul.

„Se auzi un strigăt de încântare. Dinspre o parte a pieţei venea Domnişoara Erica. Plutea încet, răsucindu-se. Cu o mână îşi strângea rochia în jurul picioarelor şi cu cealaltă îşi ţinea pălăria cu boruri largi pe cap. După dânsa, Domnul ... alerga cu mâinile ridicate.

– Vă rog să vă daţi jos, scumpă domnişoară. Aveţi grijă să nu vă agăţaţi de copacul acela.

– Ooooo! Ce minunat! Zbooor! Hopaaaa...

Domnul Varga o privi câteva secunde şi apoi spuse:

– Pentru unii sfârşitul lumii ar fi o binecuvântare."

În *Gunoya*, la fel ca într-o povestire de Dănuţ Ungureanu (*Din nou acasă*), „planeta asta, pe care ne târâm oasele – cum o descrie un personaj rudimentar – nu-i dăcât o ladă de gunoi, unde ăilalţi, adică ăi dă sus, aruncă putreziciunile". Şi într-adevăr, din cer plouă cu containere pline de gunoaie, asupra cărora se năpusteşte prompt o faună de recuperatori degeneraţi. Povestirea nu mai are nimic din tonul jucăuş şi din candoarea caricaturală a textelor mai vechi concepute de Adrian Chifu, însă – cu tot aerul ei de un tragicomic distopic – nici nu iese dintre temele SF-ului clasic. În schimb, *La CERN are loc un experiment în secret* este un text care pregăteşte trecerea spre cel de-al doilea grup de povestiri, redactate într-o manieră cu totul distinctă de cele discutate până acum. Aici autorul renunţă până şi la o minimă formulă epică, preferând să-şi dezvolte subiectul la modul telegrafic, prin scurte fragmente ce simulează comentarii şi replici dintr-un forum oarecare găzduit pe Internet. Personaje sunt înşişi comentatorii, cu exprimările lor mai mult sau mai puţin agramate, de regulă complet dezinformate şi repede scăpate spre invectivă şi vulgarităţi de la adăpostul anonimatului reprezentat de pseudonime anglofone abracadabrante. Purtată pe o asemenea filieră alarmant-conspiraţionistă, e limpede că discuţia despre experimentul care ar avea drept scop găsirea unei ipotetice particule a timpului cade inevitabil în derizoriu şi în pălăvrăgeală incoerentă.

→

Ars longa...

(Urmare de la pag. 32)

Iisus vindecând bolnavii [pag. 15] Matei, 4: 23-25, 1649.

Valorosul exemplar al gravurii intitulate *Iisus vindecând bolnavii,* care ulterior a primit numele de *Gravura de o sută de guldeni,* datorită celor 100 de florini care au reprezentat valoarea unei colecţii de gravuri italiene pe care un negustor a oferit-o artistului, în schimbul unui singur exemplar din această gravură (7), a fost donat Academiei Române de către D.A. Sturdza, care l-a achiziţionat din colecţia regelui Ferdinand al Portugaliei, acest lucru fiind întărit de un F încoronat, vizibil pe spatele gravurii (8).

Jakob Rosenberg, în studiul său *Rembrandt. Viaţa şi opera,* o consideră cea mai reprezentativă lucrare religioasă de la sfârşitul perioadei de mijloc sau începutul perioadei de maturitate. El consideră că subiectul este luat din Evanghelia după Matei. Iisus venise din Galileea, iar aici este întâmpinat de o mare mulţime. El predică şi îi vindecă. Aceştia par a fi împărţiţi în două categorii, grupul fariseilor, care par că discută între ei şi pun la îndoială ceea ce predică El, iar lângă El, săracii şi bolnavii, care aşteaptă cu credinţă izbăvirea (9).

Putem afirma că Rembrandt a urmărit exact textul Noul Testament şi a încercat să adauge o factură personală doar pentru a uni secvenţele într-o scenă coerentă. Iisus domină compoziţia ca centru spiritual şi formal. El nu e despărţit de lume. Fiecare individ din acest grup rămâne distinct ca participare emoţională şi caracterologică. Se evidenţiază o uriaşă varietate de reacţii umane, de la rugăminţi şi implorări la îndoială şi suspiciune. (*Ibidem*, p. 33)

Iisus predicând [pag. 16] Matei, 4: 23-25, tiraj sec. XVIII.

Aceasta pare o reinterpretare a gravurii precedente, punând accentul pe comunicarea mesajului divin de Mântuire.

Iisus şi samarineanca [pag. 17] Ioan, 4: 1-28, 1658.

Ilustrare a scenei biblice care pare desprinsă dintr-un burg contemporan autorului. Umilii şi păcătoşii par a fi în opera lui Rembrandt mai bogaţi în frumuseţe spirituală decât virtutea ostentativă şi respectabilitatea orgolioasă. (Marcel Brion, *op.cit.*, p. 209)

Învierea lui Lazăr [pag. 21] Ioan, 11: 32-45, 1642.

Iisus este plasat în dreapta imaginii, iar în jurul său mulţime de lume care de această dată participă la miracolul învierii privind spre Lazăr cum se ridică din mormânt. Evenimentul nu mai stârneşte îndoială, sentimentele redate sunt de încredere şi aşteptare, Iisus, aflat la sfârşitul propovăduirii Sale, sădise deja încredere printre cei care Îl urmau. Substanţa spirituală a minunii constă în supunerea naturii la un ordin contrar firii, miracolul devenind semnul şi mărturia Mântuirii, întemeiată pe milă şi iubire. (*Ibidem*, p. 211)

Răstignirea [pag. 21] Matei, 27: 33-38, Marcu, 15: 24-27, Luca, 23: 38-43, Ioan, 19: 18-36, 1641.

Gravura, cunoscută şi sub denumirea *Cele Trei Cruci,* prezintă scena în care Iisus, aflat pe cruce, suferind cea mai grea pedeapsă, priveşte spre Fecioara Maria şi cei care îl urmaseră şi le adresează ultimele cuvinte. Între lumină şi umbră pare că se desfăşoară o cumplită bătălie, pentru a descrie ultimul act al Patimilor. (*Ibidem*, p. 215)

Coborârea de pe cruce [pag. 22] Matei, 27: 59; Marcu, 15: 46; Luca, 23: 53; Ioan, 19: 38-40. 1654;

Purtarea către mormânt a corpului neînsufleţit amplifică tragismul, prin atitudinea celor care participă. Prin catafalcul lung, acoperit cu pânză, acţiunea este estompată pentru a permite să predomine o linişte tragică, astfel putem vedea cum, după sfârşitul pe cruce, se aşterne o linişte apăsătoare. Atmosfera este întunecată, fiecare personaj care participă la scenă este marcat profund de patimile pe care le-a îndurat Iisus şi totuşi încearcă să-şi ducă la îndeplinire misiunea în faţa morţii. Tratată mai aspru, fără niciun amănunt de prisos, gravura redă spiritualitatea expresiei dureroase. (*Ibidem*, p. 214)

Iisus purtat spre mormânt [pag. 24] Matei, 27: 60; Marcu, 15: 46; Luca, 23: 53-55, Ioan, 19: 40-41. 1645;

Iisus la Emaus [pag. 31] Luca, 24: 13-32, 1654.

Tema *Hristos la Emaus* este aleasă pentru a exemplifica Învierea, dintre celelalte teme cum ar fi *Mironosiţele la Mormânt* şi *Necredinţa Tomei*, tocmai pentru a arăta semnificaţia momentului. Este vorba de pasajul în care doi călători merg spre casele lor, povestind ce s-a întâmplat la Ierusalim şi descriindu-l pe Iisus ca fiind speranţa lor. Acesta îi însoţeşte şi abia după ce săvârşeşte Sfânta Liturghie, prin frângerea pâinii, pe care le-o oferă, aceştia Îl recunosc. Blândeţea Sa şi strălucirea interioară iradiază în întregul spaţiu. (Jakob Rosenberg, *op. cit.*, p. 41)

Între cele trei gravuri, *Răstignirea, Coborârea de pe cruce* şi *Iisus la Emaus,* se observă schimbarea fizionomiei lui Iisus, acesta părând mai vârstnic în ultima dintre ele, ilustrare a transcenderii spre Divinitate.

Esenţa religioasă se înfăţişează sub două aspecte fundamentale în istoria omenirii. Individul religios receptează şi se comportă conform cu preceptele, dar şi creator, căutând nu numai mântuirea proprie, dar şi pe cea a semenilor. Ceea ce a reuşit Rembrandt să transmită prin arta sa este evlavia, precum o zămisleşte sufletul individului în diferite transformări. (10) Hristos este Învăţător şi Mântuitor, iar Rembrandt îl umanizează şi-L înzestrează cu o imagine universală.

Note/Bibliografie

1. Dana Crişan, *Rembrandt gravor*, în *Întâlnire cu Rembrandt. 400 de ani de la naşterea artistului,* album, Bucureşti, 2006, pp. 54-55.
2. Gheorghe Balş, 1868-1934, inginer şi istoric de artă român, membru al Academiei Române, vicepreşedinte al Academiei Române, 1928-1931.
3. George Oprescu, 1881-1969, istoric, critic, colecţionar de artă român, membru al Academiei Române, consilier al Comisiei de cooperare Intelectuală a Ligii Naţiunilor, a înfiinţat Institutul de Istoria Artei al Academiei Române G. Oprescu.
4. Dimitrie A. Sturdza-Miclăuşanu, 1833-1914, istoric şi om politic român, membru al Academiei Române, preşedinte al Academiei Române, 1882-1884, ministru al Afacerilor Externe în patru rânduri, unul dintre membrii fondatori ai Partidului Naţional Liberal.
5. Cătălina Macovei, *Rembrandt în colecţia Cabinetului de Stampe al Bibliotecii Academiei Române,* în *Întâlnire cu Rembrandt. 400 de ani de la naşterea artistului,* album, Bucureşti, 2006, p. 57.
6. Marcel Brion, *Rembrandt,* Bucureşti, Editura Meridiane, 1973, p. 201.
7. E.F. Gersaint, *Catalogue raisonné de toutes les pièces qui forment l`oeuvre de Rembrandt,* Paris, 1751, p. 60.
8. Elena Niculescu, *Gravuri de Rembrandt în colecţia Cabinetului de Stampe*, în *Studii şi cercetări de bibliologie*, serie nouă, nr. XI, 1969, p. 165.
9. Jakob Rosenberg, *Rembrandt. Viaţa şi opera,* Bucureşti, Editura Meridiane, 1976, p. 32
10. Georg Simmel, *Rembrandt,* Bucureşti, Editura Meridiane, 1978, p. 211.

În fine, ultima parte a culegerii, unde găsim titlurile *Omul cu o mie de chipuri. Megasensorial, Lasersharp Kid vs. Megastrike Shaolin* şi *Când Shiva a cântat peste Pământ,* atestă trecerea bruscă spre un SF de factură postmodernă, cu teme şi idei inspirate din cyberpunk, cu personaje, tehnici şi ritmuri de acţiune caracteristice pentru jocurile de computer. Adolescentul Khoba (căruia într-un moment de mare tensiune i se spune şi, mai pe româneşte, Gigi) are în creier implanturi chirurgicale ce fac din el o jucărie perfectă, inconştientă şi de o infinită docilitate în mâna unor forţe bine camuflate, pretendente la preluarea puterii mondiale. Stimulenţii chimici îl constrâng să se mişte fulgerător, inteligenţa artificială implantată şi ea îl conduce controlat pe calea cea mai scurtă spre înfăptuirea unei misiuni (de regulă, criminală), exoscheletele instantaneu transformabile îi asigură blindajul şi propulsia prin orice mediu, nanoboţii îi deschid tuneluri prin toate obstacolele, iar un răspuns limpede la întrebarea existenţială, dacă e clonă sau original, nu şi-l poate da. Această figurină dinamică şi, aparent, excesiv complicată de un arsenal tehnic futuristic, nu are în fond mai multă consistenţă umană decât Domnul Bishop sau alţi Domni din caricaturile SF mai vechi ale autorului. Dacă aceia erau produsele comice ale lumii în care încă mai trăim, lume confruntată cu diverse pericole cosmice aparente, Khoba & Co. sunt secreţii dintr-un univers în întregime virtual, în care megalopolisurile copleşesc hărţile, ori atârnă din cer, şi unde totul trebuie distrus, fiindcă, aşa cum enunţă titlul postfeţei lui Lucian-Vasile Szabo la volum, *Nimeni nu merită să trăiască.* Iar dacă e să fie lichidat guvernul din umbră al planetei, atunci respectivul act de terorism anticipat va implica neapărat spulberarea întregului podiş himalaian, sub care „grupul Bilderberg" s-ar fi refugiat pentru şedinţa sa anuală: „Khoba se puse în mişcare. Ajunse în trei secunde în casa liftului şi activă costumul care se transformă într-un electromagnet. Ţâşni cu 3.000 de kilometri pe oră prin gura liftului. Privi în urmă şi se cutremură. Cu încetinitorul, în lumina roşie a răsăritului, muntele Everest se năruia. Îi trebuiseră milioane de ani să ajungă cel mai înalt vârf de pe Pământ şi doar câteva minute să se transforme în cea mai mare carieră de piatră la care putea visa cineva."

Autorul postfeţei vede în schiţa *Ambrotos*, cu care volumul chiar se încheie, o „ars poetica" menită să exprime convingerile literare ale lui Adrian Chifu. Textul respectiv e scris din perspectiva unui spirit nemuritor, de felul lui Ionel Lăcustă-Thermidor al lui Felix Aderca, şi care trăieşte viaţă după viaţă, având vizavi de ceilalţi semeni avantajul (sau, poate, neşansa) de a şi le aminti pe toate la rând. Stăpână pe un enorm interval de timp şi pe milioane de experienţe, fărâma de inteligenţă vărsată în eternitate se îndepărtează astfel de condiţia fierbinte şi limitată a speciei sale, premeditându-i acesteia extincţia „meritată": „Rolul vostru pe pământ nu este cu nimic mai important decât cel al unei pietre, dar sunteţi prea aroganţi ca să înţelegeţi şi să acceptaţi acest lucru".

Rechizitoriul anti-uman din *Ambrotos,* cu argumente mult mai numeroase decât cel furnizat aici, nu are nimic optimist în el, dar e greu de acceptat că Adrian Chifu l-a conceput ca pe propria sa artă poetică. Pare a fi doar discursul unui personaj care se confundă în pretenţiile sale cu diverse alte forme de apocalipsă (dispariţia gravitaţiei, inversarea curgerii timpului, extratereştrii comici din *Culoarea roşie parţială*); discurs căruia Domnişoara Erica, chiar tulburată de ameninţarea cu ştergerea din istorie a întregii omeniri, i-ar răspunde prin obişnuitele sale gesturi matinale: netezitul aşternutului, udatul florilor pe balcon („îngânând un cântecel învăţat în copilărie, fără versuri, doar linia melodică... mmmm-mmm-m-mm"), sau chiar alintându-se copilăreşte din elanul unui zbor peste oraş. Autorul n-are structură de tragedian, el se lasă purtat de subiecte cu o faţă gravă, e adevărat, dar cu un permanent zâmbet interior.

Ars longa...

Gravuri de Rembrandt în colecţiile Academiei Române

Oana-Lucia DIMITRIU

Rembrandt Harmenszoon van Rijn, fiu de morar, născut la Leiden, la 15 iulie 1606, devine unul dintre cei mai mari artişti olandezi ai secolului al XVII-lea, cu un impact ce depăşeşte cu mult graniţele Olandei şi constrângerile temporale. A excelat în pictură, gravură şi desen, fiind parte a mişcării Epocii de Aur Olandeze.

Abordează o mare varietate de subiecte, de la portrete la peisaje, folosindu-se adesea de el însuşi sau de rudele sale, pictează largi portrete de grup, ilustrează subiecte religioase, revoluţionează canoanele tradiţionale aducând în arta plastică lumina, culoarea, mişcarea, starea de spirit, creând un nou scenariu impenetrabil şi misterios, valabil chiar şi acum.

Celebrând 400 de ani de la naşterea artistului, în anul 2006, la Bucureşti, în cadrul Muzeului Naţional de Artă al României, sub egida Ambasadei Regatului Ţărilor de Jos la Bucureşti, s-a organizat expoziţia *Întâlnire cu Rembrandt. 400 de ani de la naşterea artistului,* la care au participat Muzeul Naţional de Artă al României şi Academia Română.

M.N.A.R. a expus cele trei picturi deţinute, *Episod din lupta lui Saul cu David, Portret de femeie* şi *Haman implorând iertare Esterei,* iar A.R. a expus cele 110 gravuri aflate în colecţiile sale, toate operele prezentate regăsindu-se în catalogul expoziţiei.

Comemorarea a 350 de ani de la decesul artistului, petrecută în anul 2019, îmi oferă ocazia să prezint o selecţie reprezentativă din operele sale aflate în România. Gravurile din colecţiile Academiei Române se regăsesc în cataloagele dedicate artistului, cum ar fi *A Critical Catalogue of Rembrandt's Etchings* de Ludwig Münz, *A Catalogue of Rembrandt's Etchings* de Hind şi *The Complete Etchings of Rembrandt Reproduced in Original Size* de Gary Schwartz.

Academia Română a strâns, în cei 155 de ani de existenţă a sa, un material important pentru a servi studiilor istorice şi cercetărilor, în vederea îndeplinirii scopului său, de a crea un ansamblu de opere care să ajute la crearea unei baze culturale naţionale.

Încă din timpul vieţii autorului, colecţionarii operei lui Rembrandt sunt foarte diverşi, de la oameni de afaceri, poeţi, amatori de artă până la cunoscători care au devenit adevărate autorităţi în studierea creaţiei sale artistice. Un loc aparte între colecţionari revine istoricilor de artă. Importante colecţii particulare au stat la originea unor instituţii destinate cercetării graficii olandeze, cum a fost colecţia lui Frits Lugt, aflată la baza fundaţiei Custodia din Paris.

Pentru că Rembrandt a lucrat în cadrul sistemului clasic cerere-ofertă, făcea artă pentru a o vinde, ne putem imagina că s-ar fi putut rezuma în a răspunde strict cererii şi modei epocii, dar acest lucru nu se întâmplă. El mizează pe subiecte religioase, care încetaseră să mai atragă, cu riscul de a nu fi la modă şi la un moment dat comenzile particulare sau publice se opresc. Abia în secolul al XIX-lea recunoaşterea sa reîncepe să apară, iar interesul pentru arta lui să crească, el fiind considerat un precursor, o personalitate care încearcă să forţeze barierele secolului al XVII-lea. (1)

Gravurile aflate în colecţia Academiei Române au fost donate de personalităţi marcante ale culturii româneşti. Academicieni, dintre care amintim pe arhitectul Gheorghe Balş (2), istoricul

şi criticul de artă George Oprescu (3), omul politic Dimitrie A. Sturdza (4), achiziţionează şi apoi donează gravuri ale lui Rembrandt (5). Acestora le datorăm accesul liber şi apropiat la marile opere ale artei universale.

Pentru privitorul obişnuit al unei expoziţii dedicate marelui Rembrandt multitudinea de opere cu tematică religioasă poate să ridice un semn de întrebare. Dar aplecându-ne cu mai multă atenţie asupra lucrărilor, autorul ni se dezvăluie ca un cunoscător fin al Bibliei şi al mesajului lui Hristos.

Rembrandt a făcut din ilustrarea Noului Testament o tematică preferată. Rembrandt ni-L înfăţişează pe Hristos astfel încât fiecare dintre noi să-L regăsească ca pe un tovarăş de pribegie, care ne oferă comoara nepreţuită a Mântuirii (6).

Între gravurile aflate la Academia Română, sunt ilustrate episoadele importante ale vieţii lui Iisus Hristos, aşa cum au fost prezentate în Noul Testament, din care am ales: Naşterea, Prezentarea la templu, Iisus printre învăţaţi, Iisus predicând, Iisus vindecând bolnavi, Iisus şi samariteanca, Învierea lui Lazăr, Crucificarea, Coborârea de pe cruce, Iisus purtat spre mormânt şi minunea Învierii Sale.

Câteva detalii despre aceste gravuri, reproduse la paginile anterioare ale revistei:

Vestirea naşterii lui Iisus de către îngeri [pag. 3] Luca, 2: 8 12, 1634.
Gravura exprimă bucuria naşterii Mântuitorului.

Adoraţia păstorilor [pag. 5] Luca, 2: 16-17, 1654.
În lucrare distingem în mijloc o sursă de lumină, un opaiţ, care luminează întreaga scenă, în care Maica Domnului priveşte Pruncul, Sfântul Iosif citeşte, iar în dreapta imaginii sunt păstorii, veniţi în urma anunţului ceresc.

Aceste lucrări ni-L înfăţişează pe Cel pe care fiecare creştin Îl vede ca pe aproapele său, un Dumnezeu întrupat care se naşte şi vine pentru a ne vindeca, a ne lumina şi a ne reda speranţa. El este scund şi îndesat, poate un olandez oarecare, însă privirea izvorâtă din suflet desluşeşte în acest trup obişnuit prezenţa Absolutului.

Circumcizia [pag. 6] Luca, 2: 21, 1630.
În prezenţa Fecioarei Maria îngenunchiată şi a Sfântului Iosif înfăţişat într-o atitudine de umilinţă, în faţa Legii Divine a Vechiului Testament, Pruncul Sfânt se află în centrul imaginii, în braţele unui preot.

Prezentarea la templu [pag. 8] Luca, 2: 22-34, 1630.
Sfântul Simion ţine Pruncul, iar un înger o conduce pe Sfânta Proorociţă Ana spre Prunc.

Marcel Brion ne atrage atenţia asupra faptului că într-o vreme în care subiectele religioase nu aveau căutare, Rembrandt şi-a creat opera sub imperiul unei necesităţi lăuntrice, pentru că sufletul său era plin de Hristos. Astfel, Hristul său devine din ce în ce mai uman, fuziunea dintre om şi Omul Dumnezeu se împlineşte ca un act de iubire, iar cei care se apropie de focarul acesta luminos de forţă spirituală primesc pe chipurile lor răsfrângerile luminii cereşti. (*Ibidem*, p. 212)

Rembrandt se îndepărtează de maniera rece şi convenţională a creaţiei pentru educaţie şi ni-L înfăţişează pe Iisus ca pe Dumnezeu întrupat în om, venit pentru a ne răscumpăra păcatele prin patimile şi suferinţa Sa.

Iisus şi învăţaţii 1652 [pag. 11], *Iisus şi învăţaţii* [pag. 14] Luca, 2: 46-49, 1654.
Cele două exemplificări ale lui Rembrandt par a se completa una pe cealaltă. În prima, Iisus în picioare vorbeşte, în a doua, aşezat, posibil urmare a primeia, vorbeşte unui grup, care pare că-L ascultă cu mare atenţie.

Autoportretul alăturat, pictat la 1660, este reluat de la https://www.metmuseum.org/art/collection/search/437397

(Continuare la pag. 31)

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Mihai NEAGU BASARAB – scriitor, Germania
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Narcis ZĂRNESCU – prof. univ., Bucureşti
- Mihaela ALBU – scriitor, Craiova
- Florin HORVATH – scriitor şi ezoterist, Zalău
- Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Andrei BREABĂN – scriitor, Suceava
- Ilie POPA – prof. univ., Piteşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Ioana-Ruxandra FRUNTELATĂ – prof. univ., Bucureşti
- Tudorel URIAN – scriitor, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Ana OLOS – scriitor, Baia Mare
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Ion ANDREIŢĂ – scriitor, Bucureşti
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Aureliu GOCI – scriitor, Bucureşti
- Monica GROSU – scriitor, Alba
- Rodica BRETIN – scriitor, Braşov
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Oana-Lucia DIMITRIU – bibliograf, Bucureşti